

WALTER REN BOYKOWYCH

**CRADLE
OF MANKIND CULTURE**

ESSAY

NEW YORK

1983

ВОЛОДИМИР РЕН БОЙКОВИЧ

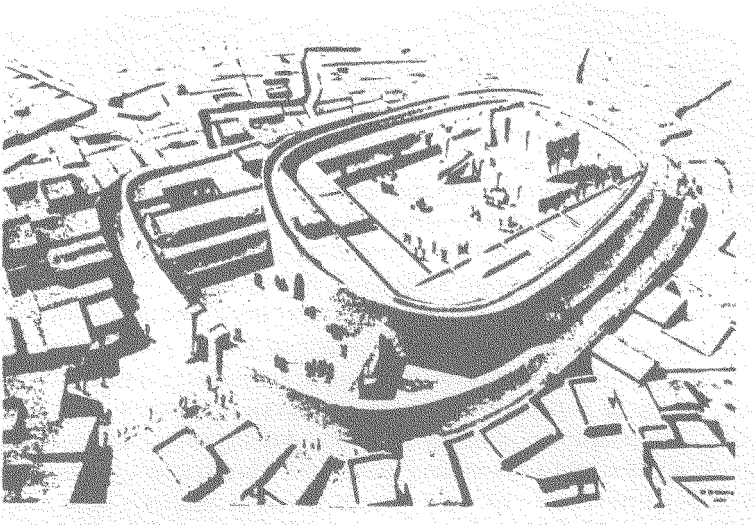
**КОЛИСКА
КУЛЬТУРИ ЛЮДСТВА**

НАРИС

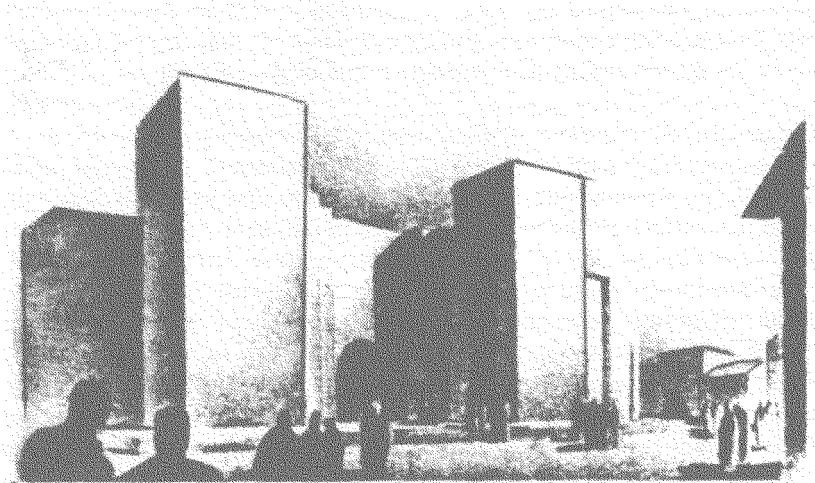
diasporiana.org.ua

Цікава краса голови сумерійської королеви Суб-ат. Напевно найстарша королева сивої давнини з перед п'ять тисяч літ тому. Сір Л. Вулли знайшов її голову в королівських гробівницях в Ур. Катерина Вулли змодельювала її голову на роговій підставі даної епохи.

Реконструкція овалю святині в Хафаджі.

Реконструкція входу до святині в Хафаджі з третього тисячоліття до Христа.

ВСТУП

Ми та й всі покоління перед нами виховувалися протягом більше як двох тисяч літ на історично-мітичних даних про походження й розвиток культури людства й прийняли це як істину. Але ми не знали й тяжко було навіть припускати, що в наших дотеперішніх поглядах про походження культури людства можуть зайти якісь зміни. Попросту один малий випадок зробив революцію в наших дотеперішніх поглядах, завдяки якому наш історичний горизонт поширився на кілька тисяч літ назад. А саме, англійський археолог Джордж Смит, який простудіював сотки записаних клинописом табличок, знайдених у відкопаній бібліотеці вавилонського короля Ашурбани-паля, який панував в VII-му столітті до Хр., мав 3-го грудня 1862 р. доповідь в новозаснованому Товаристві Біблійної Археології в Лондоні. В часі тої доповіді він повідомив присутніх науковців, що він відкрив і відшифрував одну табличку, якої зміст подібний до історії потопу в книзі Буття. Очевидно, ця вістка викликала велику сенсацію в світі. Лондонський щоденник "Дейлі Телеграф" здекларував поважну суму на фонд нової експедиції до старинної Нініви. Цю експедицію вів сам Джордж Смит, але він, якого здоров'я не було призвичаєне до того гарячого підсоння, там скоро помер на 36-ому році життя.

В тому часі рушили туди археологи й лінгвісти інших народів. Вони гарячково студіювали записані клинописом таблички, аж одного дня знайшли табличкі записані також клинописом, які не могли ніяк відчитати. І тоді одному з тих лінгвістів прийшло на думку спробувати читати з противної сторони, а не, як звичайно досі читали. І дійсно читання пройшло гладко й зміст прочитаного був ясний. І це був момент звороту в дотеперішніх поглядах, що не семіти, але якийсь старший нарід був творцем того письма й культури людства. Йдучи назад по формі письма, вони знайшли образково-значкове письмо сумерійців. Зачали тоді студіювати те письмо вперед і побачили, що сумерійці розвинули його поступенно аж до клинопису, а дальше знайшли вже записані таблички буквами й клинописом і ствердили, що сумерійці винайшли також азбуку, яка складалася з 4-ох голосних і 15-ти приголосних. І знову сенсація,

знову намагання учених відкрити, хто то такі сумерійці й звідки вони прийшли.

В тому часі вславився дуже талановитий англійський археолог Сір Леонард Вуллі. Знайдені листи Династій мітичних сумерійських королів, які мали б панувати від часів появи розумної людини на світі — після сумерійців 456 000 літ тому — не представляли для учених ніякої вартости, за виїмком, що вони служили доказом, що їх мова була тоді в пелюшках. Одначе проф. Л. Вуллі мав якесь внутрішнє переконання, що в тих мітичних листах мусить бути бодай дещо правди. Подібно раніше, славний, попросту геніяльний, археолог і лінгвіст Гайнріх Шліман, маючи внутрішнє переконання, що Гомерові герої, це не мітичні, але історичні постаті, відкрив в червні 1873 р. Трою і гріб Агемемнона з його товаришами.

Опис потопу в епопеї "Гільгамеш", написаний клинописом вавилонською мовою, якої герой потопу Утнапіштім, в оригіналі сумерійців, Зіусудра, король міста Шурупак над Евфратом пережив той потоп і записаний в передпотоповій Династії, як її останній представник, уходив очевидно як мітична особа, тим більше, що він мав панувати 36 000 літ. Одначе Л. Вуллі не здавався і дальше шукав і відкрив під поверхнею землі, залишеній потопом, престаре передпотопове місто Шурупак, про яке була згадка і в передпотоповій листі Династії королів і в записках сумерійців з часів потопу, що потопом були затоплені чотири міста, між ними й місто Шурупак. Отже таким чином та листа мітичних попотопових сумерійських королів набрала вже дещо історичної вартости. Одначе бракувала ще історична дата, яка сходилася б з мітичною датою королів. Проф. Л. Вуллі, захочений тим своїм великим досягненням, шукав дальше і 1934 р. відкрив на розкопалинах на горбку близько старинного передпотопового міста Ур (воно не було затоплене потопом!) святиню богині-матері землі Нінхурзаг, а в ній і назву короля, який збудував цю святиню. На вапняній табличці було вирито: "А-аанні-падда, король Ур, син Мес-аанні-падда, король Ур". В III-ій Династії після потопу, званій I-ша Династія УР, був записаний як її перший король Месаанніпадда. Таким робом зійшлася досі мітична дата з історичною і її означено на приблизно 3100—2900 рр. до Хр.

В передвоєнних часах німецькі археологи добилися великих успіхів в розкопалинах південної Месопотамії. Німецькі лінгвісти опрацювали сумерійську мову, зложили її підручник й перші видали з початком Другої світової війни монументальну працю з ділянки сумерології. Цю книжку, великого формату, около 500 сторін друку на крейдяному папері, з кількома десятками фотокопій зразків

прекрасного сумерійського мистецтва й архітектури, під наголовком "Країна сумерійців — Нововідкриття культури людства", автора на жаль вже не пригадую, роздобув я 1943 р. Простудіював я її тоді докладно, але й стратив її в часі війни. Після війни щезла вона навіть з університетських бібліотек. Правдоподібно попала вона під чистку антисемітських творів. Знання змісту тої праці стало мені дуже помічним в дальших розшуках праць на ту тему, а близнюча схожість сумерійської кераміки з трипільською підказала мені де шукати за походженням сумерійців.

На тему з ділянки сумерології появилася багато праць в різних мовах, але, на жаль, в українській науковій літературі я не знайшов нічого з тої ділянки. Отже я далі розшукував за різними джерелами й те, що я знайшов, переросло мої найкращі сподівання. Я дізнався (про що докладніше буде мова), що не тільки сумерійці, але також деякі племена, які раніше і пізніше від них, в добі бронзи прийшли з українських земель, всі разом взяті, поширювали ту небувалу, на ті часи, високу культуру в цілій Малій Азії. Наукові докази на це знайшов я в праці англійського археолога Сіра Леонарда Вуллі "Початки цивілізації людства". Коли до того всього дістав я переклад всієї літератури й історії, написаної самими сумерійцями, проф. С. Н. Крамера під наголовком "Ді історії бегінс ет Сумер", викристалізувався мені образ розвитку культури сумерійців та її динамічного впливу на всі народи Близького і Середнього Сходів, а дальше через них на Грецію, Рим і Європу. На основі вище наведеного я написав працю "Колиска культури людства". Вірю, що дасть вона читачеві фундаментальне й об'єктивне знання не тільки про історію і розвиток сумерійської культури, але також деяких інших наших племен, які появляються в різних навіть великих працях суб'єктивно насвітлених. Маю, наприклад, велику працю, бо понад 1000 ст. друку проф. Віллі Дуранта "Історія цивілізації — Наша орієнтальна спадщина", в якій автор приписує первезну змисловість (питому, як відомо, тільки деяким народам), глибоковіруючому і моральному сумерійському народові, про що буде мова в розділі: "Релігія, мораль і етика сумерійців". Він Дурант, приписує сумерійцям проституцію в їх святинях і право мати королям, князям і жерцям сотні наложниць, подібно, як про це читаємо в Старому Завіті про Давида й Соломона, про Содому й Гомору і т. п. А сумерійці без найменшого сумніву виходці з українських земель. А чи в поганських часах можемо знайти в наших пращурів, за виїмком скитів, щось подібного? А чи в часі Другої світової війни, коли німці організували в різних, підкорених ними країнах Європи, ополчення жінок

для розваги німецьким жовнірам, були в тих ополченнях українські жінки й дівчата? Напевно ні!

В часі тої війни став посадником міста Станиславова, тепер Івано-Франківське, в якому я провів мої юні літа, наш незрівняний професор філології, сл. п. Іван Голембійовський. Коли одного разу звернулося до нього Гестапо про певний контингент жінок для вище згаданого ополчення, він відповів, що він не може цього зробити, бо "українська жінка не знає проституції. А як хочете — продовжував він — взяти їх силою, то запевняю вас, що не будете мати з них потіхи". Це видно переконало гестапівців, бо нікого силою не взяли. Я особисто знаю, що німці. респектували українську жінку, чого доказом було, що німецькі антропологи, роблячи пляни на будуче в Україні для "іберменшів", заняли дуже позитивне становище до української жінки, як прикладної матері й виховниці родини й тому рішили, що в будучому німцям буде можна женитися на українських дівчатах, чи жінках. Це факт!

І таких праць з суб'єктивним насвітленням є більше, ба навіть в українській мові появилася праця, в якій автор іде слідами тих, що обезцінюють українську жінку.

У вступі подаю чотири великі й дуже об'єктивно написані твори, на яких головню опирається моя праця, а при кінці книжки подаю, латинкою тільки, більше праць.

1) Д-р Гармут Шмикель: "Країна Сумер. Нововідкриття першої високої культури людства". Ця книжка кишенькової форми, писана дрібним друком, з індексом і поясненнями чужих слів, зі світлинами та їх поясненнями і з орієнтаційними історичними датами та мапами країни. Автор йде вслід за розкопалинами, подає, які скарби сумерійської культури знайдено, хто, що й коли відкопав і відшифрував і в яких музеях різних країн ці скарби ульоковано.

2) Мануель Тамайо: переклад еспанською мовою з німецької "Боги, гроби й учені". Археологічний роман. Книжка великої форми, в гарній твердій оправі, видана в Барсельоні 12-ма накладами, останній 1969 р. В цьому творі написано про всі розкопалини старинних народів, а зокрема індіан, з листами мітичних і історичних королів, однак без змін мильних дат на більш докладні, бо треба змінити багато історичних дат старинних народів Близького і Середнього Сходів, включно з Єгиптом, на нові й докладні. Іменно, найновіша експедиція французів знайшла на розкопалинах в місті Марі, над середнім бігом ріки Евфрату архів, на основі якого усталено, що між вавилонським королем Гамурабі і королем Асирії Самсі Адад I, існували певні зв'язки. Отже усталено, що Гамурабі дефінітивно панував

1728—1686 рр. до Хр., як рівнож, що перший єгипетський фараон Менес панував 2900 р. до Хр., а не як досі було прийнято 3050 до Хр. А що вавилонці, присвоївши собі сумерійську історію від її початків, нарobili багато помилок і то деколи понад триста літ різниці, муситься також справити історичні дати вавилонців. Я держуся стисло правильних дат, поданих німецьким автором д-ром Гартмутот Шмиклем і проф. С. Н. Крамером.

3) Самуель Ноаг Крамер, професор університетів в ЗСА, славний на весь світ сумереолог: "Історія зачинається від Сумер", переклад сумерійської літератури й історії. Сам він жид, який 9-літнім хлопцем прибув з Росії, а може з України (не подано з якої місцевости) до ЗСА, дуже об'єктивно пише про сумерійців і підчеркує, що вони індо-європейської раси.

4) Сір Леонард Вулли: "Початки цивілізації. Історія людства". Професор археології. Це монументальна праця про культури всіх віднайдених старинних народів і їх розвій. Він одинокий об'єктивно написав, що всі племена аріїв вийшли з українських земель і були творцями нових держав і їх культури на всіх землях, де б вони не поселилися. Автор відзначається небувалим знанням і ерудицією. Прекрасна праця для всіх істориків.

Вище наведені праці, під науковим оглядом найкращі, бо написані велетнями науки і тому я переконаний, що мій нарис, який опирається на тих працях, дасть читачеві ясний цілообраз колиски культури людства, яку створили виходці з українських земель протягом тисячоліть, починаючи від сумерійців з приблизно шість тисяч літ тому. Українському читачеві треба довідатися, чого він досі не знав, що ту найвищу культуру людства створили без найменших сумнівів виходці з нашої Праруси й тим самим вона являється колискою культури людства.

Українське населення було культурніше від усіх своїх сусідів від найдавніших часів і таким осталося по сьогодні, хоча поневолене. В часі Другої світової війни німецький вояк, який побував на землях наших східних сусідів і на українських землях, умів докладно означити де зачинається і кінчиться українське населення хоч не мав найменшого поняття про етнографічні границі української землі. На ту тему мав я цікаву розмову з німецьким офіцером, в цивільну професор геології і історії, тему, яку він сам заторкнув, про культуру, головну українського простолюття. Він захоплювався чистотою, гарними огородами й садочками ще й інколи з пасіками в них, широчердечним відношенням до людей, великою гостинністю й гуманністю. А побував він в різних закутинах української землі. І так він

схарактеризував український нарід: "Коли нарід, який перейшов такі страшні лихоліття, як ніякий інший нарід в Європі й мимо того задержав свою гарну культуру, мусить бути вже доволі старим народом. Вороги нищили й далше нищать його країну, але не змогли знищити його тисячолітніх культурних надбань". А знав він дуже добре, як історик, і історію України. Я, очевидно подякував йому за його признання і сказав йому, що я також бував в різних частинах Німеччини і бачив багато дечого, що мені дуже подобалося, як, наприклад, велика чистота і гігієна, гарні огороди, повні усякої ярини і квітів, гарно прочищені ліси з дімками як у байці і т. п. На це він усміхнувся і сказав мені, що це правда, але до часів цісаря Фрідріха Великого німецький нарід жив ще на дуже низькому поземі, подібно, як ще й досі живе російський нарід. Він приказав створити гігієнічні комісії, які стали ходити по селах і містечках і буком навчати людей чистоти. І так це тяглося повних десять літ. Одна комісія виходила зі села, а друга приходила і кий був все в роботі. Після того дано вйтам ширшу владу. Вони могли карати за непорядки грошовими карами й в'язницею. І таких білих круків як той офіцер геолог було більше в німецькій армії. Наприклад, німецький фельдмаршал фон Бок, командир трьох полуднево-східних армій, який належав до групи генералів, які вимогли від ката України Еріха Коха, щоб він залишив колгоспам 50% їхніх приходів, видав 1942 р. в Полтаві приказ Дня до німецьких вояків, щоб вони своєю гідною поведінкою шанували українське населення, яке прийняло їх дуже гостинно на своїй землі. За це покарав його Гітлер жорстоко. Спершу відібрано йому одну армію, згодом другу і третю, а вкінці zdeгpaдoвaнo його до генерала тільки одної дивізії. Коли він зимою 1944 р. поїхав до Гамбургу на відпустку, одної ночі дістав кулю в потилицю. Щоб закрити перед німецьким народом цей злочин, вони скинули вину на, мовляв, комуністичного агента. Справили ген. фон Бокові, як героєві, величавий похорон. Згадую про цей факт, бо може він невідомий нашому ширшому загалові.

Сумерологія це найбільша сьогодні наука історії народів доісторичних часів. На цю тему появляється все більше і більше праць. Західний світ зве їх країну так, як самі сумерійці її називали: Сумер, а росіяни звать її Шумер. В зложеній сумерійцями азбуці є два "с", одно звичайне, а друге "с" з наголосом, яке за лінгвістами, треба читати як "ш". Населення країни Сумер можна б звати сумерами, або сумерійцями. Взоруочись на їх назвах, в еспанській мові "сумеріос", німецькій "сумерер", англійській "сумеріанс", зву їх літературною нашою мовою, сумерійці. В тій справі звернувся я до

проф. Яр Славутича за порадою, й він, як літературознавець, вповні прихилився до назви сумерійці. Контroversійних тем Старого Завіту, на які ведуться ще між філософами, — а є їх багато, — я зовсім не заторкую, а подаю тільки паралелі, які знаходжу в вірах сумерійців, жидів і християн. Я замітив цікавий розвиток в релігії сумерійців. Вони мали, як про це далі буде мова, Пантеон незчисленних своїх богів, але з часом, як росла їх культура, росло в їх душах інтуїтивно (бо про душу вони тоді ще нічого не знали) бажання знайти зпоміж своїх великих, чи важних богів таких, які відповідали б потребам їх душі. І таких богів вони знайшли! Зате жиди, тисячі літ пізніше, створили собі Бога, який відповідав би їх матеріальним потребам. Про це вони ясно говорять, як сам проф. С. Н. Крамер і Гольда Маєр. Вони, жиди, відкинули Христа тільки тому, що його царство є на небі, тобто душевне, але очікують, як вони ясно це голосять, другого Месії, очевидно такого, який забезпечив би їх царством на землі. Наші сумерійці знайшли у своєму дуже розумному й ласкавому бозі, Енкі, який спас людство від потопу тому, щоб дати йому змогу поправитися, праобраз Христа. А ми, їх правнуки, маємо вже правдивого Христа, тож держімся тільки Його й не вводим до Його церкви матеріального бога Ізраїлів. Залишім його тільки жидам.

Сумерійці мали вже доволі гарно розвинену мову. Їх епопея "Гільгамеш" перекладена на всі старинні мови, ще сьогодні належить до перлин всесвітньої літератури й тому Старий Завіт, який базується на сумерійській літературі, гимнах і прекрасних псалмах покаяння, є написаний в кращій літературній мові. Не може бути, щоб і Давид не взорувався на ній і хто зна, чи не відписав псалом "Помилуй м'я Боже".

У моїй праці знайде читач переклад з німецької мови поеми сумерійського невідомого автора, в якій він змальовує свою прекрасну батьківщину з передвоєнних часів і її руїну п'ять літ пізніше. Ця поема походить з 1950 р. до Хр. В дечому нагадує плач Ярославни в Путивлі, але змістом глибша. Причиною катастрофи в обох випадках являється розбрат між їхніми князями. Це також ще, на жаль, один доказ походження сумерійців з Праукраїни. Цей безіменний поет кінчить свою поему заміткою, що та кара прийшла за кровопролиття братньої крові від трьох могучих богів Ан, Енліля і Енкі, то "хто ж посміє змінити рішення богів"!

2. НАУКОВІ ДАНІ ПРО СУМЕРІЙЦІВ

На початку XIX-го століття ніхто не знав, ні не чув ще нічого про сумерійців. В першій половині XIX-го століття археологи стали шукати в Месопотамії за вавилонською й асирійською культурами, про які мали певні інформації від греків і жидів. Про сумерійців не було ніяких слідів. Їх ім'я було попросту витерте з пам'яті людства понад чотири тисячі літ. В Месопотамії розкопалини виказали високу культуру Вавилону, але, що вона не була оригінальна, шукали далше за асирійською культурою, але й та, на думку учених, мусіла походити від іще старшої культури, отже шукали далше, і те, що знайшли, переросло усякі найсміливіші здогади: знайшли нечувано високу культуру сумерійців. Усі відкриті досі культури старинних народів попросту бліднуть в порівнанні з сумерійською культурою. Країна Сумер, так її звали сумерійці, лежала між долішнім бігом рік Евфрату й Тигру аж до гирла тих рік, які вливалися в Перську затоку, тобто відповідає південній половині нинішнього Іраку. На основі відчитання короткої сумерійської нотатки, бо всього тільки на 21 стрічку довгої, можна здати собі справу, як сумерійці уявляли собі знаний їм фізичний світ. На їх погляд, він був поділений на чотири великі частини. Їх власна країна Сумер творила полудневу частину того світу. Загально беручи, складалася вона із території між ріками Евфратом і Тигром, приблизно від 30-ї паралелі на південь аж до Перської затоки. На північ від Сумер було Урі, яке, правдоподібно, складалося із території між Евфратом і Тигром на північ від 33-ої паралелі і включало Аккад і Асирію. На схід від Сумер і Урі була провінція Шугур-Гамазі, яка включала велику частину західного Ірану. На захід і північний захід від Сумер була провінція Марі, яка включала території між Евфратом і Тигром аж до Середземного моря. Коротко кажучи, світ, як його представляли собі сумерійські сcribe, простягався від вірменських височин на північ до Перської затоки на півдні і від іранських височин на сході до Середземного моря на заході.

3. ІСТОРІЯ СУМЕРІЙЦІВ

Сумерійці вірили, що їх королівство було інституцією богів і тривало 120 сарів, тобто 432.000 літ за нашим численням, в яких то роках мало панувати 10 королів. Останнім з тої передпотопової листи королів мав бути герой потопу, який звався по сумерійськи Зіюсудра, по вавилонськи Утнапіштім, а тисячі літ пізніше по жидівськи Ной. Подібну історію, яка написана тисячі літ пізніше, читаємо в книзі Буття в 4 і 5-тім розділах книги Мойсея. Адам і його дев'ять наслідників аж до Ноя жили нечувано довго. Очевидно, вона є відгуком тої тисячі літ старшої історії сумерійців, які не маючи змоги усталити з усних переказів хронологічної листи королів, поділили 432.000 літ між десять королів. Після потопу І-ша Династія Кіш з 23-ома королями панувала вже коротше, бо 24.510 літ, 3 місяці і 3 і пів дня. Друга Династія по потопі, звана І-ша Династія Урук (по семітськи Ерех, пізніша столиця Халдеї) з 12-ма королями панувала вже тільки 2.310 літ. П'ятий з черги тої Династії півбог Гільгамеш, улюблений герой епічних поем в сумерійській літературі, король Куляб, панував вже тільки 126 літ. І так нарахували сумерійці 456.000 літ панування їх мітичних королів. Тим попотоповим листам королів археологи теж не присвячували ніякої уваги, бо не могли знайти доказів на їх достовірність. Їх становище дещо захиталося, коли проф. Леонард Вуллі знайшов під поверхнею землі, залишеній потопом, місто Шурупак над Евфратом, з якого останній з листи передпотопових королів, король Зіюсудра, сумерійський Ной, зачав плавбу з річної пристані по затопленій країні. Це місто було також занотоване сумерійцями між чотирма, затопленими потопом, містами. Проф. Л. Вуллі відкрив на розкопалинах в Ель-Обед, на горбі близько старинного передпотопового міста Ур, святиню богині матері землі Нінхурзаг, а в ній нотатку на вапняній плитці, що ту святиню збудував А-аанні-падда, король Ур, син Мес-аанні-падда, король Ур. (Мес -мужчина -боярин). На основі того, як вже про це була згадка на вступі, учені усталили, що рік 3.100 до Хр. можна уважати за історичну дату. Очевидно перед тою історичною датою сумерійці мусіли вже існувати сотні літ раніше і розвивати поступенно свою культуру, бо так нагло з нічого не могли б збуду-

вати такої величавої святині. Одначе на основі історичних документів, написаних самими сумерійцями, знайдених французькою експедицією на розкопалинах в місті Марі над середнім бігом Евфрату, як вже про це була мова, справлено цю історичну дату на більш правильну. Отже перша Династія Ур зачала панувати 2.500 р. до Хр. Перед нею була Династія Урук, якої часи володіння є замарковані як верстви Урук... VI-IV ..... 3.000 — 2.800 р. до Хр. Часи Дієм Наср ..... 2.800 — 2.600 р. до Хр. Часи Мезілім ..... 2.600 — 2.500 р. до Хр.

В цих поданих історичних часах 3.000 — 2.500 до Хр. панували в столицях різних провінцій різні королі, боги, князі різних святинь, які заступали якогось бога, або правили в його імені, отже охопити їх усіх під стислі історичні дати, наразі було майже неможливо. Недавно знайдено ще десятки тисяч записаних клинописом табличок, так, що сумерологи мають перед собою праці на довгі десятки літ, заки зможуть остаточно сказати своє слово. Отже часи Урук VI-IV, Дієм Наср і Мезілім до 2.500 р. до Хр. це часи розбудови міст, їх охоронних валів, побудови різного роду святинь, будови осель твердинь на штучно навезених горах, званих зигурат, каналізації, сухопутних і водних шляхів, научних осередків, обсерваційних веж для астрономів і астрологів і т. п. Коротко кажучи це часи організації держави і її адміністрації, які мусіли сягати далеко раньших часів. Цей розвій, на думку учених, мав нечувану динамічну силу, завдяки якій культура сумерійців ширилася й промінювала в географічнім просторі тих часів. Дальше, починаючи I-ою Династією Ур, слідує королі-володарі, монархи й князі, про яких буде мова в цьому нарисі, з докладними історичними датами. Листа їх поміщена при кінці книжки. Про дальший хід подій довідається читач з наступних розділів аж до упадку сумерійської держави.

4. ПОХОДЖЕННЯ СУМЕРІЙЦІВ

Дивним дивом німецькі науковці пишуть, що тяжко усталити походження сумерійців, які про це нічого не писали у своїх мітах. На мою думку це нічого дивного, бо в тих часах ніхто не знав назви своєї батьківщини, бо такі назви шість, чи більше тисяч літ тому ще не існували. В різних частинах світу жили різні племена, які, кожне зокрема, знали свою і своїх сусідів назву, але не знали вони назви своєї батьківщини. Морською дорогою не могли вони причалити до північних берегів Перської затоки тому, що мореплавство не було ще в тих часах знане. Значить мусіли вони йти суходолом і то кількома етапами, бо около тримільйоновий нарід не може в один час емігрувати й така мандрівка народів, таких розмірів, не нотована в історії людства.

Заки прийду до наукових доказів про походження сумерійців, мушу торкнутися теорію правдоподібности німецьких науковців, за якою сумерійці мали б прийти кількома хвилями зі сходу, найбільш правдоподібно з Індії на вірменські вершини, звідки вже легко було дістатися в полудневе межиріччя Евфрату й Тигру. Цю теорію правдоподібности побудували вони на основі тверджень їх лінгвістів, що сумерійська мова не споріднена з ніякою мовою в світі, а тільки сама вимова зраджує певну схожість до вимови фінів і мадярів в Європі, в Азії до старинної турецької мови, але найбільше подібна вона до діалекту одного старинного індійського племені. Забули вони, на жаль, що сумерійці знали назву схід і захід сонця, очеркнення на північ зовсім не знали, а полудень очеркували вони "по стороні сходу й заходу". Отже припускаю, що вони, сумерійці, знаючи назви 3-ох сторін світу, написали б, з котрої сторони вони вийшли, але коли того не зробили, значить вони вийшли з тої сторони світу, якої назви вони тоді не знали, отже з півночі. Окрім того забули нім. науковці, що з початком 2-го тисячоліття поселилися в Анатолії, теперішній Туреччині, могуті гетиди, з'єднання приблизно двадцяти подібно-мовних слов'янських племен і в тому ж часі вийшли з наших земель 1800 р. до Хр. два племена (касити й гіндуси, про що буде докладніше в слід. розділах) до Індії і від того часу, за даними археологів, почалася цивілізація Індії.

Мови тих племен, які вийшли з наших земель на 2 тисячі літ пізніше як сумерійці, мусіли вже в тих часах різнитися сильно від старшої сумерійської мови, а вже по повних 4-ох тисячах років їх мова мало нагадувала сумерійську мову. Це ясно, але й рівночасно доказує, що сумерійці вийшли також з українських земель.

Німецькі антропологи приділили сумерійців понад всякий сумнів до індо-європейської раси. Антропологічний опис сумерійців такий: коротка чашка, широке лице, рівний вистаючий ніс, малі уста з вузькими губами, коротка борода, невисоке чоло й приземкувата постаць. Коли взяти під увагу, що люди в тих часах були невеликого росту, то опис сумерійця вказує, що він був сильної будови.

В цьому місці треба мені зазначити, що німці напевно знали про походження сумерійців, бо вони опиралися на даних археолога Л. Вуллі, якому завдячує науковий світ відкопання небувало високої культури людства, яку створили сумерійці й він докладно пише, що всі арійські племена вийшли з полудневої Росії (читай України), але чомусь промовчали цей факт. Чому?, можна тільки здогадуватися, що вони самі не хотіли повалити своєї первісної теорії, що арії (варяги) прийшли на наші землі з півночі. На наслідки такої мильної інформації не треба було довго чекати. Мадяри також зголосили вже свої претенсії до наших сумерійців. Вони видали працю "Сумеро-мадярські студії", в якій пишуть про схожість сумерійської мови з ура-ло-алтайською і мадярською мовами. До того не можна прив'язувати найменшої ваги, бо мадяри прийшли зі своїм Атиллею з Азії на наші землі в п'ятому столітті, отже яке відношення можуть вони мати до сумерійців, які 6 тисяч років тому вийшли з українських земель, а 5 тисяч літ тому мали вже небувало високо розвинену культуру й цивілізацію. У вимові обі мови, як первісні мови, аглютинативні, то значить вимовляється слова з короткими перервами сильним наголосом, подібно як в музиці стакатто. Впрочім сумерійці індо-європейської раси, а мадяри монгольської.

Можна отже припускати, що німці не могли, чи не хотіли призна-ти українцям, що їх земля в сивій давнині була материком всіх арійських народів, а тим самим повалити свої давні теорії, що арії, варяги, прийшли на наші землі з германських земель.

Тому, що сумерійці зачали свою історію мітичним 456000-ним роком, я з цікавості заглянув до науки геології, щоб довідатися, що геологи пишуть про ті роки. Те, що я знайшов, здивувало мене дещо, бо сумерійці були недалеко правди. Геологи пишуть, що в льодовій добі, званій Палеолітом старшим, було 4-ри зледеніння і 3 тепління. Найдовший час тепління, мало друге тепління цього льодо-

вика від 430 — 230 тисяч літ тому, отже повних 200 тисяч років. По цьому теплінінню наступає від 300 — 100 тисяч років тому зледеніння 3-го льодовика, званого "Ріс", який посувався дуже повільно, кілька метрів на рік. Він покрив 3/4 східної Європи й України. Ця доба зветься ашельська, а людина, яка жила в цій добі, ашельською людиною. Вона відступає на південь, до південно-західної Європи, на Кавказ і далі до Малої Азії й можливо до Індії. Очевидно звіриний світ відступає разом з людиною до тепліших країн, або частинно прировнюється до холоду й зима.

Найцікавішою для нас є доба другого теплінінню льодовика від 430—230 тисяч років тому. Українська земля мала тоді, теплий, лагідний, вологий середземно-морський клімат. Такий клімат і багатство землі творили дуже добрі умовини для розвитку життя людей. Різні племена, які жили в тих часах на українській землі напевно говорили подібною мовою, а що всі мови народів індо-європейської раси розвинулися зі санскриту, можна твердити, що всі ці народи жили колись на українській землі. Сам санскрит, як мова дуже зближений до прастарої нашої мови, а в Індії тому, що занесено її туди щойно 1800 р. до Хр. була вона до Другої світової літературною мовою. Протривала вона отже в уживанні майже 4 тисячі років.

До кінця 19-го століття вдержалася теорія семітів, що всі народи Малої Азії були в сивій давнині семітами. Але в 1905 р. цю теорію опрокинув норвезький археолог Кнулзен. Він відчитав клинопис одного племені гетидів, і доказав, що вони були індоєвропейської раси. Одначе, коли семіти счинили з того приводу великий галас, він для святого спокою відкликав свої твердження.

Але, як то кажуть чехи "правда витязет", 1917 р. чеський археолог Бендржіх Грозни відчитав клинопис одного нашого племені "неситих", яке належало до з'єднання кільканадцятьох племем під назвою "хати" (асирійці назвали їх "гатті", з того пішло геттіті і під тою назвою ввійшли вони до світової історії, в нашій історії — гетиди) і доказав, що це наші русичі. Заснували вони свою могучу державу — імперію в Анатолії над рікою Галис і далі на південь від Богазкой зі столицею Гатусас (по нашому Хатуша). Про них буде багато мови пізніше в мойому нарисі.

Вже в другій половині нашого століття підтримав чеського археолога Б. Грозного англієць, світової слави археолог, історик і лінгвіст Сір Леонард Вуллі, який на прохання ЮНЕСКО написав епохальну працю "Початки цивілізації людства", в якій подав мапу мандрівки арійських племен з українських земель, частинно до Індії, але поголовно до Малої Азії. Показалося, що Мала Азія була в сивій

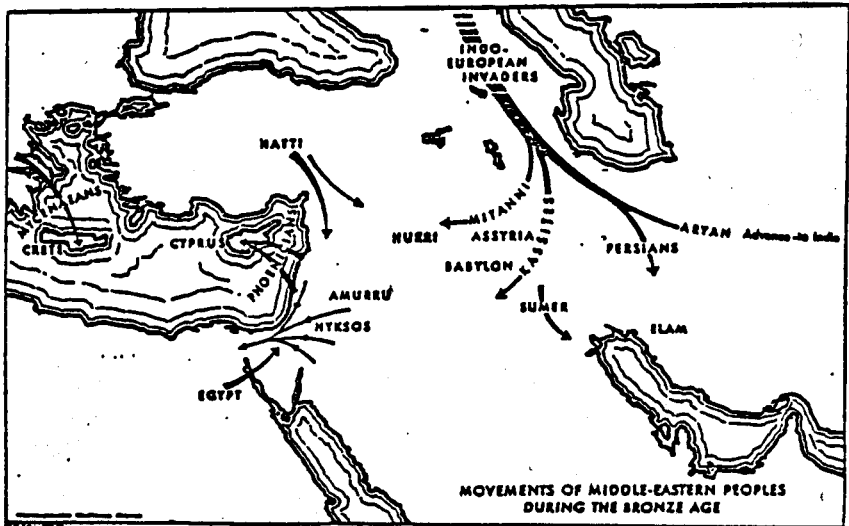
давнині доменою поселення народів індо-європейської раси, бо східні семіти — араби жили на Арабському півострові, а західні — жиди на Синайському півострові, ще на зоологічному рівні.

На залученій мапі на слідуючій сторінці, зладженій Сір Л. Вулли наводжу тільки частинно його погляди на арійські племена англійською мовою. В дальшій розповіді він пише, що сильні племена силою підкорювали собі вибрану ними країну на своє поселення, але слабі, свідомі своєї вищої культури й горді на неї, ставали володарями даної країни.

Та заки приступлю до короткої історії бодай деяких згаданих ним племен, наведу докази, що сумерійці вийшли із західньої Трипільщини, отже з Галичини.

Сумерійське	"мес"	наше муж, мужчина, боярин
Сумурійське	"лю"	людина, чоловік
Сумерійське		наше люди, а також уживаємо як
у множ.	"люд"	"люд у кайданах....."
Сумерійське	"ама"	наше мама
Сумерійське	"пато"	наше тато. Не дивно, що в американській казці качура, батька Дональда звать коротко "Патодональд"
Сумерійське	"думу"	наше думати. Уживаємо ще й досі: думу думати.
Сумерійське	"думу"	наше в другім значінню раду радити. В одній нашій старій щедрівці є зворот: "думу думали, раду радили, ой дай Боже".....
Сумерійське	"нуду"	англ. нюд, наше нагий, звали сумерійці рабів, бо вони ходили нагі з обстриженими, а також обголеними головами й носили тільки опаску на бедрах. Теперішні нудисти ходять в своїх клябах зовсім нагі.
Сумерійське	"унк"	наше унук, нім. енкель, англ. онкел.

Тому, що в тих часах їх мова була ще доволі вбога, їх слова мали часто кілька значінь Директор школи звався у них "уммія", той, що багато уміє, чи знає, походить отже від слова уміти. Воно таке старе як український нарід. Їх слово "пісан", у нас писальце, служив до писання на плитках з клею, а також до писання писанок, чим займалися у них старші жінки. Пісаном вони також різьбили; вирізьбле-

на скринка з кедру на документи звалася у них також "пісан". Це мистецтво розвинулося в нашій батьківщині дуже високо і його подивлять всі народи. Їх кераміка близьночо подібна до трипільської. Це сильні докази, що сумерійці це брати наших прашчурів трипільців.

Сумерійське слово "саған" означало випалену з глини мисочку на масло, сир, чи щось іншого, а в нас на Покутті і околицях Галича сағаном звали випалену з глини пляшку на олій, чи якийсь інший плин. В одному селі Галицького повіту стрінув я диригента хору на прізвище Саған. Тут в ЗСА в Бофало живуть Сагани, в Кергонксоні одна родина, а також американський інж. аеронавтики Карло Саған пояснював на телебаченні полет сателіта на планету Сатурн, яку відкрили також перші наші сумерійці. Виходило б, що гончарів, які випалювали такі сагани, прозвано пізніше Саганями. Як бачимо на мапі мандрівки арійських племен до Малої Азії виемігрувало на початках другого тисячоліття до Хр. також плем'я Гурів, але не все, бо роди Гурів залишилися ще також на батьківщині, яких найбільше жило в Сокальщині, отже можна сміло сказати, що вони виемігрували з теперішньої Сокальщини. Також в ЗСА живуть роди Гурів, які виемігрували сюди по Другій світовій війні, про що я довідався від д-ра вет. Ігоря Гури, який живе на "Золотій осені" в Кергонксоні. Також другий з черги король III-ї Династії Ур, а останній король сумерійець звався Шульга. Тому можна сміло сказати, що роди Сага-

нів, Гурів і Шульгів, це найстарші роди в історії українського народу. Інші, знані нам з геральдики роди, знайшлися далеко позаду тих родів.

В одному сумерійському міті про огородинство стрінув я ім'я, чи прізвище Шукалітуда, чисто українське прізвище. Сумерійцям приходилося дуже тяжко три температурі плюс 60° Ц., чи 140° Ф. виплекати ярину. Їх огородин, природознавець, довгі літа працював над розв'язкою тої пекучої потреби. Коли він шукав за нею "сюда — тудя" і знайшов її, прозвано його правдоподібно із гри слів Шукалітуда. Існує ще друга версія походження того прізвища, про що буде мова в розділі про сумерійське огородинство.

Звичаєві подібності.

В перекладах сумерійської літератури знайшов я кілька разів слово "кенгаль", по нашому король, у нордійців кінг, кеніг, кунунг, але багато разів слово "лугаль". Це старе як наш нарід слово, якого тепер вже бульше не уживається, а значить король. У сивій давнині, в дні зрівнання дня з ніччю, то є 21 березня, святковано на наших землях Новий Рік, званий тоді Великий День, дуже радісно повні три дні, бо в природі все зачинало воскресати до нового життя. Це свято воскресення в природі переняло християнство як свято Христового Воскресення і у нас задержалася давня назва Великий День, тепер Великдень. В цей день ще в дохристиянських часах вибирав наш нарід на чолі зі своїми жерцями нового лугалья в лузі над річкою, чи потоком. Тільки мужчини мали право голосу, жінки ні. Мали вони право вибрати нового лугалья, або залишити старого. Вибір залежав від жерців, які мали тоді велику владу. Новому лугалеві давали жерці корону, жезл і трон, при чому скроплювали йому голову водою з річки. Так само вибирали, в пізніших вже часах, козаки гетьмана на Січі, тільки замість жезла давали йому в руки булаву, як знак його влади. Обголену голову вибраного гетьмана, з чубом-оселедцем по середині, помазували змоченою землею на знак покори. Синонімом до Січі є дуже старе слово "кіш" (кіш-кошик), як кошовий гетьман, кошовий отаман. Військова одиниця кіш, це приблизно одна дивізія в наших часах. Сумерійці назвали свою першу Династію після потопу Кіш, а також місто Кіш було у них столицею одної сильної провінції. Це не припадок, значить сумерійці винесли цю назву зі своєї батьківщини.

Так само вибирали сумерійці свого лугалья, але вже в пальмових лугах на своєму новому поселенні 21 березня в дні Нового Року,

який святкували дуже торжественно три дні з забавою й танцями. Про це буде докладніше в наступних розділах цього нарису. У виборах нового лугаля на наших землях і сумерійського лугаля була одна велика різниця. Нашого лугаля, який жерцям не подобався, часто жерці вбивали, або часами з ласки вбивали за нього підставленого ними чоловіка і вибирали нового лугаля. Про такі жалюгідні поступовання на рідних землях мусіли знати бодай з переказів сумерійські бояри, бо в них могли жерці не перевибрати сумерійського лугаля, але ніколи вбити, бо лугаль приходив на вибори зі своєю дружиною для оборони. В пізніших вже часах сумерійські бояри зуміли зломити силу й впливи жерців, бо завели в Сумерії династичний лад правління.

Прізвищ таких лугалів знайшов я декілька, як Лугальбанда, Лугальдалю і Лугальзагезі, це вже історична постать, про яку буде мова в пізнішій розповіді. Лугальбанда (слово банда також нам не чуже), який мав бути батьком мітичного героя Гільгамеша, а також мав писати покаянні вірші, які тепер звемо псальмами, це напевно мітичний король-лугаль.

Від непам'ятних часів жили на нашій землі жінки, які розумілися на породах і їх звано бабами повитухами. Таку саму, але вже з великої букви Бабу повитуху знали сумерійці, які піднесли її до гідності богині за її опіку при породах, а тим самим за приріст населення, про яке сумерійці дуже дбали. Була вона також богинею законів і справедливости.

При сумерійських святинях існували також школи для навчання співу хлопців і дівчат. З тих вивчених співаків -чок, творили вони при святинях хори. Ці професійні співаки -чки, побирали платню і їх звали "ґаля", правдоподібно тому, що участь такого хору при якійсь більшій релігійній імпрезі, запевняла величність даної імпрези й кращій дохід з неї. Можна припускати, що брали вони участь у похоронах і весіллях. Отже слово "ґаля", якого уживає сьогодні весь світ, прастаре, пішло від наших сумерійців, співучих і музикальних, яким є і до сьогодні український нарід. Мали вони в тих часах також і оркестри.

Всі наші племена несли зі собою на нові поселення знам'я тризуба, який став нашим національним гербом. Ми думали, що ми переняли тризуб від греків, яких бога морів Посейдона зображувано зі скіпетром в руці, закінченим тризубом. Але, як бачимо, він від непам'ятних часів, наш. Був він також помічним нашим племенам пізнавати себе на нових поселеннях.

Та йдім далі з нашими доказами: Деякі міри, якими у сумерій-

ців домінувало число 60, поминаючи вже, як мірило часу, задержалися на наших селах ще по сьогодні і напевно перетривають ще віки, як копа, пів копи, або полукіпок і тузін. Крім того по наших селах уживали селяни, ще на на очеркнення чогось багато, сила. "А сила це коштувало", питали селяни, "а сила орехів, малин, чи чогось іншого назбирали"? А також на очеркнення чогось дуже багато уживали звороту гора каміння, листя і т. п. Сумерійці також уживали звороту "сила", але вона мала у них точний вимір. Наш нарід протягом бігу цілих тисячоліть забув правдоподібно докладні виміри тих одиниць, як сила і гора, але уживав їх. Зате сумерійці знали їх шість тисяч літ тому і від них ми довідуємося сьогодні про ці міри. І так в "силі" було докладно 4.2 літри, або кг. По їхньому одна "гура" (польське слово), у нас гора, містила в собі 60 сил, тобто $4,2 \times 60$, дає 252 літри, або кг. Меншою міркою від сили були "ка", по нашому око. П'ять "ка" рівнялося одній силі, у нас гарнець, або дещо більше як один гальон. Коли поділимо 4.2 літри через 5, дістанемо 0.84 літри, або дещо більше як $4/5$ літри. В нашій батьківщині, головно на Покутті уживано також мірки "око". Будучи вже учеником гімназійним, був я в Заболотіві на вакаціях і чув там зворот "око горівки". Тоді я подумав собі, що це може означає келішок горілки, але, щоб упевнитися в тому, я запитав літнього чоловіка, чи "око горілки" означає келішок, або наперсток горілки. На це він щиро усміхнувся і пояснив мені приблизно так, як я вище згадав, але зазначив, що тої мірки більше не уживається, а тільки старші люди знають її ще з давніших часів.

А тепер поставмо собі питання, чи чужинець, навіть професор української мови міг би розв'язати таку проблему? Напевно ні, але тільки українець, який виріс на своїй батьківщині, пізнав бодай по-верховно різні говори, міри й ваги, уживані простолюдуям від непам'ятних часів, може доказати звідки вийшло таке, чи інше плем'я. Коли йдеться про сумерійців, можемо, на основі вище наведеного твердити, що вони вийшли зі західньої Трипільщини, то є Галичини, докладніше з Покуття. На цьому закінчуємо доказувати про походження сумерійців.

5. ПОТОП

Тому, що в останній передпотоповій Династії мітичних сумерійських королів виступає як її останній представник Зиусудра, правдивий Ной, король міста Шурупак над рікою Евфратом, вважаю за відповідне подати на цьому місці міт про постання людини, яка своїм поступованням мала спричинити потоп. Згідно з їх філософією, перед існуванням людини жили в універсі тільки боги, які створили той світ. В їх поняттю життя богів було подібне до людського, отже боги створили людину для виключної їм прислуги. Та заки прийду до того міту, мушу познайомити читача бодай поверхово (докладніше в розділі про релігію) з п'ятьма могучими богами сумерійського Пантеону богів. Бог звався у них "Дінгір". Щоб заєдно не повторювати його, вони придумали дати родівник до назви даного бога по його професії, а саме: для чоловічого роду бога "Ен", а для жіночого "Ін", або "Нін". Бог неба Ан (у греків Уранос), до якого людина не мала ніякого доступу. Далі йде мати-земля Нінхурзаг, або Нінкі ("кі" значить земля). Коли землю відлучено від неба, постали великі простори, які заповнив Енліль ("ліль", по нашому дух, воздух, простір), отже це бог Дух, а в ширшому значенні, бог просторів і морів. По нім слідував бог прісних вод, рік і бог знання штуки й науки Енкі. Тому, що тільки на землі -кі є солодка вода, отже Енкі, бог Енліль був на початку нежонатим, але коли оженився, його жінка богиня, почоловікові звалася Нінліль. До сватання цієї пари ще прийдемо. Після них слідує богиня урожаїв, плодючости людського роду, любови й війни Анна, з род. "Ін", Інанна. Але, що цар неба звався Ан, отже Анна, чи Інанна була також царицею неба, але тільки титулярною, бо ніколи не сиділа поруч царя неба, а сповняла своє завдання тільки на землі. У вавилонців звалася вона Іштар, у греків Афродита, а у римлян Венера. Бог Енкі, великий мудрець, учитель штуки й науки, великий приятель і захисник людей, мав жити у підводній палаті в морю солодких вод Апсу. На думку учених, воно мало б знаходитися колись в дельті обох рік Тигру й Евфрату, загороджене зі сторони Перської затоки лягуною, через яку солоня вода не діставалася до дельти, але тепер, як кажуть археологи так не є.

Поруч тих могучих богів існували ще великі й малі боги, або сини

божі, які однаке самі не мали права про ніщо рішати, а тільки по про- текції одного з тих могутих богів. І від тих менше впливових богів починається міт про постання людини. В міті написано: "Боги, які жили на шпильях гір на схід від країни, скаржилися могутим богам, що вони потребують помочі в праці для себе. Тоді розумний бог Енкі порадив їм створити людей. Казав тим богам зійти з верхів гір на низи й наліпити людей з клею солодкого моря Апсу. Вони послу- хали його й наліпили багато пар людей і попросили всемогучого бога Енліля, щоб він оживив їх, що він і зробив". Тут виринає пита- ння, чому не просили вони царя неба Ан це зробити, але Енліля. Відповідь на це може випливати з логічного розумування сумерійців, а саме, що бог Енліль, як бог Дух, міг віллати духа — життя в мервту матерію. Як бачимо, сумерійці дуже логічно розв'язали питання постання людини, тож може нас дивувати, чому жиди, які взору- валися на віруванню сумерійців, самі на початках подібно вірили, не взяли сумерійської версії постання людини, а створили свою, яка сьогодні вже й дітям виглядає дивною.

"По якомусь часі показалося, що ці люди дурні, ходять як звіря- та на чвораках, живуть як звірята, бо пасуть траву, п'ють брудну воду з ровів і не приносять богам ніякої користі. І знов полилися скарги про безкорисність людини. Тоді розумний бог Енкі казав навчити людей ходити на задніх ногах, що сприяло розвиткові розуму". Сучасні науковці, які дійшли до висновку, що людина прийшла правдоподібно до уживання розуму в такий самий спосіб, як його приновив розумний бог Енкі, дивуються як сумерійці дійшли до такого самого висновку й на підставі чого.

Як людина мудріла, зачала розумно працювати, в країні ріс добробут, а боги і їх жерці були дуже вдоволені, бо люди приносили їм всього подостатком. Та чим більше люди розумнішали, тим менше стали приносити богам пожертв, аж прийшов час, що таки зовсім перестали приносити богам жертви. Розсердилися тоді боги на людей і пішли зі скаргою до всемогучого бога Енліля. Він видумав з ними кару на людей — затопити їх. Але ласкавий бог Енкі, приятель людей, почувши про такий вирок богів, остеріг людей перед загово- ром богів з богом Енлілем. Він пішов до Зіюсурди, короля міста Шурупак і порадив йому збудувати собі корабель, забрати на нього свою родину, челядь і скот з поля, бо Енліль хоче затопити люд- ський рід. Може бог ще щось йому радив, але того не можна було вже відчитати, бо табличка в тому місці була знищена.

Бог Енкі не мав права зраджувати людям вироку богів, за що вони могли б його покарати. Цікаву легенду про розв'язку тої ситуа-

ції, в якій знайшовся бог Енкі, знайдено в іншій табличці, а саме, що бог Енкі пішов вправді до палати короля Зіюсудри, але не говорив до нього, а тільки до стіни, за якою стояв король і чув все, що говорив бог. Таким робом, як приповідка каже "І вовк був ситий і коза ціла". Бог Енкі не зрадив "професійної таємниці", але люди довідалися про надходячий потоп. З того виходить, що сумерійці також перші в світі знали неписаний закон професійної солідарності, якої й тепер придержуються професійні круги.

Сумерійський Ной — Зіюсудра — послухав поради ласкавого бога Енкі. Свою плавбу кораблем зі своєю родиною і скотом зачав з річної пристані ріки Евфрату, над якою лежало місто Шурупак, по затоплених теренах. "На землі панувала темрява. Буревії й гурагани з дощем шаліли сім днів і сім ночей. Вітри кидали кораблем на всі сторони. Та бог сонця Уту (син Енліля) змилосердився і прийшов з поміччю. Вітри розігнали хмари й засяло сонце. Зіюсудра відкрив вікно й лежачи дякував богам сонця за поміч і по жертвував йому вола й вівцю. Коли так само подякував богам неба Ан і богам просторів Енлілю, вони дали йому вічне життя й перенесли його до "Дільмун", місця, де сходить сонце, мітичний рай". Так записали сумерійці. В тім міті є багато правди, а саме, що потоп був частинний, чи льокальний, а не гльобальний, як це тисячі літ пізніше написали жиди в Старому Завіті, бо археологи відкопали вже два міста, Шурупак і Ерідуду (осідок бога Енкі) із чотирьох затоплених і занотованих сумерійськими писарями, а віднайдені листи королівських Династій дійсно нотують Зіюсудру як короля міста Шурупак над Евфратом, яке існувало перед потопом. Місто Шурупак відкопав археолог, професор Пенсильвенського університету, Сір Леонард Вуллі на руїнах Фара, над річкою Шатт-ель-Квар. Давно лежало воно над Евфратом. Це дійсно, як ствердили учені, престаре місто. Його відвідували різні вчені, а від червня 1902 р. до березня 1903 р. вів тут розкопани археолог Колдвей, які принесли йому великі успіхи. На основі тих розкопани учені ствердили, що сумерійське населення, яке жило в довшім міжірїччю між Евфрату й Тигру, майже поголовно було затоплене, але на горах в північній частині, а навіть на горбках, на одному з яких лежало передпотопове місто Ур, не було втрати в людях. Значить, мітичний потоп став історичним фактом і є оригінальним у сумерійській версії, а не жидівській, записаній тисячі літ пізніше. Це також один з доказів, що жиди взорувалися на усних переказах про описаний сумерійцями потоп, отже, як наша приповідка каже: "Вилетіло воробцем, а вернуло волон".

Німецький лінгвіст, Арно Пибель, опублікував 1914 р. частину

історії про потоп, яку відчитав і переклав зі сумерійської таблички з колекції Британського Музею в Ніппур. Ця частина, це 12-та табличка з епопеї "Гільгамеш". Написана вона сумерійською мовою, отже вона оригінальна. З тої пори науковці пильно стежили за здобутками нових відкопалин, чи не знайдеться друга подібна табличка, або копія тої, яку опублікував Арно Пибель. Та досі не знайдено нічого нового і переклад опису потопу, який зладив Арно Пибель, є оригінальним і фундаментальним описом правдивого потопу. На жаль, науковці не подали докладної дати того потопу. Очевидно він відбувся вже в часі, коли сумерійці знали вже читати й писати, але докладної дати їх поселення в півд. Месопотамії також не могли подати, а тільки приблизно між сьомим, а шостим тисячоліттям тому. За сумерійською версією, потоп мав відбутися 26 000 літ тому.

Коли я вже при історичному потопі, не завадить також бодай поверховно заторкнути біблійний потоп, тим більше, що в його версії, як про це буде мова, зайшли певні зміни. Жиди не могли пережити навіть того льокального потопу, який описали сумерійські скриби, бо вони тоді ще не існували. На погляд світової слави науковця, жида С. Н.Крамера, жиди появилися на світ около тисячу літ пізніше, як сумерійці перестали існувати (1955 р. до Хр.), а англійський археолог, проф. Л. Вуллі у своїй праці "Початки цивілізації людства" пише, що він попав на сліди існування жидів в початках 12-го століття до Хр. Обі дати майже сходяться, тому не може бути найменшого сумніву, що жиди не могли пережити ніякого потопу тих часів, ані пізніших часів, коли вони вже існували, бо слідів якогось потопу пізніших часів, археологи не знайшли ані в Азії, ані в Європі. Та мимо того деякі круги намагаються доказати, що таких, попросту гльобальних розмірів, потоп з аркою (ковчегом) Ноя відбувся і навіть випродукували фільм на цю тему, але не дістали від наукового світу апробати на можливість такої теорії. Крім того жиди опублікували "скролл", пергаміновий звій, знайдений кільканадцять літ тому на західньому березі Мертвого моря. Цей скролл, скрипт Ламеха, тільки частинно оцілів, речення і цілі параграфи, як вони пишуть, бракують, але те, що остало є доволі цікавим, щоб розповісти.

Ця розповідь каже, що коли одного гарного дня, Ламех "батько" Ноя, по довгій відсутности прийшов додому, був дуже здивований, бо застав хлопчика, якого зовнішній вигляд зовсім відрізнявся від родинного. Ламех закинув свій жінці Бат-Єнош, що той хлопець не є його дитиною. Тоді Бат-Єнош заклалася на все що святе, що плід є від нього, Ламеха, а не від жовніра, або незнайомого, чи одного зі

"синів неба". Для пояснення "синів неба", цитую з біблії "Занепад звичаїв": "І сталось, як почали люди множитися на землі й народились у них дочки. Побачили сини божі (звідки вони нараз взяли, не сказано) людських дочок, що були гарні, то стали брати собі їх за жінок, хто котру подобав. (Це очевидно не подобалося Богові). І сказав Господь: "Не перебуватиме дух мій у чоловікові на завжди й тому віку 120 років не буде більше. (Від того часу не знаходимо вже більше в біблійі таких довгих літ життя людини). — "Були того часу велетні на землі, були вони й потім, коли сини божі жили з людськими дочками й ці їм їх родили. То були "славетні велити". (Чи це казка для дітей?).

Продовжую історію Ламеха: "Мимо святих заклинань жінки, він їй не повірив і схвильований пішов до свого батька Матусаїла по пораду. Він розповів батькові про подію з жінкою та нелегальним сином. Матусаїл вислухав все, передумав і пішов до мудреця Еноха. З біблійі знаємо, що Енох був батьком Матусаїла і ходив з Богом очевидно уявленим. Зозуля (незаконний син) в родинному гнізді спричинював багато неприємностей, отже треба було цю справу вяснити. Тому Матусаїл вибрався в далеку дорогу до мудреця, свого батька, Еноха. Описав йому як той хлопець з'явився в родині його сина Ламеха й що той хлопець подібний більше до сина божого, чим людського. Його очі, волосся, шкіра й ціле ество інше як цілої їхньої родини. Енох вислухав цілу розповідь Матусаїла і відіслав його додому з нечувано застрашаючими вістями, що настане великий суд над землею і людським родом, що все тіло (в оригіналі "м'ясо") буде знищене, бо воно брудне й розкладається. Але цей чужий хлопець, підозріваний родиною, є вибраний на прабатька тих, що мають врятуватися від великого, універсального судилища. Тому він, Матусаїл, має приказати своєму синові признати його за свого й назвати його Ной. Матусаїл вернувся додому і сказав синові, що він має робити. Отже Ламех мусів признати цього хлопця за свого й дати йому ім'я Ной! Як спритно сфабрикована історія з Ноем, який також як син божий мав спасти людство від потопу, а тисячу літ пізніше, син божий Христос, мав спасти людей від первородного гріха. Це не коінциденс, а доцільно сфабрикована історія!

Дивною історією в тій родинній афері є факт, що батьки Ноя і його дідо Матусаїл були остережені тим самим мудрецем Енохом, який скоро після того, згідно з переданням, шез раз на все з богом в літаючому, огненному кораблі. Як бачимо в обох мітах про потоп, в сумерійському, розумний і ласкавий бог Енкі, великий приятель і покровитель людей, остеріг їх перед потопом, а в біблійному Бог,

невдоволеній своїм твором, посередньо через Еноха, поступив так само. Це один незаперечний доказ, а таких знайдемо ще багато більше, що жиди написали свій міт про потоп на основі переказів про сумерійський дійсний потоп.

6. ШКІЛЬНИЦТВО В КРАЇНІ СУМЕР

Як вже попередньо була згадка, сумерійці будували штучні гори, звані Зигурат і на них цілі оселі, в яких мали різного роду ремісничі школи й школи до науки писання й читання. Такі самі школи, але вже не на горах, мали вони і в містах. Отже сумерійці, перші в історії людства мали заведену шкільну систему. На жаль, наразі бракують дані про цю систему, її організацію та методи навчання. Знаємо лише, що учениками тих шкіл могли бути тільки сини, але не дівчата, багатих родичів, як найвищих державних урядників, управителів святинь — жерців, керманічів військових з'єднань, багатих купців і, очевидно, королів, князів і імператорів, бо оплата за школу була дуже висока. З неї оплачувано управу школи, учительський збір та адміністрацію. Від дитячих літ училися вони писати на глиняних табличках, копіювати вже записані таблички, читати їх та інтерпретувати.

Найстарше рисунково-значкове письмо сумерійців.

	Голова		огород
	Рука		мірка (сила)
	жінка, або чоловік		Горщик
	Худоба		Гори
	Пташок		Небо, Бог
	Риба		Схід сонця
	Шувар		Вязка шувару
	Збіжя		Стріла

Коли ми вже при науці писання в сумерійських школах, яке було основою, на якій можна було вже розвивати суспільне й державне життя з усіма його вимогами, треба признати, що сумерійці перші в історії людства знайшли образкове письмо понад 5000 літ тому. І це найвищий їх осяг великого значення для людства. Здається, що недовго по тім перейняли від них це мистецтво молодші від них єгиптяни, яке розвинулося у них у формі гієрогліфів без значення для людства. Як бачимо на образку, це письмо не дуже тяжке до відшифрування й відчитання. Таких образків-рисуночків було у них понад 2200. Пізніше вони скоротили їх майже на половину, але зачали писати їх вже не в прямій формі, а скісно по прямій лінії дрібним рядочком, що виглядало як клин і від того пішла назва клинове письмо, або клинопис, а по англійськи "кунейформ". Писали від ліва до права так, як пишуть сьогодні всі народи індо-європейської раси, а семіти пишуть від права до ліва.

Після прогнання наїзників, північних сусідів семітських акадів, які панували над ними двісті літ, від 2350 — 2150 р. до Хр., сумерійці відновили своє панування третьою Династією Ур, в часі якої вони опрацювали вже азбуку, яка складалася з 4-ох голосних і 15-ти приголосних звуків. Наводжу їх латинкою і нашою азбукою.

a, i, e, u, - b, d, g, h, k, l, m, n, p, r, s, ś, š, t, z.

а, і, е, у, - б, д, г, к, л, м, н, п, р, с, ш, щ, або ч, т, з.

Та азбука вже в різніших часах дісталася до наших фінікійців, з яких Рас Шамра з Угаріт доповнив її. Фінікійці самі навчилися нею писати, а від них перебрали цю азбуку всі народи Близького Сходу, а даліше через них дісталася вона до греків, на наші землі, римлян і Європи. Думаю, що ми можемо бути гордими, що брати наших пращурів дали людству письмо, числення і багато, багато дечого більше, про що буде мова в дальших розділах. На жаль, також довідаємося, що причиною їх упадку були такі самі міжусобиці як за княжих часів на рідних землях і червоною ниткою тягнуться вони й по сьогодні.

Побіч писання, потрібне було ще в економії країни числення, без якого годі уявити ведення держави та її господарки. Вони знайшли не тільки порядкові числа й дроби, але також докладно обчислили час, а тим самим перші в історії людства створили календар.

Старосумерійські порядкові числа й дроби.

	1		60		120
	10		100		600

	1200		1/4		1/16
	3600		3/4		1/32
	1/2		1/5		1/64

Вони обчислили, що година має 60 мін., мінута 60 секунд, день 12 год. і ніч 12 год. Тиждень мав 7 днів і 7 ночей, місяць 4-ри тижні, рік 13 місяців, то є 28×13 дає 364 дні. Число 60 і різні його комбінації домінує й по сьогодні не тільки часом, але й різними мірами, як копа, пів копи, полукіпок, $1/5$ із 60 тузін (досена), або стопа. Вміли вони додавати, віднімати множити й ділити. Знали підносити до 2° і 3° степенів, а також тягнути другий і третій корінь. Математика складалася у них з алгебри й геометрії, бо вміли обчислювати поверхні. Коло також обчислили на 360° . Знали вже тоді трильйон, бо учені знайшли на горбку Куюнхик написане старинне число, яке переведене на нашу метричну систему дало 15 циферне число: 195 955 200 000 000. Табличка множення сягала у них високих чисел. Завдяки високо розвиненій математиці й наука астрономії була у них високо розвинена. Відкрили вони планети: Венеру, Марса, Меркурія, Сатурна і Юпітера. Довший час учені дивувалися, як могли сумерійці відкрити планети, віддалені від землі на сотки мільйонів кілометрів. Розв'язку тої загадки знайшли вони при розкопаних, коли попала їм в руки сочка (лінза), вишліфована прекрасно з прозорого, як скло, гірського кварциту. Західний світ пізнав мільйон щойно з кінцем XVIII, або початком XIX століття. Греки тисячі літ пізніше від сумерійців знали лише число 10.000, яке, на їх думку, було практично не до почислення. Тому належиться нашим сумерійцям велика честь і хвала! Заслуга їх в тій ділянці попросту неоцінена.

Управителем школи був, по сумерійськи, "уммія" (від уміти), професор експерт. Його звали також батьком школи, а асистента професора — великим, або старшим братом, а ученика — сином школи. Дисципліна була сувора. За найменші провини різга була в роботі. Бив батько школи, а потім доправляв ще старший брат, отже не було жартів в тих школах.

Випусниками тих шкіл вже в зрілому віці були т. зв. молодші, середні й високо кваліфіковані писарі для різного роду адміністрації. Були писарі для королів, чи князів і святинь, і писарі, які ставали вищими урядниками в державі. Ремісничі школи усіх ділянок були на правду високо розвинені, бо сумерійці були розумним, талано-

витим, практичним і працьовитим народом.

Тому, що наука була дуже тяжка, дисципліна сувора, амбітні ученики, які з різних причин були часто карані, ухитрювалися удобрухати якимось своїм "уммія". Батько, за намовою сина, запрошував професора на святочний обід, в часі якого обдаровував професора різними дорогими подарками. Такий факт корупції, першої в історії людства, занотували сумерійці понад п'ять тисяч літ тому. Стати писарем, а тим самим вибитися на чолове становище в державі було дуже тяжко й тому з бігом часу ученики стали недолюблювати своїх обов'язків, ходили, як то у нас говорено "поза школу" і батьки тисячі літ тому мали клопіт зі своїми синами, подібно як тепер. Отже вже й тоді була знана легководушність (деліквенсі) молоді.

7. ВІЙНА НЕРВІВ

В одній епопеї, якій проф. Н. Крамер, при її перекладі, дав наголовок "Енмеркар і Володар Аратти", описує автор-скриб один політичний інцидент з около п'ять тисяч літ тому, характеризуючи силу війни нервів, подібно як воно й тепер буває. Аратта, це столиця провінції тої самої назви західнього Еляму, яка лежала на гористих теренах на схід від ріки Тигру й над східним побережжям Перської затоки. Еляміти поселилися там далеко раньше до приходу сумерійців. Коли — немає про це згадки. Коли в південній Месопотамії, в межиріччю Евфрату й Тигру і над північним побережжям Перської затоки поселилися приблизно в шостім тисячолітті тому сумерійці, силою приблизно трьох мільйонів люда, вони опанували також Елям. Як миролюбні, з природним нахилом до демократизму, залишили провід країною самим елямітам, як губернаторам і заступникам сумерійських королів, яким еляміти платили податки, а ті, очевидно, якусь частину з них, платили як данину сумерійським королям.

Еляміти занималися — крім рільництва й випасу худоби — також торгівлею будівельних матеріалів, шляхетних каменів, сріблом і золотом. Як менше культурні прийняли культуру сумерійців, їх письмо і Пантеон сумерійських богів і так само їх називали. При тому виявилось, що еляміти були споріднені генетично й мовно зі сумерійцями, значить вони були без найменшого сумніву аріями. Зазначаю це тому, що семіти вже в пізніших часах намагалися пришити елямітам семітське походження. Крім того в горах Загрос жили ще гути (кути), про яких немає ніяких наукових даних, але що вони помогли в 2150 р. до Хр. сумерійцям скинути ярмо семітських акадів (про що буде дальше мова), і при тій нагоді виявилось, що гути були також споріднені генетично й мовно зі сумерійцями. В дальшій розповіді знайдемо більше таких народів, які досі зачислювано до семітів, а показалося з ходу сумерійської історії, що вони без найменших сумнівів вийшли з українських земель, бо легко порозумівалися зі собою.

Сумерійці й сумерійська знать мішалися подружжями з елямітами (арійська кров) і назагал жили вони в згоді. Але часами виринали між ними спори, як цей, що про нього пише сумерійський скриб.

Описав він це на табличці величиною машинового паперу до писання, на якій він вмістив більше як 600 стрічок тої епопеї. Зачинається вона казковою формою: "Було колись, жив Пан і Володар м. Урук, Енмеркар, в південній частині країни Сумер між ріками Евфратом і Тигром. Далеко на північ від Урук лежала друга провінція зі столицею Аратта. Ті дві провінції були розділені сімома високими горами. Провінція Аратта була багата в дорогоцінні метали й будівельні матеріали та дорогоцінне каміння, отже Енмеркер, якого провінція була багата в збіжжя, хотів заволодіти Араттою. В тій цілі він перший в історії людства застосував "війну нервів". Розложив він мешканців Аратти морально до того ступеня, що вони добровільно стали його підданими". Поет дальше розказує як Енмеркар, син бога сонця Уту, просить свою тету, богиню любови Іннанну, щоб вона своїми впливами добилась того, щоб мешканці Аратти принесли добровільно срібло, золото, лазуровий та інші дорогоцінні камені й збудували вівтарі і святиню для бога знання штуки й науки, Енкі в Еріді, осідку того бога близько Перської затоки. Інанна радить Енмеркарові, щоб він післав до володаря Аратти свогого післанця-геральда і загрозив йому, що він за поміччу бога Енкі знищить його. Володар через свойого післанця відповідає, що він згоден це зробити, але під умов'ям, що він дістане в заміну збіжжя. І так ті післанці ходили від одного до другого з різними домаганнями, включно з домаганням двобою їх найкращих воїнів, який одначе не відбувся. Так тягнеться ця найдовша сумерійська епопея ще довго з різними домаганнями й кінець — кінців вони договорюються, що з Аратти доставлять до Еріді все потрібне до будови вівтарів і святині для бога Енкі. А тому, що володар Аратти доказав, що в його провінції є палата з розкішним ліжком для богині любови Іннани, мешканці Урук доставлять до Аратти збіжжя. Так виглядала "війна нервів", занотована перший раз в історії людства, около п'ять тисяч літ тому. Подібну історію, але зв'язану з демократичним устроєм сумерійців з того самого часу, знайшли ще археологи. Давні володарі сумерійців без огляду на те, як багатими й сильними не були б, не були тиранами, чи абсолютними монархами. Коли йшлося про важливі справи, головно про мир чи війну, вони радилися своїх впливових громадян.

8. "ДВОПАЛАТНИЙ КОНГРЕС"

З розвитком способу життя, який називаємо демократизмом, розвинувся також демократично-політичний лад ведення державного апарату. Він панує сьогодні в західних країнах як Двопалатний Конгрес. Розвивався він протягом довгих століть рівнобіжно з розвитком цивілізації. Чи можна подумати, чи навіть припускати, що такий, в подібній формі лад міг існувати вже коло п'ять тисяч літ тому? Хоча може воно й неймовірне, але правдиве й те завдячуємо терпеливості археологів, які копали в глибину й ширину й викоп одної лопати виніс доказ, що такий конгрес дійсно відбувся. Це не був конгрес, як в нашому значінню конгрес і сенат. Сенатом було у сумерійців зібрання провідних впливових старших громадян (консерватисти), а конгресом — збір провідних військовиків (прогресисти). Коли сенат зі своїми консервативними старшими громадянами ухвалив мир за всяку ціну, король мав право поставити "вето" і передати справу до нижчої інстанції, до збору з провідних військовиків. Коли вони висловилися за війною й обороною свободи, король звичайно одобрював це, бо якщо б хотів миру не ставив би свого вета.

В давніх часах Близький і Середній Сходи були знані як домени деспотів і тиранів, тож великою несподіванкою для учених був факт, що в країні сумерійців існував вже понад п'ять тисяч літ тому демократично-монархічний лад. В третьому тисячолітті до Хр., країна Сумер складалася з ряду міст різних провінцій, з яких кожна старалася панувати над цілою країною. Одною з найповажніших була провінція зі столицею Кіш, яка на основі сумерійського міту дістала титул попросту з неба, зараз після потопу. Але в тому часі інша провінція зі столицею Урук, яка лежала на південь від Кіш, сильно розвивалася, росла в силах і впливах, загрожувала провінції Кіш. Король Кіш, здаючи собі справу з загрози втратити першенство у володінні країною, загрозив ерехітам (Урук звався по семітськи Ерех, в пізніших часах столиця Халдеї) війною, якщо вони не визнають його зверхником над їх королем.

В епічній поемі про ривалізацію між Урух (Ерех) і Кіш, головними характерами являються Arra, останній король першої, після по-

топу, Династії Кіш і Гільгамеш, король Урук і володар Куллябу. Гільгамеш, це великий сумерійський мітичний герой, півбог. Він являється п'ятим з черги королем, другої по потопі Династії Урук, який мав ще жити 126 літ і після нього не було вже королів такого довгого життя. (Про подібну історію була вже згадка в розділі потом, але жидівської версії потопу).

Поема починається прибуттям післанців Аггі з ультиматом до короля Гільгамеша. Він не відповідає зараз на цей ультимат, але звертається до збору старших міста з гарячим закликком не піддаватися, але вхопити за оружжя й боронитися до перемоги. Сенатори є одначе іншої думки. Вони радше піддалися б, щоб тільки жити в мирі. З тим не погоджується Гільгамеш і звертається до нищої палати, збору чільних військовиків зі зазивом не здаватися, а боротися. Військовики рішають битися, а не миритися. Але в між часі Гільгамеш здобуває собі якимсь робом прихильність Аггі й все пишається по старому.

На основі сумерійських оповідань, можна ствердити, що спори між сумерійськими королями закінчувалися звичайно полюбовно. З того виходило б, що сумерійці не любили пролиття братньої крові задля своїх дуже улюблених королів, яким в тому випадку являється славний мітичний король Гільгамеш. Історичних даних про цю подію не знайдено й думаю, що ніколи не знайдеться, бо після мого обчислення дат двох попотопових лист пануючих королів, від мітичного короля Кіш Аггі до мітичного короля Династії Ерех, Гільгамеша, пройшло 2045 літ. В тому часі писання не було ще достаточо розвинене для нотовання історичних подій. Значить, ця епічна поема могла зродитися в голові поета-писаря навіть тисячі літ пізніше, як той конгрес в Ерех відбувся, або це тільки фантазія поета. Він думав, що його країна, яку він знав як країну родючих ланів, квітучих садів і огородів та міст з розвиненою політичною, релігійною й економічною структурами, була все такою від хвилини, коли бог, чи боги так заплянували й рішили, що так має бути вслід за створенням всесвіту.

Сумерійці визнавалися добре в різних ділянках знання, але в жодній з них не занотували вони якоїсь дефініції, математичного аксіому, тощо. Студіюючи їх спосіб нотовання різних подій, як виготовлення контрактів з докладними списками й деталями всего, що продається, чи докладними інвентарями шпихлірів, майна святинь і т. п., я ствердив, що вони були, в тих часах сивої давнини, зладжені не гірше як сьогодні. Подавали вони самі факти, але як ті події у своєму розвитку дійшли до такого чи іншого факту, не

знаходимо в них, а якщо і знаходимо, то тільки у формі епічних поем, чи мітів.

На Близькому чи Середньому Сході, тлом так званих історичних подій, являється мітологія. Так само розвивалася далеко пізніше історія в старинній Греції чи Римі, mimo того, що вони мали вже змогу вчитися на примітивній формі нотування історичних подій, яку вже знали раніше за них вавилонці й асирійці, які навчилися того від сумерійців, про яких в тому часі ніхто нічого не знав, бо вони перестали існувати 1955 р. до Хр. Так само мається справа з першою неповною азбукою сумерійців, яка — по доповненні її фінікійцями — стала основою азбук.

9. ПЕРШИЙ ІСТОРИК

На основі відчитання плиток з докладно описаними історичними подіями, на превелике здивування, учені відкрили першого сумерійського історика вже дещо пізніших часів, а саме з около 2400 р. до Хр. Досі вони знали, — як це видно з попереднього розділу — що сумерійці нотували тільки історичні факти, але не нотували розвитку чи ходу історичних подій, але в тому випадку сумерійський історик дуже детально описав історичні події одного століття. Таким чином його праця являється унікальною в світовій літературі старини. Жив той безіменний історик в Ляґаш, столиці південньої Сумерії як архівіст короля Ентемена (2400 — 2370 до Хр.), п'ятого з черги короля Ляґаш, починаючи від першого короля, I-ої Династії Ур, Ур-Нанше. Столиця Ляґаш відогравала домінуючу й мілітарну ролю цілої країни в 2500 — 2360 р. до Хр. і була осідком активних володарів I-ої Династії Ур. Внук Ур- Нанше, Еаннатум 2450 — 2400 до Хр. став на короткий час імператором цілої країни. Він опанував великі території Вавилонії та межуючих сусідів. По нім слідував його брат Еаннатум і його син Ентемен аж до 8-го з черги короля Урукаґіна 2370 — 2360 до Хр. Його побив Лугальзаґезі з Умми з династії Урук, якого з черги побив Великий Сарґон, король войовничих акадів-пастихів, около 2350 р. до Хр., які панували над країною Сумер повних двісті літ. Семітські акади, нарід кочовиків, жили на північ від сумерійців в північній частині теперішнього Іраку.

Той безіменний історик хотів реставрувати границі між Ляґаш і Умма від самих початків, які були знищені війнами між тими двома провінціями. Тому мусів вернутися до тих історичних подій назад, тобто до часів Мезіліма, суверена країни 2600 р. до Хр. Історик оповідає, що коли Мезілім був королем Кіш і номінальним сувереном Сумерії, виринув спір за границю між Ляґаш і Умма, і Мезілім став арбітром того спору. Визначено границі на основі вирочні Саратан з деяким фаворизмом для Ляґаш. Обі сторони погодилися на той договір, яким мав закінчитися той спір і зобов'язувати й на будуче. Та вже вкоротці Уш, ішаку (князь-посадник) міста Умми, не пошанував повищої децизії, мовляв, його, як посадника міста, не зобов'язує договір заключений між королями. Він перейшов границю, заняв

північну територію Ляґаш, звану Гедина. Ця територія належала до уммаїтів до часу короля Еаннатума, внука Ур-Нанше. Еаннатум здібний військовик, який завдяки своїм завоюванням став могутим королем Кіш та сувереном цілої Сумерії, заатакував і розбив уммаїтів і прилучив провінцію Гедина назад до провінції Кіш. Він збудував уздовж границі, поруч укріплень Мезіліма, ще деякі свої укріплення, деякі будівлі й каплиці для визначних сумерійських богів і забезпечив цю границю ще нейтральним пасмом землі уммаїтів, якої не вільно було переступити ніякій стороні. Але тому, що Еаннатум хотів поширити свої підбої на інші території, не хотів дражнити почувань уммаїтів, а мати їх радше за приятелів чим ворогів, він дозволив їм управляти землі Гедина навіть глибше на південь, на своїх територіях, але під услов'ям, що вони платитимуть податок за уживання тої землі королеві Ляґаш, крім нормальних податків від зборів. Але ця горожанська війна не скінчилася ще цією перемогою. Уммаїти, виснажені війною, потребували передишки на час бодай одного покоління, щоб зрости в силі і відзискати довір'я у власні сили. Після такої передишки, Ур-Люмма відкинув понижуючу умову з Ляґаш і відмовився платити податки королеві міста Ляґаш. Він знищив зарослу лугами границю, спалив забудовання і вівтарі, які збудували королі Мезілім і Еаннатум разом з понижуючими їх написами на границі, та висушив води граничного каналу. Дістав він поміч від північних сусідів, правдоподібно від семітських аккадів і перейшов границю Ляґаш. Та король Ентемен, син Еаннатума, розбив уммаїтів і зовсім знищив їх військо. Але в тому моменті Іл, головний жрець святині в місті Загалям, недалеко на північ від Ляґаш, напав своїм військом на переможного Ентемена, вдерся в глибину його країни, але не був в силі вдержати тої території і вдоволівся бодай тим, що проголосив себе королем Умми. Війна не була вирішена перемогою, але правдоподібно північним, не сумерійським королем, який погодив обі сторони, що стара границя має дальше зобов'язувати, фаворизуючи і тим разом провінцію Ляґаш. Текст тої унікальної історичної події знайдено на двох глиняних звоях (циліндрах), записаних чистою сумерійською мовою. Один з них знайдено 1895 р. близько відкопаного міста Ляґаш. Його скопіював і переклав Франсуа Туро Данжан, спеціаліст образково-рисункового письма. Другий звій роздобуто від продавця антиків і він знаходиться у вавилонській колекції Єйлського університету. Текст його на історичні, релігійні і економічні теми був опублікований 1920 р. видавництвом Ніс і Кайзер, опрацьований визначним німецьким лінгвістом і сумерологом Арном Пибелем.

Базуючись на праці Арна Пибля й підручнику сумерійської мови, виготовленим німецькими лінгвістами, Самуель Ноаг Крамер, професор американських університетів і світової слави сумеролог, видав свою працю під наголовком: "Гісторі бегінс ет Сумері" (Історія починається від Сумер). В ній дає він переклад всієї знайденої літератури сумерійців. Повних 26 літ провів він над цією тяжкою і виснажуючою працею, бо перше треба було копіювати клинопис при помочі побільшаючого скла, а щойно потім його перекладати. Муситься цінити його не тільки за його великий вклад праці у сьогодні вже велику науку сумерології, але й за те, що хоча він сам жид, дуже об'єктивно насвітлює деякі історичні факти, зовсім не фаворизуючи семітів, але й інколи закидаючи їм злегка плягіяти. Без того перекладу не можливо було б насвітлити об'єктивно історії сумерійського народу. Хто не читав і не студіював цього перекладу, по сьогодні насвітлює дуже суб'єктивно життя-буття сумерійського народу, опираючись правдоподібно на історії вавилонців, які після упадку Сумерії, прилучили сумерійські території до Вавилону й продовжували далі історію Сумерії як свою власну. В тому часі вавилонці були вже сильно зсемітизовані східними семітами, арабами й акадами. Не знали вони тоді точних дат сумерійської історії, отже поробили великі похибки не тільки в датах, але й мильно насвітлили багато подій, написаних самими сумерійцями, яких бібліотеки й архіви були засипані пустинними пісками до кінця ХІХ-го століття, тобто повних чотири тисячі літ. Сам світової слави археолог Сір Леонард Вупли, який відкопав багату спадщину сумерійців, признається, що, пишучи дещо про сумерійців перед прочитанням перекладу сумерійської історії, зробив похибки не тільки в датах, але й в насвітленні деяких подій сумерійської історії. Мав я декілька праць у своїх руках, випозичених в бібліотеці, а також маю монументальну працю в перекладі з німецької мови на еспанську про розкопалини усіх старинних народів включно з індіанцями під наголовком: "Боги, гроби й учені", в яких насвітлено мильно деякі події з життя сумерійців і певного г'льорифікування короля семітських акадів Саргона Великого. Але, коли історики прочитали в перекладі проф С. Н. Крамера історію сумерійців, вони ствердили, що в часі панування Сумерією семітськими жорстокими акадами протягом двісті літ, сумерійська культура й цивілізація сильно підупала.

Пам'ятаючи добре слова нашого археолога проф. Я. Пастернака, якого я пізнав на розкопалинах княжого городу в Крилосі 1934 р., що оцінка на основі відкопання самих мертвих предметів, чи зразків

якоїсь культури, без ніяких заподань самих творців тої культури, звичайно суб'єктивна, я стерігся зробити таку похибку, хоча опирався тільки на прочитаному. Старався, щоб моя праця була якнайбільше об'єктивною. Надто контроверсійних тем, на які ведуться ще між науковцями полеміки, я зовсім не заторкував, але не вагався подати до відома все наукою докладно опрацьоване, хоча воно деяким кругам може й не подобатися.

10. СОЦІЯЛЬНІ РЕФОРМИ

Перша соціальна реформа була занотована около 2370 р. до Хр. в столичнім місті провінції Ляґаш. Вона була звернена проти надуживань "бувших днів", практикованих амбітною й нелюбленою бюрократією, яка накладала різного роду високі податки та привлащувала приватні власності, а навіть і такі, які належали до святинь. Мешканці Ляґаш були визискувані і поневолювані. З тим вони не могли погодитися й рішили скинути владу старої Династії Ур-Нанше при допомозі якогось повстання чи революції. З розв'язки тої ситуації виходить, що за тою зміною було пошкодоване жрецтво, без помічі якого було б неможливо перевести зміни. Розв'язали вони цю проблему зовсім просто: покликали до влади інший рід. Був ним князь (ішаку) Урукаґіна, який привернув лад і порядок і забезпечив громадян повною свободою. Це записав в одному документі архівіст Урукаґіни з нагоди посвячення нового каналу. В ньому знаходяться деякі дані про важливі соціальні, економічні і політичні практики в сумерійських столичних містах провінції.

Провінція Ляґаш, як і всі провінції Сумерії, складалися в III-ому тисячолітті до Хр. з малої кількості багатих містечок зі святинями й тому країна Сумер була знана як держава міст. Столиця Ляґаш, подібно як усі столиці різних провінцій підлягала номінальному королеві всієї країни, але ними завідували князі (ішаку), як представники титулярного бога, якому, згідно з прийнятим сумерійським поглядом, місто було призначене зараз після сотворення світу. Як ішаку дійсно дійшов до такої влади, не є певним: можливо виборами вільних людей міста, між якими завідував святині (санґа) грав провідну роль. З часом це увійшло у звичай, що це становище було дідиним. Чим більше амбітний ішаку мав успіхів коштум святині, тим більше зроджувалося змагання між святиною і палатою ішаку. Мешканці Ляґаш були рільниками, занималися годівлею худоби й будівництвом. Їх економія була частинно — у сучасному розумінні — соціалістичною, контрольованою державою, а частинно демократично-капіталістичною й вільною. Теоретично земля належала до бога міста, отже правдоподібно до його святині, яка управляла нею для добра всіх мешканців. На практиці корпорація святині

була власником поважної кількості землі. З того вона піднаймала дещо мешканцям, але й багато землі було приватною власністю. Навіть бідні були власниками господарства, худоби, огорodів, садів і domів. Але що підсоння Лягашу було дуже гаряче і з малими опадами, наводнювання ріллі і каналізація були ведені збірно для добра всього населення. Поза тим вся економія була релятивно вільною. Багатство й нужда, успіхи й невдачі залежали до певної міри від приватної, індивідуальної конкуренції. Сумерійці вели широку торгівлю на суші й морю зі сусідніми народами. Тому, що у них було високо розвинене всякого роду ремесло, вони експортували багато своїх продуктів за високу ціну, а купували у сусідів недорого сирівці. При тому вони дуже уважали на всякі зазіхання влади встрявати в їх економічну й особисту свободу, якою вони втішалися як родовою в їх способі життя. Тож не дивно, що коли Династія Ур-Нанше почала позбавляти їх тих прав, накладаючи на них високі податки ("нічого нового під сонцем"), вони збунтувалися, скинули її та покликали князя з іншого роду, Урукагіна 2370 р. до Хр. Той безіменний історик, який жив більше як чотири тисячі літ тому, пише дослівно так: "Інспектори плавби відбирали човна, інспектори скотарства — худобу, право на риболовство і т. д. Коли господар прийшов до палати стригти вівцю, коли вона була біла, мусів заплатити податку 5 шеклів і один шекель урядникові, за перфуму такий самий податок. Повідбирали багато волів, ослів, овець і збіжжя, навіть від святинь. Урукагіна привернув їм попередні закони, привілеї й свободу. За похорон платили менше як половину того податку, що давніше. В тих часах мали вже сумерійці похоронні заведення, яким треба було платити за похорон, а крім того податок. (Чи можна б навіть припускати, що щось подібного існувало вже приблизно п'ять тисяч літ тому?). Власність святинь була високо шанована. В цілій країні, як пише історик, не було збирачів податків. За Урукагіна панувала повна свобода.

11. ЗАКОНОДАВСТВО В СУМЕРІЇ

До 1947 р. закони семітського короля Вавилону Гамурабі вважали за найстарші закони старинного світу. Гамурабі панував 1728-1686 р. до Хр. це вже справлена дата, а не як вавилонці писали 1955-1913 р. до Хр. Ці закони були писані вавилонською, семітською мовою, сумерійським клинописом. Закон Ліпіт-Іштар, відкопаний 1947 р. випередив закон Гамурабі на 150 літ. Він також був писаний вавилонською мовою. Його реконструював і переклав за поміччю проф. Н. Крамера, Франц Стелл. Він мав пролог, епілог і, через знищення, незначну кількість законів, з яких важні тільки 37. Однак слави як першого законодавця не видержав довго король Ліпіт-Іштар. Тага Вагір, куратор Іранського Музею в Багдаді, знайшов 1948 р. ще старший закон семітського короля Біляляма. Але вже 1952 р. знайдено закони сумерійського короля-імператора III Династії Ур, Ур-Намму, основника тої династії 2065-2046 до Хр. Професор Л. Вуллі пише, що ті, які порівнювали закони Гамурабі, ствердили, що закони Гамурабі це копія законів Ур-Намму, з тою тільки різницею, що Гамурабі узгляднив у своїх законах соціальні й клясові обставини своїх членів зі строгішими вимірами кар. (Не дивно, бо сумерійці були на свої часи не тільки дуже гуманні, але й винахідливі).

Сотки таких невідчитаних табличок законів знаходяться в Музеї Давнього Сходу в Істамбулі, де проф. Крамер був професором в дослідчому Інституті Фулбрайта. Тяжко було ті закони відшифрувати, бо були знищені, але, коли проф. Крамер їх відшифрував, показалося на велике здивування учених, що це були копії законів, які уходять за найстарші в світі. Вони звучать приблизно так: "Після того, як світ був створений і після того як судьба країни сумерійців і міста Ур була рішена, Ан і Енліль призначили бога місяця на короля Ур. Одного дня Ур-Намму був вибраний богом місяця Нанна володіти як його представник в Сумер і Ур. Першим його завданням було забезпечити політично й мілітарно Сумер і Ур. На початку він звернув увагу на північну провінцію Лягаш, яка поширювалася коштом Ур. Він побив Лягаш, вбив його короля Намгані й опісля "силою бога Нанна, короля міста", упорядкував первісні границі. Після того він

взявся до внутрішніх справ, а саме до заведення соціальних і моральних законів. Він осунив ошустів і грабіжників, які, як записано в законі, грабили у людей волів, ослів і вівці. Дальше він завів чесні ваги й міри та уважав, щоб бідні, сироти й вдови не падали жертвою багатих. Як нам відомо, тисячі літ пізніші біблійні закони були "око за око, зуб за зуб" (так є на жаль і по сьогодні), а в сумерійців вже перед 3-тис. тисячоліттям до Хр. були гуманні закони, які вони завели перші в історії людства. В тому місці наводжу три виміри кар за кримінальні злочини, записані сумерійцями їхньою мовою, перекладу проф. Н. Крамера зі знищених табличок.

1. Тукум-бі лю-лю-ра гіш...та а...а-ні Гір-ін-куд 10 гін-ку баббар і-ла-е	Якщо чоловік до чоловіка знаряддям його ногу відрубав 10 срібних шеклів має заплатити.
2. Тукум-бі лю-лю-ра гіш-тукуль-та гір-пад-ду ін-зі-ір І-ма-на-ку, баббар і-ла-е	Якщо чоловік до чоловіка зброєю йому кости поломив 1 срібну міну (60 шеклів) має заплатити.
3. Тукум-бі лю-лю-ра гешпу-та ка... інкуд 2/3 ма-на-ку, баббар і-ла-е	Якщо чоловік до чоловіка знаряддям гешпу (може ножем) ніс? відрізав, 2/3 срібної міни (40 шеклів) має заплатити.

Чертки між словами допомагають нам правильно читати, вимовляти й наголошувати їх мову. На ті часи мова сумерійців, проста для нас тепер, мусіла бути гарно розвиненою, коли їх сусіди звали її мовою аристократів. А що вона в дійсності була такою доказує нам факт, що вона задержалася ще понад 500 літ довше, як сумерійський на-

рід перестав існувати, у Вавилонії, Асирії й інших народів, як професійна — мова в обрядово-релігійних церемоніях і в судівництві. В парі з тим не може бути ніяких сумнівів, що мова їх сусідів мусіла бути і в ще пізніших часах на низькому рівні.

Але деякі професори університетів, автори праць про сумерійців, намагаються доказати, що акади, які 200 літ панувала в Сумерії тільки за помічню сумерійського жрецтва, бо самі, як нарід пастухів, не мали найменшого поняття як вести державну адміністрацію, мали вплив на розвиток сумерійської мови. Це чистий абсурд. Ніякий нарід пастухів, як би його не звати, неграмотний, який повинувався звичайно тільки своєму найбільше практичному й досвідченому пастухові, якому з часом причіплено королівський, чи навіть царський титул (форма диктатури), не міг мати позитивного впливу на розвиток мови високо цивілізованого народу, яким був в тих часах без найменшого сумніву сумерійський нарід. Коли король акадів, Саргон Великий опанував Сумерію 2350 р. до Хр., він злучив обі держави в акадо-сумерійську державу, але в ній вели навчання в усіх родів школах сумерійці. Мусіли вони не тому, що може так диктував узурпатор, але, що того вимагали обставини, завести в цілій державі двомовне навчання. Коли сумерійці після двістірічного поневолення скинули ярмо акадів, їх мова за той час нормально розвинулася до того ступеня, що тяжко було вже дати їй раду клинописом. Зайшла отже потреба розв'язати цю проблему. Сумерійці, як дуже талановитий нарід, розв'язали цю проблему блискучо! Винайшли вони азбуку, хоча не повну і помагали собі нею в клинописанні. Так записані таблички з часів III Династії Ур. знайшли археологи.

Такі фантазування та всякого роду теорії правдоподібності знайшов я в працях навіть професорів історії, спрямовані тільки в одному напрямі, а саме зменшити заслуги небуденних осягів сумерійців в розвитку культури людства. Але таких поглядів не знайшов я в працях світової слави сумерологів Сір Л. Вуллі, С.Н. Крамера, Арно Пибля, А. Фалькенштайна і багато інших. Це відхилення від теми зробив я тільки, щоб поінформувати читачів, що того роду інтенційно суб'єктивно написані праці можуть попасти в їх руки й що тому не треба присвячувати ніякої ваги. Це також не повинно нас і дивувати, бо знаємо, що якщо б йшлося не про наших предків сумерійців — слов'ян, а про якийсь інший нарід, таких принижувань було б менше, бо науковці даного народу сейчас остро зреагували б на це. Але на жаль наші професійні історики, не знаючи історії тих часів, мусять мовчати. Прикро мені про це писати, але на жаль мушу.

А тепер вертаймо до законодавства Сумерії. Як давно Ур-Намму

задержити своє місце як перший знаний в світі законодавець — тяжко сказати. Може не на довго, бо є позначки, що в Сумер жили законодавці перед постанням міста УР, то є ще перед потопом. Щасливий викоп лопати може винести на денне світло, — що сумерійські законодавці жили вже сотки літ раніше.

Закон і справедливість були життєвими справами в старинній країні Сумер. Археологи відкрили тисячі глиняних, випалених плиток, записаних як різного роду поквітовання, документи, контракти, записи, тестаменти, зобов'язуючі ноти і рішення суддів. Контракти й інвентарі були попросту прецизно зладжені, подібно як сьогодні. І якщо б комусь із сучасників попав в руки такий записаний контракт, чи інвентар в перекладі, пізнав би, що це контракт, чи інвентар, але напевно йому в голові не могло б поміститися, що вони написані тисячі літ тому сумерійцями.

Для прикладу наведу поквітовання місячної доставки до кухні одної святині в Лягаш. Воно коротке і в ньому знайдемо міри й ваги, які уживано в Україні від найдавніших часів. Це є ще одним доказом на те, що сумерійці вийшли в сивій давнині тільки з української землі. Знайшов я той переклад німецькою мовою а праці д-ра Г. Шмикля "Дас Лянд Сумер" — Країна Сумер, але в тому випадку лінгвіст не пояснив значіння тих мір. Роздумуючи над тим, чому він того не зробив, прийшов я до переконання, що він, якщо і знав українську мову, але не знав різних її говорів, а зокрема слів, уживаних простолюддям на означення деяких мір, отже не міг цього зробити. Прийшлося мені самому розшифрувати значіння тих слів, що мені на причуд пройшло доволі гладко. У сумерійців мірці "сила" вміщувалося 4.2 літри, або кг. (про що була вже згадка). Шістьдесят разів більша від сили мірка звалася "гура", також у поляків гура, а у нас гора. Коли помножимо 4.2×60 дістанемо 252 літрів, або кг., отже одну "гуру" — гору чогось. До кухні доставлено:

1½ гори ячменю на муку, відпадків ¼ гори,

2½ гори ячменю на пиво,

78 сил ячмінних круп,

12½ гори пшениці на хліб, відпадків 2 гори і 12 сил.

9 гір і 24 сили хмелю, відпадків і ½ гори,

5 гір ячменю на "пивні" хліби, відпадків 1½ гори і 96 сил

7½ гори спрепарованого вже ячменю на солодке пиво ("Мальцбір").

Є ще вичислені дальші позиції, які передано пивоварові. Відповідно до того звучить обчислення доставки:

10 мір першої якості пива, до чого потрібно:

36 сил хмелю,

60 сил солоду до пива ("мальц") і
36 хлібів на пиво.

"Це все доставив рільник Армакістар". / Хто хотів би перевести це все на метричні наші міри, може це легко зробити й побачить, яку силу товару доставив той, напевно не бідний, рільник. Мені ходило тільки доказати, що сумерійці вийшли з українських західних земель, бо уживали польське слово "гура". А поляки жили все на захід від нас.

12. РЕЛІГІЯ В КРАЇНІ СУМЕР

Др. Гартмут Шмикель, німецький автор праці "Країна Сумер". Нововідкриття першої високої культури людства, згадує, що в сумерійських мітах т.зв. малі боги, пізніше в біблії т. зв. сини божі, женилися на людських дочках і що вони звертали велику увагу на моральне життя родини. Сумерійці жили дуже морально й релігійно, що стверджується вже на історичних фактах, а навіть *глибоко вірили у воскресення*, хоча їх релігія не заохочувала їх до того.

Сумерійці не створили науки про постання світу, тобто космогонії і космології. Те, що знаємо з тої ділянки, тобто інформації про сумерійську філософію, теологію, космологію і космогонію, походить із відчитання сумерійської літератури, головно мітів і гимнів. На думку сумерійських мудреців, всесвіт складається з двох більших компонентів, як "небо і земля", по сумерійськи "Ан-Кі". Земля "Кі", як вони думали, це плоский диск, небо "Ан" — порожній простір замкнений в горі солідним склепінням. Простір між небом а землею називали вони "ліль" — дух (воздух, вітер). Його характеристикою є рух, експансія, що по часті відповідає нашому розумінню "атмосфера". Сонце, місяць планети й звізди були зроблені, на їх думку, з того самого матеріялу, що атмосфера, але додатково випосажені елюмінацією. Небо і земля, окружені безмежним морем, в якому існував якось всесвіт. Хто сотворив цей всесвіт, який безнастанно функціонує через тисячоліття? Сумерійські теологи прийняли як аксіому, що існує Пантеон, що складається з групи подібних людині живих істот, але надлюдських і безсмертних. Вони невидимі для людського ока, керують і контролюють всесвіт згідно з добрим пляном і річево приписаними законами. (Як бачимо дуже логічно розумували). Кожня з тих надлюдських істот мала нагляд над якоюсь частиною всесвіту. А що теологи не могли бачити тих істот, вони на основі того, що бачили на землі, розумували, що так як на землі контролює все життя людини, без якої все обернулося б в руїну, родючі поля в пустиню, так цілим, дуже скомплікованим космосом мусять управляти істоти, але багато сильніші й розумніші як людська, а також безсмертні, бо інакше світ обернувся б в хаос вразі їх смерти. Кожню з тих надлюдських істот називали "Дінгір", що переведено на Бог.

Як функціонував цей божий Пантеон? Сумерійцям було само-розумілим, що не всі боги того Пантеону мали ту саму вагу, чи ранґу. Отже відповідно до важливості й відповідальності їх становища, теологи призначили їм ранґи аналогічно як їх мали люди на землі. Головою Пантеону міг бути бог, якого всі боги признали королем і володарем, значить сумерійський Пантеон функціонував як Зібрання з королем на чолі. Найвищою ранґою була група, що складалася із 7-ох богів, від яких залежала судьба, більше група складалася із 50-ти богів, яких звали "великими богами", та із безчисленної скількості різних божків, ба, навіть кожна людина мала свого бога, як заступника перед могучими богами, до яких вона не могла мати безпосередньо ніякого доступу. Анатолічно як в Новому Завіті, кожна людина має свого "ангела хоронителя". Але сумерійські теологи зробили ще більш ясний і практичний поділ богів на творчих і нетворчих, як вислід їх космологічних поглядів. Згідно з тими поглядами, основними компонентами космосу були: небо і земля, море й атмосфера. Кожній інший феномен міг існувати тільки в одному з тих 4-ох компонентів, отже творчими богами могли бути тільки 4-ри боги: бог неба, богиня мати-земля, бог моря і воздушних просторів і бог солодких вод. Кожний з тих богів творив інше космічне існування згідно з їх установленими плянами. На основі технічної творчості, приписаної тим богам, сумерійські теологи розвинули доктрину, яка пізніше стала догмою в цілому Близькому і Середньому Сході, як *Доктрина божої творчості світу*. Вслід за тим, згідно з тою доктриною відносно творчого завдання кожного з них, треба вибрати відповідне слово для точного очеркнення того завдання. Правдоподібно зробили це на основі обсервації аналогічного явища в людській суспільності. Коли людський король міг досягнути все, чого забаг, тільки словним наказом, то безсмертні, надлюдські істоти чотирьох королівств всесвіту могли досягнути багато більше. Але може та легка розв'язка космічних проблем, в яких тільки думка й слово є таке важне, є рефлексією на намагання втекти в сповнення бажання, таке характеристичне практично усім людям. Отже сумерійські теологи не дійшли до задовільної для них розв'язки метафізичного світу, не вміли пояснити як держаться космічні світи й культурні феномени, які, раз створені, працюють безнастанно й гармонійно без ніяких конфліктів.

На початку було море. Сумерійці не пишуть нічого про його походження так, як би воно існувало вічно. Воно витворило космічну гору, яка складається з неба і землі разом злучених. Боги в людській подобі Ан — небо чол. роду і Кі — земля, жін. роду, велика

богиня мати — земля Нінкі, або Нінхурзаг. По відлученні землі від неба постав бог просторів Енліль, а на землі бог солодких вод Енкі, без якого життя на землі було б неможливе. По нім слідує богиня урожаїв, плодючости людського роду, любови й війни Інанна, у вавилонців Іштар, у греків Афродита, у римлян Венера. Злука просторів з матірью-землею становила стадію для зорганізованя світу, створеня людини, звірят, рослин і дерев та установлення цивілізації.

Перед сотворенням людини боги мешкали в м. *Ніппур*. Я підчеркнув Ніппур, бо це місто мітичного Пантеону сумерійських богів стало знане світові як історичне, бо в ньому знайдено велику бібліотеку сумерійських клинописів. Жінкою Енліля стала богиня, за приізвищем чоловіка, Нінліль. Про їх злуку як пари богів є гарна епічна аоема. Енліль знасилував красуню богиню, яка своїм поступованням, за порадою її матері богині, спровокувала його до такого вчинку. Богиня Нінліль довший час старалася звернути на себе увагу нежонатого, всемогучого бога Енліля, але даремні були усі її заходи й манери в тому напрямку. Тож мати порадила їй, щоб вона, коли буде купатися в річці, а Енліль буде недалеко й зможе бачити її, скинула зі себе купілеву одіж. Так вона й зробила. Між молодими прийшло до хвилюючої сценки, яку поет гарно, але за яскраво змалював, тому я її, зі зрозумілих причин, пропускаю. Боги, а було їх 7 призначених карати за неморальні вчинки, думаючи, що Енліль знасилував Нінлілю, розгнівані його неморальним вчинком, за кару відводять його у підземний світ. Ця довга історія кінчиться тим, що його жінка Нінліль, яка пішла за ним у підземний світ, в часі того екзилью родить йому двох синів — богів, з яких один Уту, стає богом сонця, а другий Нанна, богом місяця.

В тому місці мушу ще зробити мале пояснення. Мітологія сумерійців була писана різними скрибами різних сумерійських провінцій і тому споріднення між богами буває часом мильно заподане. Приміром: Знаємо, що богиня краси й любови Інанна постала рівночасно з богом Енлілем і що вона була титулярною царицею неба, якого богом був Ан, а від того Анна, а з жін. родівникос Ін, Інанна. В деяких епічних поемах пишуть про неї, як доньку Енліля. Це немає великого значення, але добре знати про це.

Продовжую отже історію, яка щасливо кінчиться тим, чого можна було сподіватися, що бог Енліль, як король Пантеону не лишається більше в підземному світі і як безсмертний є дальше володарем богів. Цей міт яскраво насвітлює антропоморфічний характер сумерійських богів. Навіть найбільше могуті між ними уходили в них як людські ества зі своїми думками й ділами. Подібно як люди вони

плянували й рішали, їли й пили, женилися, виховували родину, удержували домашню прислугу й відзначалися людськими немочами й пасіями.

В часі засідань засідали вони при столах в такому самому порядку, як я повище вичислив. Бог Ан, мав жити зі своїм почотом в місті Урук, яке по семітськи називалося Ерех і було нотоване тисячі літ пізніше так і в біблії, як столиця Халдеї. Це місто грало домінуючу ролю в країні Сумер. Бог Енкі жив у підводній палаті в м. Ерідю. Про місце замешкання інших головних богів буде мова пізніше в сумерійських мітах. Усі інші менш важні боги мали жити на високих шпилях гір і інших недоступних місцях. А що тих богів не можна було бачити, жерці персоніфікували їх різними статуями, або представляли себе як їх заступників. Раніше була вже згадка, що головних богів було 7, а тепер назву їх усіх по черзі: Ан, бог неба, Нінкі, або Нінхурзаг, богиня мати-земля, Енліль, бог дух, бог просторів і моря, Енкі, бог солодких вод, штуки й науки, Інанна, богиня родючости, Уту, бог сонця і Нанна, бог місяця. Як бачимо, члени одної родини є верхівкою сумерійського Пантеону богів, але насправді тільки 3-ох з них завідували світом: бог неба Ан, бог просторів і морів Енліль, бог солодких вод, знання штуки й науки, захисник людського роду, спаситель Енкі, бо спас людство від потопу.

Коли ми вже при богах, варто приглянутися краще богові Енкі. Хоча сумерійці були пантеїстами, вони підсвідомо шукали такого бога, який відповідав би потребам їх душі. Не знали вони тоді ще нічого про свободну волю, ні про душу, хоч вірили у воскресення. Вибір їх впав очевидно на лагідного, ласкавого, доброго і справедливого бога Енкі. Це свідчить про високу культуру духа сумерійців. Вже з тої короткої сумерійської історії, міту про постання людини, її розвитку аж до часів потопу, бачимо, що в ній велику ролю відіграє великий мудрець, ласкавий бог Енкі. Тому наведу дещо більше історій про того бога води, яка дає життя, хоча треба буде може і в дечому повторитися, але це потрібне для повної характеристики того бога.

На основі перекладу сумерійської літератури, який зладив славний сумеролог проф. С. Н. Крамер з бібліотеки клинописів в Ніппур, яка знаходиться частинно у Філядельфійському Музеї, а частинно в Істамбулі, читаємо, що самі сумерійці пишуть про того бога: "В горах неба і землі, сотворив бог неба Ан, богів. (В Старім Завіті — херувимів і серафимів, рівних розумом богові). Живуть вони в біді, бо бракують їм пожертви людей. Їх твориться за вказівками бога Енкі з глини над морем солодких вод Апсу, яких оживляє бог — дух, Енліль.

Завданням тих людей є постачати богів чим потрібно. Але того всего ще замало, бо не покликано ще до життя богинь збіжжя, годівлі овець і ткалень. Молоде людське покоління ходить ще наго і як звірята на чвораках, живиться травою й п'є брудну воду з ровів. Далше постають згадані богині в небі богів "Дуку" і знова, за вказівками мудрого бока Енкі, сходять вони зі святих гір сходу на долини людей і вчать їх розуму, завдяки чому люди й боги живуть в достатках. Коли люди не поводяться як слід, тобто, як в міті написано, не приносять вже більше жертв богам, ті за кару хочуть затопити людський рід. Знову являється розумний бог Енкі і своєю порадою, хочаби дати людям нагоду поправитися, дає їм змогу рятуватися від потопу. Він радить королеві міста Шурупак Зіюсудрі збудувати собі корабель і рятувати себе з родиною і скотом з поля від потопу. Зіюсудра переживає цей потоп і обдарований богами вічним життям, може жити в "гірлах рік, за горами Маш, по стороні сходу й заходу сонця (правдоподібно сумерійське очеркнення на південь), по стороні "огородів богів" і широкого моря й дождати там свого наслідника Гільгамеша, який шукатиме за квіткою життя, яка мала б дати йому вічне життя". Як бачимо, розумний, добрий і ласкавий бог Енкі, який живе у "своїй підводній палаті, місці, куди не міг заглянути ніякий інший бог, а коли він спав, тільки його мати Намму, коли ходило про людей, могла його збудити, є центральним богом усіх розумних починів. Не тільки люди вчать від нього штуки й науки, але й боги хотіли б мати його талани. І так богиня любови в часі одного бенкету богів, коли Енкі був дещо підхмелений вкрала від нього кілька таланів і втекла з ними кораблем до свого міста Урук. Опритомнілий Енкі, на жаль, не міг вже її наздігнати і відібрати своїх таланів. В іншому випадку, коли боги Енліль і Нанна, на прохання божеського героя Гільгамеша звільнили його приятеля Енкіду, бога рільників, з царства померлих тільки на короткий час запиту й відповіді, відмовили йому, добрий бог Енкі милосердиться над ним і заряджує, щоб бог Нергаль звільнив Енкіду на потрібний їм час до розмови. В сумерійській багатій і цікавій мітології запримічується, що всі могутні боги є споріднені з великими, а ті з малими і так аж до півбогів. Отже цей бог Нергаль був на початках богом рільників і вівчарів і тоді звали його Меслямтеа. Коли він став чоловіком Ерешкігаль, королеви підземного царства, сестри богині любови Інанни, яку вавилонці звали Іштар, обі сестри всемогучого бога Енліля, він, Нергаль проліз у вищу клясу богів і став також великим у світі померлих. Нергаль слухає бога Енкі, який належить до трійці богів, які рядили світом і звільняє Енкіду на розмову з Гільгамешом. Цей дає

йому кілька питань, з яких головним є, як виглядає життя в підземному світі. На це Енкіду не хоче дати йому відповіді, мовляв, це йому заборонено. На настоювання Гільгамеша, він відповідає: "Не настоюй, бо сам станеш плакати, як я плачу, тож радше хай я вже сам плачу, чим відверну від тебе цей відчай". З дальшого змісту того міту, який переклав А. Шотт, виходить, що й великі герої, які лягли на полі бою за свою батьківщину, не зазнають ніяких полегш на другому світі, *бо всі перед смертю рівні*. Цей міт навів я тому, щоб доказати, що тисячі літ тому люди знали так, як ми тепер, цю правду. Інший знову випадок про безрадість головних богів, коли бракує їм бог Енкі. Про цей випадок буде більше в розділі про релігійні паралелі, а тепер тільки про сам інцидент того бога Енкі з богинею, матір'ю землі, Нінхурзаг. Бог Енкі з'їв в огороді богів вісім рослин, які засадила богиня Нінхурзаг, за що вона покарала його вісьмома хворобами, на які він міг вмерти й сама шезла, а тільки вона одна могла вилічити ті всі його хвороби й врятувати йому життя. Вмирав могутий бог, у світі могло прийти до катаклізму, а боги — бог неба Ан і бог Енліль, були безраді, бо не могли знайти богині Нінхурзаг. Тоді лис заофірував Енлілеві свою поміч, що він приведе богиню Нінхурзаг за доброю винагородою. Коли бог Енліль годиться винагородити добре лиса, він якимсь робом приводить богиню, яка вилічує бога води Енкі. Цей інцидент свідчить яскраво, що сумерійці уважали бога Енкі за найрозумнішого між своїми уявленими богами.

Вавилонський жрець, учений, історик і хронікар Бероссус, сучасник Александра Великого Македонського (356-323 до Хр.), розказує подібний міт, звідки людина дістає своє знання: "В першому році показалася в Еритрейському мор'ї там, де воно межує з Вавилонією, розумна істота, пів риба і пів людина і принесла людям знання штуки й науки". Паралелія між обома розумними істотами, які живуть у воді, ясна.

Як бачимо з повищих сумерійських мітів, бог Енкі є не тільки найрозумнішим богом, який любить людей і веде їх як добрий батько, вчить різного ремесла, будівництва, агрикультури, словом всего, що є потрібне для розвитку культури й цивілізації. Як бог солодкої води, яка дає життя, лічить хворих, вдержує чистоту, проганяє при релігійних церемоніях злих духів (що практикується й сьогодні зі свяченою водою), він є славословлений сорокма іменами в різних гимнах і піснях вже в найстарших текстах з часів Варки, Фари і діем-Наср і до нього належить 15 зірок на полудневому небосхилі. З того виходить, що він таки був найбільш любленим богом сумерійців, бо відповідав їх потребам душі. Чи не нагадує він нам, на основі повищої

характеристики, в чому Христа? Бог Енкі спас людство від потопу, щоб дати йому змогу поправитися, а Христос спас людство від первородного гріха.

Про бога неба Ан сумерійці не пишуть багато й тому тяжко сказати якою опінією він тішився в народі. Можна припускати, що не найкращою, бо він був недоступний для людей. На початках був він королем Пантеону, але пізніше знайшовся вже на другому місці, а перше заняв бог просторів, морів, вітрів і громів Енліль. На основі мітів, Енліль мав планувати й творити найбільш продуктивні сотворіння космосу. Він сотворив день, він приніс людям насіння рослин і дерев. Він вляв в людину життя, він винайшов знаряддя для рільництва як плуг і мотику, він довів до того, що в країні було всего по достатку, але він був теж каральною рукою. Отже на основі мітів і гимнів устійнено, що він був славословлений як приятний і батьківський бог, що береже безпеку й добробут усіх людей, а зокрема мешканців країни Сумер, які звали себе "чорноголовими, любимцями і вибранцями всемогучого бога Енліля". Можна припускати, що на основі того міту, тисячі літ пізніше, жиди створили свій ідентичний міт, що вони є вибраним народом бога, якого звали "Ягве". Цього слова "ягве", що по жидівськи означає Бог, могли уживати тільки рабіни в дні найбільшого жидівського свята в році "Йом Кіппур" — судний день, а впрочім він називався "Адонай" і його могли уживати всі жиди кожночасно. В їх судний день всі жиди "сповідаються" звичайно над рікою в той спосіб, що викидають бруди немов гріхи з кишень у воду і моляться, щоб Бог не забрав їх на "лоно Авраама".

13. ЕТИКА Й МОРАЛЬ

Сумерійські філософи не мали надто великих претенсій для доцільности людини і її долі. Вони були свято переконані, що людина була зроблена з глини тільки в одній цілі, а саме служити богам, доставляти їм поживу й напитки та дах над головою, щоб вони мали спокій і час для своїх божих починань. Життя людини, як вони вірили, є повне небезпек і непевностей, бо людина не знає своєї долі, яка є призначена їй незбагненими рішеннями богів. Коли людина помре, її "розніжнений дух" сходить у темряву підземного світу, де не є життя, але пронятий жахом рефлекс земного життя. Сумерійських філософів зовсім не турбувало те, що є дуже важливим чинником в житті, а саме *свобідна воля*. Переконані поза межу потреби якоїсь аргументації, вони акцентували сотворення людини богами тільки для їх власного добра й потреби з рішенням, що людина мусить вмерти, бо тільки боги є безсмертні. Тільки богам приписувано всю заслугу за високі якості моралі й етичної чесноти. Значить боги панували, а люди виконували тільки божі вказівки й прикази. (Іслям). Сумерійці, згідно з їх власними записами, цінили доброту й правду, закон і порядок, справедливість і свободу, й навпаки, гидились таких самих негативів. Володарі, королі й князі заєдно підчеркували, що вони завели порядки в країні, берегли слабого перед сильним, бідного перед багатим. Князь провінції Урукагіна (про нього була вже згадка), який жив в 24-ому столітті до Хр., з гордістю чванився, що він відновив закони, повернув справедливість і свободу пригнобленим довший час громадянам. Менше як чотири століття пізніше, імператор Ур-Намму, основник III-ої Династії Ур, усунув ряд бюрократичних надуживань, упорядкував міри й ваги, щоб забезпечити чесність в торгівлі, дбав про те, щоби забезпечити вдів, сиріт і бідних від надуживань. Згідно зі сумерійськими мітами, боги також протиставили етичне й моральне — неетичному й неморальному. В сумерійських гимнах усі головні боги їх Пантеону були оспівувані як любителі добра, справедливості й всяких чеснот. Було навіть сім богів, (про що була вже згадка), яких головним завданням було пильнувати такого правопорядку. Клясичний примір на це згадав я вже раньше, що ті боги зловили й

зв'язали всемогучого бога Енліля, переконані, що він знасильовував богиню Нінлілю, яка стала пізніше його жінкою, і запроторили до Аду на вигнання. Або богиня любови Інанна наслала на країну три язви-кари за те, що її використав огородник, коли вона спала під кріслатим деревом, яке захищало ярину від спалення сонцем і вітрами. Докладніше про це в розділі про сумерійське огородництво.

За сумерійським "кредо" — вірую, кожда людина мала свого бога як її заступника перед могучими богами. Подібно в християнській релігії кождий має свого ангела хоронителя. Чоловік молився до нього, (в християнській молитві: "Ангеле, хоронителю мій..."), щоб заступався за ним перед могучими богами, бо сам він не мав доступу до них. Як приклад, може послужити на те, записана сумерійською мовою історія про страждаючого багатія. Отже той багатий, розумний і справедливий попав в хворобу, через що став нездібним до праці. Чи може він не шанував божих заповітів? Ні! Отже він сміло станув перед своїм богом і зі слезами в очах висказав свої жалі й гаряче молився. Зворушений його жалями і його гарячою молитвою, бог привернув йому здоров'я, щоб він міг дальше працювати. Подібну історію читаємо в Новому Завіті "Притча про розслабленого".

14. КУЛЬТ ПОМЕРЛИХ

В сумерійській релігії визначну роль відіграє культ померлих і віра в позагробове життя. В гробах знайдено при померлих багато різного роду начиння, яке служило для страв померлим, які склалися зі зерна, дактилів, оливи, води і м'яса жертвованих звірят. Також знайдено різного роду зброю, як кам'яний молот і спис для оборони в небезпечній мандрівці у засвіти та прикраси улюбленої власности померлих. Померлих також спалювано. Рештки спаленого тіла помершого й жертви звірят складали в глиняну посуду, або сам попів в урну й закопували в гробі. В місті Ур знайдено цвинтарі зі звичайними земляними гробами, а мали вони також цвинтар для похоронення королів в мурованих гробівцях, на яких нотовано ім'я померлого. В однім гробі знайдено померлого, який лежить боком зі сильно підогнутими ногами в колінах, щоб померлому було легше їсти. В гробах жінок находилися деякі жіночі прикраси, як шпильки з бронзи, кульчики, дзеркала, тощо. Похоронні обряди були різного роду, відповідно до становища й приватної власности померлого. Поза різного роду пожертвами, які могли б придатися померлому у засвітах, кликано ще жерця, який виголошував над могилою померлого різні сильні заклинання для оборони померлого перед злими духами. При тому служив йому хор плакунів і плачок, які своїми риданнями мали держати демонів здалека. Мимо того, що всі знали, що по смерті немає вороття, бо тільки важні боги мали привілей на це, жила у людей віра, що по смерті можливе продовження життя, отже вірили у воскресення. В деяких людей була така сильна віра у воскресення, що вони, коли вмер якийсь праведник, якого вони знали, добровільно вмирили з ним, чи навіть давали поховати себе живцем разом з ним, бо вірили свято, що той праведник знайде ласку в богів і, що він скорше воскресне, а тоді вони разом з ним. Щось подібного знаємо в християнській релігії з тою тільки різницею, що апостоли проповідували й запевняли, що ті, які живуть по християнськи й вміратимуть з Христом на устах, чи в думках, разом з Ним і воскреснуть. Чи ж не великою й глибокою вірою відзначалися сумерійці, наші предки тисячі літ перед приходом Христа? Таке явище тим більше подиву гідне, бо як

побачимо в наступному розділі, сумерійські теологи застрашували людей відносинами в країні померлих і вбивали в них віру у воскресення. І тому я особисто не тільки вірю, але й переконаний, що Христос міг вийти тільки з народу з великим природним нахилом до релігійного й побожного життя, яким відзначалися Його брати й сестри по крові й мові галилейці-арамейці, про що була вже мова раньше.

Застановляючись над похороном з хором плакунів і плачок, знайшов я певну схожість з нашими похоронними звичаями, які заховалися в нашому народі по деяких селах ще до Другої світової війни. В часі похорону плачки, які очевидно мали до того талан, голосно плакали й ридали за покійником, хоча їх ніхто не просив і не наймав. Цей звичай, більш як правдоподібно, винесли сумерійці зі своєї батьківщини, яка в сивій давнині не мала ще назви й тому самі сумерійці не могли нам нічого сказати про своє походження.

Рівночасно цей факт заставив мене шукати ще чогось більше про цей "хор". І на свою радість, я довідався, що сумерійці учили співу при своїх святинях не тільки хлопців, але й дівчат. З них творили вони пізніше більші, чи менші хори залежно до потреби й майна даної святині. Вибрані співачки й співаки, хористи були платні і звалися вони "ґаля". Співали вони при різних релігійних церемоніях, як в повищому випадку на похороні, припускаю отже, чи на певно, не знаю, що й на весіллях. Що сьогодні означає слово "ґаля" всі знаємо, але не знали ми звідки це слово походить. Сумерійці безперечно були співучим народом, подібно як і український. Великою несподіванкою для мене був факт, що сумерійці вже в тих часах мали організовані похоронні заведення, в яких платилося відповідно до вимоги родича покійного не тільки за похорон, але податок, про що була вже згадка. Чим більше читаємо про сумерійців, братів наших пращурів і що тільки не торкнемо, вони перші в історії людства це створили. Отже як можна не бути гордими за них. Їх подивляють сьогодні великі науковці старини, хоча вони не знають напевно відки вони походять. Сьогодні вже дійшло до того, що дослідження історії сивої давнини названо сумерологією, а її дослідників сумерологами, бо завдяки відкопанню сумерійської багатой спадщини, ми довідалися дуже багато, про що досі ніхто не мав найменшого поняття.

15. "КРАЇНА БЕЗ ВОРОТТЯ"

Так в загальному сумерійці називали своє місце призначення після смерті. Вони також очеркували це місце одним словом "Кур", у греків "Гадес", а в жидів "Шеоль". Кур — це порожній простір між землею і морем під ним, до якого йшли тіні померлих. Щоб дійти до нього, треба було переправитися човном через "абсорбуючу людину ріку", веденим спеціальним "чоловіком човна" (сумер. очеркнення перевізника), подібно як у грецькій мітології перевізник Харон перевозив померлих через ріку Стикс.

Учений Стефан Лянґдон переклав і опублікував зміст сумерійської таблички з музею у Філядельфії про досвід сумерійського короля в підземному світі. Розповідь починається дослівно так: "По своїй смерті великий король Ур, Ур-Намму приходить до Кур. Найперше подає він подарки і свої пожертви сімом божкам, кожному зокрема на своєму місці. Опісля він приносить подарки інших божкам, з яких один є писарем підземного світу. Вкінці приходить він до місця, яке духовні урядники Кур призначили на його місце замешкання. Мертвий герой Гільгамеш, який по своїй смерті став суддею підземного світу, пояснює йому закони й порядки того світу. Але після "сімох днів, після десятиох днів" доходять до нього плачі сумерійського народу. Його огортає туга за містом Ур, якого мурів він ще не викінчив, за своєю новою палатою, якої він ще не вичистив, за своєю жінкою, якої він не може вже більше пригорнути до своїх грудей, за своєю дитиною, якої він не може вже більше колисати на своїх колінах. Він тратить спокій і з туги за тим усім він зачинає гірко й довго плакати".

Але в Кур, місці призначенім тільки для смертельників, можна часом стрінати й богів. Як вже про це було згадано, боги, сторожі моралі й етики, зловили всемогучого бога Енліля, який жив в Ніппур і за кару, що він знасилював, як їм здавалося Нінлілю, яка, як знаємо стала його жінкою, запроторили його на вигнання до підземного світу, в якому він перебував живий, бо він був безсмертний. Але менші боги, тобто не дуже важні, коли раз дісталися якось до підземного світу, не мали вороття з нього, хіба хтось на землі знайшов заступника на його місце. Як примір на це наводжу цікавий міт про

пригоди богині любови Інанни. Як вже була про неї згадка, що вона була також, титулярною тільки, царицею неба, значить не так то вона неважна, але писав цей міт правдоподібно теолог, який тим аж надто яскравим прикладом хотів відстрашити людей від віри у воскресення.

Отже Інанна, яка була вже, хоч тільки титулярною "царицею неба" забажала ще стати королевою підземного світу. Тому вона приготвується до подорожі до підземного світу на розвідки. Королевою підземного світу є її старша сестра Ершкігаль, сумерійська богиня смерти й тьми кромішньої, яка ненавидить свою сестру Інанну за її красу й любов до неї сумерійського народу. Інанна, знаючи про це боїться, щоб її сестра не задержала її в своїй домені на все, забезпечується на всяку евентуальність. Вона поучує свою асистентку Ніншубур, яка є все при ній, готова на послуги, що має робити, якщо б вона, Інанна, по трьох днях не вернулася з країни без вороття. Отже по перше, вона має сильно ридати за нею на четвертому дні її неприсутности на руїнах, які знаходяться в сусідстві залі Зборів богів в Ніппур. Потім вона має піти до Енліля, провідного бога Пантеону й просити в нього помочі. Якщо б він відмовив своєї помочі, Ніншубур має піти до Ур, міста бога місяця Нанна й повторити те саме прохання. Якщо й він відмовить, то має піти до Ерідю, міста бога знання Енкі, який знає "хліб життя", який знає "воду життя", і він напевно прийде їй з поміччю. Як бачимо, добрий, ласкавий і мудрий бог Енкі не тільки помагає немічним смертельникам, коли вони потребують його помочі чи поради, але він також помагав богам, якщо того було потрібно, а ті заздалегідь були тої помочі певні. Після того Інанна, одягнена в дорогу королівську одягу й прикрашена дорогоцінною біжутерією, сходить до підземного світу й зближається до святині з лазурового каменя богині Ерешкігаль. При брамі вона стрічає головного сторожа, який питає її, хто вона й за чим приходить. Інанна дає йому якусь виминальну (фалшиву) відповідь і сторож веде її, після інструкцій своєї королеви, через сім воріт підземного царства. При переході через ті ворота відбирають від неї, мимо її протесту, усі її дорогоцінності, а в кінцевих воротах всю її одяг так, що вона зовсім нага стає на колінах перед Ерешкігаль і Ануннакі, сім страшних суддів підземного світу. Ті поглянули на неї "очима смерті" й вона стала трупом, який потім повішено на стовпі.

Минули три дні й три ночі. Четвертого дня Ніншубур пішла по поміч в такому порядку, як їй поручила Інанна. І так як вона припускала, оба боги Енліль і Нанна відказали їй помочі. Одначе бог Енкі щиро занявся тою справою Він змайстрував дві безстатеві

креатури "Курбарру і Калятру" і довірив їм "хліб життя" і "воду життя" та поучив їх, що ними мають вони, коли вже будуть в підземному світі, покрити завішане тіло Інанни. Вони так і зробили й Інанна ожила. Та тим не скінчилися ще усі її турботи, бо в країні "без вороття" існував залізний закон, якого не можна було зломити, а саме, що хто раз дістався до царства смерти, не може з нього вийти, хіба що дасть заступника на своє місце. Інанна також не є виїмком в тому случаї. Їй дозволяється вернутися на світ, але під сторожею безсердечних демонів-церберів, які у випадку, якщо б Інанна не дала на своє місце заступника, мають привести її назад до підземного світу. Інанна відвідує наперед два сумерійські міста Умма і Бадтібіра. Божками тих міст були Шара і Лятарак, які на вид приходу неземних, одягають на себе мішкову накидку, чи пелерину, клякають в пісок і так витають Інанну. Вдоволенна таким пошанівком, Інанна реванжується їм тим, що не дозволяє своїм сторожам-демонам пірвати їх до підземного світу. Звідси продовжує вона свою мандрівку й приходить до міста Куляб. Божком того міста був її чоловік, бог вівчарів, Думуці. Але він, як її чоловік не хоче упокорюватися перед нею й одягати мішкової пелерини (правдоподібно такою була у сумерійців жалібна одіж) й кланятися їй на колінах (покірна пошана), але одягається святочно і сідає на свій трон. Обурена тим Інанна глядить на нього "очима смерти" і віддає його в руки жадібних і безжалісних демонів, які вхопили його й ведуть до підземного світу. Думуці блідне й плаче. Він підносить благально до неба руки й просить бога сонця Уту, щоб він перемінив його руки й ноги на гадюки, щоб таким робом він міг втечи від демонів.

На тому місці табличка кінчиться. Проф. Крамер пояснює, що на основі інших записів виходить, що бог сонця Уту не поміг Думуці і його забрали демони до підземного світу. Від себе додаю, що така розв'язка тої історії була потрібна теологам, щоб створити інший міт зв'язаний з певними церемоніями святкування Нового Року, коли Думуці весною виходив з підземного царства, а осінню вертався до нього. Цей міт написаний в поетичній формі і в такій формі переклав його проф. Крамер на англійську мову, а я подав тільки зміст його.

З тим божком Думуці, який звався у жидів Таммуц, а у греків Адоніс, був зв'язаний певного роду містерійно-релігійний ритуал. Коли він став чоловіком богині любови і плодючости Інанни, він як бог вівчарів і пастухів набрав більшого авторитету, бо став співучасником не тільки рослинного і звірячого світів, але й людського роду. Коли літом спеки спалювали всю рослинність, бо вівчарів Думуці сходив до підземного світу. Жінки, які як звичайно занималися

домашнім господарством, зажурені таким явищем в природі й що їх покинув бог рістні і домашнього скоту, плакали й ридали за Думуцім. Коли весною показалися знаки відродження рослинного світу, Думуці вертав з підземного світу на землю. Це був найбільш радісний день в році, бо природа воскресала до нового життя. Отже цей день, коли зрівнювався день з ніччю, звичайно 21 березня, назвали сумерійці Новим Роком, а в Україні в сивій давнині Великим Днем. Чи наші пращурі святкували цей день так само як сумерійці, не знати, але напевно подібно. В тому дні сумерійці переводили певні зміни в адміністрації, якщо зайшла на це потреба, але звичайно вибирали нового лугалья, що в сумерійців і в сивій давнині на наших землях означало король, або лишали старого лугалья, що залежало від вислуду управнених до голосування мужчин (жінки не мали права голосу ані в сумерійців, ані на наших замлях), але головно від жерців. Це слово лугаль, як про це була вже мова, стрічається при прізвищах королів, а також рідко, кенгаль, що означало король, подібне до кеніг, чи кунунг, на основі чого можна припускати, що й германські арії жили в сивій давнині на наших землях і від них взяли цю назву наші арії, в тому випадку сумерійці. Як знаємо в Сумерії панували династіями, тому напевно не змінiali так часто своїх лугалів як на наших землях. В репегійних церемоніях також мусіли бути великі різниці, бо їх віра винесена з рідної землі, розвивалася в парі з розвитком культури й цивілізації, які з кінцем третього тисячоліття до Хр. стояли в zenіті свого розвитку.

Кожного року на Новий Рік відбувалося символічне вінчання богині любови Інанні з богом вівчарів Думуці. На такі вінчання мали також право усі інші богині. Мали вони право привести зі собою свого улюбленого (написано дослівно бика — символ сили й здоров'я) на це свято, щоб "затягнути" його на своє святе ліжко. В гимнах з часів Ізін-Ляrsa знайдено опис такого символічного вінчання зі святим приняттям. — У віддаленій частині святині, або на верху Зигурату уряджовано кімнату для пари богів з кедрового дерева, лазурового каменя і золота, з королівським кріслом і, очевидно, з ліжком та прикрашували зеленню. Бог і богиня милися, натиралися пахучими олійками й прибиралися дорогоцінними прикрасами. Коли залунала музика, пара богів бралася до ритуального їдження. З чого воно складалося не було сказано в тому гимні. Коли богам було вільно так забавлятися, то й смертельникам можна було це робити, але тільки раз в рік, в часі Нового Року. В іншому часі щось подібного було не до подумання, бо це попросту смертельний гріх і боги, сторожі моралі, як про це була вже згадка, запроторили б

усіх без виїмки до підземного світу, з якого не було вороття.

В міті про символічне вінчання є згадка, що в ньому брала також участь опікунка породів, богиня законів і судьби Баба. А чи в Україні по селах і місточках не кликали баби, званої повитухою, до породів від непам'ятних часів? Отже сумерійці не тільки винесли це слово "баба" зі своєї батьківщини Прарусі, але за її заслуги для родючості людського роду піднесли її до ранги богині. Це ще один доказ, поруч вище наведених доказів, що сумерійці вийшли з наших земель, а знайдемо їх ще більше.

Як вже про це була згадка, бог вівчарів Думуці звався в жидів Таммуц. Це знайшов я в Старому Завіті, коли жидівський пророк Єзикиїл картав жидівських жінок за те, що вони плакали й ридали за цим божком Таммуц, коли він відходив на зиму до підземного світу, бо це поганський звичай. Це доказує, що жида прийняли від одного з наших племен, які поселилися в Палестині понад тисячу літ раніше від жидів цю т. зв. поганську віру і її визнавали. Щойно по виході жидів з єгипетської неволі, в яку вони самі себе запроторили, їх бог "Ягве", який звався у наших племен Явег, дав їм через Мойсея на горі Синай десять заповідей. В пізніших роках жидівські рабіни, які не дуже придержувалися тих заповідей, додали до них свої закони, звані загально "талмуд". Різні з'юдейщені племена прийняли радо 10 заповідей Мойсея і жили після них по божому, але талмуду й обрізування не прийняли. Ці релігійні розходження стали причиною ворогування між ними. Знаємо далі, також зі Старого Завіту, що великий їх пророк, не жид, а з'юдейщений самарянин (Ярема) Яремія спорив з рабінами за те, що вони придержуються законів талмуду, законів подвійної моралі до не жидів, а не держаться законів Мойсея. Як кару божу за це, предсказав він збурення Єрусалиму, що сталося ще за його життя з кінцем 6-го століття до Хр. Кілька сот самарянських родин має ще жити сьогодні в Ізраїлі, далі ворогує з ними як понад 2500 літ тому.

Це відхилення від теми було потрібне, а тепер вертаймо до неї. Як вже було згадувано, сумерійські теологи відстрашували людей від віри у воскресення, але як з того символічного вінчання виходило б, що вони залишили ще крихітку надії, малу хвіртку втечі з підземного світу на землю в часі, коли Думуці вертав, на превелику радість жіноцтва, на світ, могли попри нього просмикнутися ще деякі на божий світ. Певного роду схожість з чистилищем в християнській релігії, з якого по відбуттю покути, можна дістатися до неба.

16. СУДІВНИЦТВО В КРАЇНІ СУМЕР

На сторожі законів в ті часи в сумерійців, подібно як і в нас тепер є у вільному світі, стояв суд. Як воно виглядало в практиці, наводжу такий приклад: В половині III-го тисячоліття до Хр. три мужчини вбили урядника святині богині Інанні. Ці вбивники повідомили про це його жінку, яка одначе задержала це в тайні й не повідомила властей про це вбивство. Цей прецеденс назвав проф. Н. Крамер "Розправа мовчазної жінки". В ті часи у високоцивілізованій державі сумерійців рука справедливості була довга і певна. Про злочин довідався Нінутра, король Ур. Він передав цю справу до суду в Ніппур. В суді дев'ятох мужчин стало на становищі, що й жінку треба судити тому, що вона не повідомила властей про цей злочин, отже може уходити за співвинну у злочині. Але двох оборонців зі судових урядників стало одначе в обороні жінки, бо вона абсолютно не брала участі у тому злочині. Стало на тому, що жінка, якої чоловік не хотів удержувати, мала повне моральне право про це мовчати. Очевидно, її звільнено від обвинувачення, а всіх трьох вбивників, з них був один фризієр, другий огородник, звання третього не подано, засуджено на кару смерті. Запис тої судової розправи за вбивство знайшла спільна експедиція Східнього Інституту при університеті в Чікаґо і Музею при університеті у Філадельфії 1950 р., записаний сумерійською мовою на глинаній плитці. Факт про рішення суду в справі "мовчазної жінки", який був записаний в двох копіях, може свідчити, що він був вартий уваги як легальний прецеденс в цілій Сумерії. Запитаний про це Овен Робертс, декан правничого факультету при університеті в Пенсильвенії, який вирок виніс би в подібній справі американський суд, відповів, що такий самий як старинних суддів Сумерії.

Читаючи таку похвалу на розумну й справедливу розв'язку судової розправи з приблизно чотири і пів тисячі літ тому старинних суддів народу, який вийшов з українських земель, український читач з гордістю може глядіти на своїх пращурів, які були в сивій давнині не гіршими правниками як сучасні правники!

17. МЕДИЦИНА В СТАРИННІЙ СУМЕРІЇ

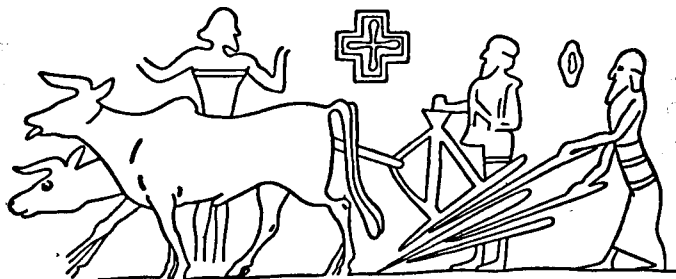
В 1954 р. відкрито медичний документ, список фармацевтичних лікарств, написаний сумерійською мовою на глиняній плитці. Названий, чи анонімний лікар записав на тій табличці більше як тузін своїх фаворизованих лікувальних середників. Отже він являється першим лікарем в історії людства.

В третьому тисячолітті до Хр. жив в Сумерії лікар Лю-Лю, знаний в цілій країні. Він практикував своє знання в Ур около 2700 р. до Хр. Той безіменний лікар, може це був і сам Лю-Лю, як його теперішній контрапартнер, уживав до своїх медичних середників матерій рослинних, звірячих і мінеральних. Його улюбленими середниками були сіль і поташ. Зі звіринного світу молоко, гадюча шкіра й черепашина мушля. З ботанічного світу, цинамон, мірт, тим'ян, верб, грушка, срібна сосна й дактилі. Докладно описано як він ці ліки препарував й ними лікував, але автор того списку ліків зовсім не подає ні доз тих ліків, ні як часто треба їх повторяти. Порошковані ліки уживав на зовнішні рани, а різні овочеві соки були препаровані до пиття. Правдоподібно він із конкуренційних причин не подав способу лікування. Продукування середників до чищення (мило) мало велике значіння. Сіль уживав як антисептик, а поташ до загоювання ран. Доволі дивно, хоч і правдиво, цей лікар не рекомендує уживання ніяких чарів, ані заклинань на богів, чи демонів у лікуванні. Це вповні правдивий лікар, хоч в тих і пізніших часах уживано в Сумерії, а пізніше у Вавилонії, чи в Асирії різних магічних штук, заклинань і чарів аж до недавних вже часів. Опікункою медицини була богиня Нінгізшіда. Її символом була змія, обмотана вздовж жезла, що й до сьогодні є емблемою медицини.

18. ПЕРШИЙ В ІСТОРІЇ ЛЮДСТВА РІЛЬНИЧИЙ АЛЬМАНАХ

Сумерійці займалися головним чином хліборобством, яке було у них дуже високо розвинене. Рівнож різного роду ремесло стояло на високому поземі, бо сумерійці були дуже талановитим, практичним і працьовитим народом. Ці дві господарські ділянки причинилися до розвою великого добробуту в Сумерії. Тож не дивно, що в тому часі перли до неї як до раю різні напівдикі племена, подібно як сьогодні до ЗСА пруть легально і нелегально мало розвинені й бідні народи та політично переслідувані з усього світу. Правдоподібно в країні сумерійців не було нелегальних зайдів, бо їх сейчас зловили б і прикріпили б до невольників.

Сумерійський плуг зі сівалкою в одному.

Спільна експедиція американських науковців Чикагського і Пенсильвенського університетів відкопала в 1949/50 рр. в старинній сумерійській провінції, коло міста Ніппур, документ із часів 5000 літ тому про рільництво та його техніку. Цей документ вдалося відновити й відчитати, а складався він з різних інструкцій, звернених батьком рільником до сина, щоб поучити його як треба працювати на ріллі. Він учив його як треба приготувити й наводнити ріллю в травні й червні, щоб збирати урожай в квітні і травні на наступний рік. Щоб забезпечити добрий урожав, рільник мусів правильно наводнити поля, а опісля, коли води осядуть, вогку землю треба добре берегти, щоб її ніхто не потоптав. Лани мають бути добре прочищені від

усякого бур'яну та огорожені. Мав подбати про те, щоб домашня челядь та наймлені робітники мали приготоване всяке знаряддя до праці на ріллі, різного роду кошики, тощо, та одного запасного вола для орки. Рільник мав орати 8 скиб у віддаленні від себе на 3 стопи. Опісля проломати ті скиби 2 рази мотикою і раз сапою. Часом треба було розбивати землю й молотом, бо в дуже гарячій підсонні земля скоро ставала твердою. Опісля орання і сіяння відбувалося спеціальним плугом рівночасно. (Виходило б, що вони мали два роди плугів). До плуга, як бачимо на образку, було заінстальоване знаряддя з посудиною для зерна, яке вузкими каналами посувалося й падало вісьмома рядками рівночасно у заглиблення землі у відповідній глибині. В підручнику було написано: "Уважай добре на чоловіка, який кладе зерно ячменю, щоб він клав його так, щоб воно впало добре в землю". Далше в підручнику написано: "Якщо ти орав останній раз рядки поздовж, то ори тепер впоперек, а якщо впоперек, то тепер поздовж". Як бачимо, вказівки були дуже точні й що рільництво в сумерійців було високо розвинене, хоч нечувано тяжке. Далше продовжує батько: "Якщо зерно гарно зійде, рільник повинен молитися до Нінкілім, богині пільних мишей і всяких насікомих, щоб вони не нищили збіжжя". Рівнож мав він проганяти птаство з ріллі. Коли ячмінь вже добре підріс і виповнив вузькі рівчаки, господар мав їх наводнити, а коли ячмінь опісля розрісся так, що творив немов клим, господар мав його знову наводнити".

Коли в наступнім розділі пізнаємо як майстерно вони вміли плекати ярину в нечувано гарячому підсонні (140°Ф., або 60°Ц.), в якому вони пивалювали цеглу й свої записані клинописом глиняні таблички, ми хоч не хоч мусимо їх подивляти.

19. СУМЕРІЙСЬКЕ ОГОРОДНИЦТВО

В 1956 р. в Істамбулі попала в руки ученим табличка записана сумерійською мовою про огородництво. Проф. Н. Крамер відшифрував її зміст і дав йому наголовок "Інанна і Шукалітуда, смертельний гріх огородника". В тім міті розказується про огородника на ім'я Шукалітуда, який студював огородництво. Усі його заходи, мимо того, що він добре наводнював огород, не давали ніякого успіху. Тоді він почав студювати атмосферичні явища, учитися божих законів і тим засвоїв собі нове знання. Він засадив у своїому городі рід дерева "Сарбату" (учені не знайшли дерева тої назви), яке давало гарну тінь від сходу до заходу сонця й захищало ярину не тільки від спалення сонцем, але й від вітрів. В наслідок того вдалого експерименту огород Шукалітуди гарно ріс і покрився зеленню різного роду ярини.

Одного дня богиня Інанна (у римлян Венера), після своєї цілоденної подорожі лягла спочивати в тіні дерев недалеко огороду Шукалітуди. Коли Інанна спала глибоким сном, він використав її полово. Коли вона збудилася наступного дня ранком і зорієнтувалася, що з нею в часі сну сталося, вона постановила за всяку ціну відшукати того смертельника, який так безсоромно використав її і покарати його за це тяжко. Коли не могла знайти його, вона наслала на сумерійців три язви (кари): 1. наповнила їх криниці кров'ю, 2. наслала на країну вітри й гурагани, щодо третьої кари, змісту її, через знищення таблички, не можна було відчитати. Подібну історію заміни води на кров читаємо в біблійнім Ексодусі жидів з єгипетської неволі, коли жидівський бог "Ягве", за посередництвом Мойсея покарав єгиптян за те, що вони, а зглядно їх фараон, відмовився звільнити жидів з неволі. Таких подібних мітів є багато більше, що доказує, що жиди писали свій Старий Завіт на основі переказів сумерійських мітів.

З того міту бачимо, що сумерійці вже тисячі літ тому знали управляти яринні городи в тіні дерев, які охороняли ярину від вітрів і спеки від сходу до заходу сонця.

По кожній карі Шукалітуда ходив до свого батька за порадою, інформуючи його про свою небезпеку. Батько порадив йому піти до

своїх братів, "чорноголових людей" і держатися близько міських центрів. Завдяки такій добрій пораді батька, богиня Інанна не могла ніяк знайти Шукалітули й пішла до бога Енкі, який жив в підводній палаті в Еріді, правдоподібно, щоб поскаржитися йому, опікунові людей, на безсоромного смертельника. Дальшої історії не можна було через знищення таблички відчитати.

Читаючи цей зміст, кмітливий читач може зауважити, що прізвище огородника Шукалітуди зовсім подібне до українського прізвища й пригадуватися над тою загадкою. Коли навіть не знається, що сумерійці вийшли з українських земель, то цю загадку не тяжко розв'язати. Богиня Інанна шукала за огородником, як то у нас кажеться "сюда туди, чи сюди туди", яких то зворотів і досі уживається тільки в українській мові, отже прозвано того огородника Шукалітуда. Друга версія може походити із гри тих самих слів: огородник шукав за розв'язкою, як виплекати ярину в гарячому й сухому підсонні і розв'язав цю проблему, прозвано його Шукалітуда. Так, чи сяк, але таке прізвище питоме тільки українській мові.

20. СУМЕРІЙСЬКА СУСПІЛЬНІСТЬ

На основі розкопалин і розшифровання записів, учені ствердили, що вже перед сумерійцями мешканці Месопотамії знали святиню, а тим самим були вони предтечами в будові пізнішої в релігійнім дусі системи правління. Очевидно в добі сумерійців, ці релігійні центральні пункти їх провінцій набрали багато більшого значення. Нарід з великим нахилом до релігії мав великий вплив на розвиток державного, релігійного соціалізму в сумерійському суспільстві, який став економічною базою суспільности. І так то "святість" стала центром всього життя міста й його повіту, чи провінції, для організації земель, а з тим, нерозлучної конечности наводнення їх та сполучень господарчо-торговельних шляхів. Місто осідку бога та його жіночого еквіваленту являється місцем для культу, пожертв, вирочні, біржі, харчевих маґазинів, палати, скарбниці, суду, нотаріату й тому подібного в одному. Карно-теократичний погляд на світ, який створив першу високу культуру людства, уважав країну з її первісними й новими мешканцями, їхньою худобою, дичиною й урожаями власністю бога. Бог є "королем" міста й часто носить назву міста. Відповідно до того було відношення до найвишого жерця, як богом даного провідника також у світських справах. В парі з тим приношенню йому, як божому заступникові, доходи праці.

Це явище можна б порівняти зі старинною культурою Інків, а на заході з організацією середньовічних монастирів. З другої сторони бог дбав про своїх людей, які звали себе "чорноголовими". (це слово відноситься тільки до чистокровних сумерійців). Він винагороджував їх працю певною частиною зисків, запрошував їх до своєї святині на святочні приняття, хоронив перед злими духами й виявляв свою ласкавість у сповнюванні їх просьб. Його палата, святина, забудовання та приміщення на мешкання й маґазини, хоч обняті в одну велику цілість, мали кімнати для релігійного культу старанно відділені від господарки святині, де находилися різного роду маґазини для доставки й видачі, платничі бюро й ремісничі кімнати. Загальний склеп доставляв знаряддя й сирівці. Кожній рід ремесла мав у святині своє центральне місце, подібно як його мали також в приватному секторі, в якому господарку ведено демократично-капіталістичною

системою. Як бачимо, країна була ведена двома системами, колективною, тобто соціалістичною і демократично-капіталістичною. Господарку святинь і майже усіх осель, побудованих на штучних горах званих "зігурати" (гора зі сходами), велося колективною системою. Завдяки тому, тобто конкуренції обох тих систем, господарка країни сильно розвивалася. Приходило між ними часами до ударів, коли князі церкви, маючи сильні впливи в політиці, наважувалися загарбати приватне майно. Звичайно відплатна акція приватного сектора шляхом здержування від плачення податків і шляхом неплачення пожертв до святинь, змушувала колективістів корегувати своє становище, бо їх господарка після такої реакції сильно падала. Навчені такими сильними спротивами приватників, які вміли обстоювати свої права, провідники соціалістичної системи вели себе надалі дуже обережно. Крім того система приватників хоронила й колективних робітників від надужиття представників святинь, бо вони могли б перейти до приватного сектора. Таким робом і робітники колективів жили незле. Працедавці обох систем мали повне право над невільниками, але ніколи над вільними робітниками. Число робітничих фахових галузей відповідало станові добре розвиненої цивілізації. Були там мистці, будівничі, столярі, мулярі, будівничі кораблів, перетоплювачі металів, ковалі тяжкої і гарної легкої зброї, шліфарі каменю, гончарі й горшкарі, різьбарі, золотники й золотарі, фризієри, різники, кухарі, пекарі, мельники та пивовари. Все це, про що я згадую, поминаючи вже школи й вищі, різного роду училища, дає картину високо-розвиненої цивілізації сумерійців.

Мозаїка знайдена в Ур виявляє, що вояки мали однорідне озброєння, як спис, ратище, шолом, лук і стріли, щит й кинджали. Очевидно, мусіли мати до тої зброї і відповідний вишкіл. Тяжко озброєні носили великі прямокутні щити, які покривали ціле тіло аж до шиї, круглий шолом, довге ратище, а до того правдоподібно короткий меч, або кинджал. (озброєння фалангіста). Король носив серповатий меч, як це видно на картині з Лягаш. Легко озброєні боролися списом і луком. Старшини й десятники, кандидати на старшин, носили польові відзнаки, емблеми богів, як орел і суп. Є також згадка про вояків з обобічною сокирою. Ролю панцерної зброї відогравали воєнні колісниці. Таких колісниць було два роди, один тяжкий на чотирьох колесах зі сітями до ловлення полонених, другий легкий — двоколісниця. До обох тих родів колісниць запрягали вони по чотири осли (квадрига). Нема, на жаль, даних про чисельний стан залози, але є згадка, що семітський король войовничих акадів, Саргон Великий, мав одну залозу, чи навіть армію, яка скла-

далася з 5400 вояків, приблизно воєнна дивізія в останній світовій війні, якою завоював багато країн. Сумерійці зі всіма своїми провінціями мали очевидно далеко більшу армію, але скільки виносив гарнізон кожної провінції не знати. Вони так довго як не були розсварені, були непобідимі. Старшини й професійні вояки відогравали поважну ролю в житті міста. В часі миру можна було уживати вояків до праці на ріллі й при будовах. Коли прийшло до війни, бралосся з рядів професійних вояків тих, що мали вести вишкіл і наставників для вишколу нових рекрутів, листу яких ведено дуже докладно. Від військової повинности в часі війни були звільнені писарі, купці і жерці, які мусіли мати на це докази.

Сумерійське населення складалося з усіх верств і звань. Були у них також невольники, які рекрутувалися в більшості з воєнно-полонених, пірваних, або куплених за границею, чи на базарі невольників. Вони по сумерійськи називалися "нуду" (англ. нюд-нагий), бо вони ходили нагі, мали тільки опаску на бедрах. Їх обстригали на дуже коротко, або зовсім зголювали волосся, щоб їх можна було пізнати. Були в них також наймити з вільних людей, яких віднаймали бідні родичі, або самі йшли в найми. Родичі також часом продавали своїх дітей в невольники. Невільниці, які були наложницями панів, добивалися легше кращого становища в класі невольників, а часами, коли така жінка породила своєму панові дітей, головно хлопців, ставала вільною. Робітнича сила була дуже дорога, тож в часі миру ціна невольників була дуже висока, а в часі війни, їх ціна падала до вартости ціни осла, чи навіть вівці. Невільник мав також свого роду права. Він міг змінити свого пана, якщо знайшов другого, який заплатив би за нього вимагану ціну. Властитель невольника не мав права вбити свого невольника. Якщо невольник втік, його очевидно ловлено й сковано йому ноги, щоби більше не міг втікати. Виходило б, що між невольниками й вільними не було аж надто великої різниці, коли невольник мав право женитися на вільній за її і її родичів згодою, бо інакше батько молодої, якщо б хотів його звільнити, не заплативши відповідної ціни, не міг би цього зробити. Процедура звільнення невольника була дуже проста. Властитель невольника, чи батько молодої, яка вийшла за невольника, йшов до суду і там заявляв, що дає волю своєму невольникові. Це було втягнене до реєстру й з тою хвилиною невольник ставав вільною людиною. Чи ж не були сумерійці дуже гуманними й логічно думаючими? Але поза тим, найкращою нагодою для невольників добитися звільнення, було найбільше сумерійське свято Новий Рік, який припадав, як вже про це була згадка, весною, 21 березня. В часі тих новорічних святкувань, відбу-

валися символічні вінчання богинь зі своїми улюбленими (не конечно з чоловіком), отже й смертelnикам було вільно паруватися після вподоби, бо природа, як вони писали, не робить ніяких різниць між станами, чи клясами, отже ці святкування приймали звичайно форми справжніх оргій. Подібно святкували греки тисячі літ пізніше в часі збору винограду бога п'яниць Бакха, від якого пішла делікатніша назва на оргії, "бакханалії". Але насправді, як вже частинно була про це згадка, в часі символічно-ритуального вінчання богів йшлося сумерійським теологам, щоб вибором здорових пар множилося сумерійське здорове покоління і то як найбільше його, бо їх чисто сумерійське населення корчилося в наслідок завоювань сусідних країн і міжусобиць між королями, князями, посадниками міст і т.д. Тому ці теологи, патріоти, дозволили і то тільки раз в році на певне відхилення від твердих законів моралі, обов'язуючих богів і людей. З дальшої розповіді читачі довідаються, що сумерійці дуже радо мішалися з кровно й мовно спорідненими елямітами й гутами, щоб відсвіжити сумерійську кров, але тільки родовою кровю, тобто такої самої раси, на яку вони були горді.

В родині батько мав майже необмежену владу. Він мав право не тільки винайматися своїх дітей на службу, але також продати їх у невільники. У відношенні чоловіка до своєї жінки, знайдено такий запис: Коли чоловік сказав своїй жінці "ти вже не є моєю жінкою", він мусить заплатити їй пів міни (30 шеклів) сріблом. Якщо жінка скаже своєму чоловікови, якого вона ненавидить, "ти вже не є моїм чоловіком", то її треба вкинути в ріку". Були у них також розводи, бо, як про це занотували самі сумерійці, за розвід треба було заплатити завідателю святині 5 шеклів, а урядникові один шекель. Позиція жінки в родині була теж не без прав. Мати була хоронена законами перед невдячністю дітей, а це тому, що сумерійський нарід святкував визначних богинь. В їхніх записах знаходимо: "Якщо син сказав своїй матері, ти вже не є моєю мамою, то треба обстригти йому волосся, обвести по місті, а потім вигнати з хати". Коли вона повдвіла, мала також право винаймати свою дитину, чи навіть продати свою дитину в невільники. На ту тему знайдено багато записок.

А тепер пригляньмося рухові міста в робочий день в Сумерії.

21. ДЕНЬ ПРАЦІ

Мешканець сумерійського міста знав добре свої обов'язки з настанням будня. Невільник виконував свої роботи в домі, на подвір'ю і в огороді. Пастух виводив стадо овець і кіз на пасовище, доглядач рогатої худоби сповняв свої обов'язки коло неї. У відчиненій робітні ремісники засідали на своїх стільцях до роботи, а наглядач приділював прядільницям їхню роботу. Запрягано волів і ослів (коней ще не мали, щойно в добі бронзи наші касити й гикоси приїхали на конях на Близький Схід) до плуга, або до возів, якими транспортувалося товари через країну. Жрець брався до своїх обов'язків у святині, скриби брали в свої руки свої глиняні таблички до писання, а суддя засідав у судовій залі. В тому часі жінки чистили кімнати дому, спальні на піддашшю і подвіря, упорядковували білля, або засідали до столика з прядивом. Господар складав дари померлим родини і йшов до святині, щоб в її архіві зложити документ продажі, який зладив попереднього вечора в нотаріальнім бюро. Тільки кілька дверей далі схилявся жрець над своїми записами, листами й обчислюваннями. З брами святині було вже недалеко до суду, де він мав сповняти роль свідка (щось в роді нинішнього суду присяглих), інший знову йшов до міської управи на засідання. Зі школи розляглося багатоголосове, але одностайне деклямування, чи рецитуння школярів, яких учитель старався навчити основ знання. Із робітень різьбарів розносилися удари молотка, там викінчували статую з твердого діориту. При будовах було чути голоси наставників, які підганяли робітників і невольників при будові нової святині, чи якоїсь іншої будівлі. Відділ жовнірів переходив містом, щоб за його мурами направити ушкоджені місця каналу. В пристані моряки натягали вітрила своїх вітрильників і нагружували їх різним товаром, щоб вечором доставити їх на місце призначення. В тому місці треба ще згадати, що домашнім господарством завідували жінки, яких чоловіки, батьки громади, йдучи вечером на засідання управи громади, не брали зі собою, бо там обслуговували їх молоді дівчата. Чи сповняли вони таку саму роль, як тисячі літ пізніше у Греції й Римі вестальки, немає про це згадки в їхніх записах.

Життя країни пульсувало багатогранними заняттями за устійне-

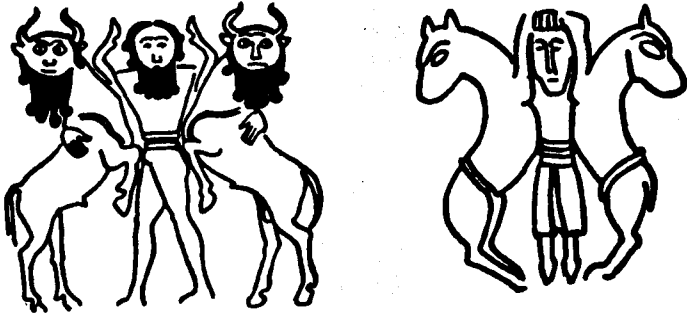
ними формами і вказувало кожному його обов'язки, бо цього вимагала висока цивілізація країни. Посланці й урядники приносили розпорядки князя святині, який звався у них "ензі". Вкінці виходив, або приїздив на двоколеснім возі сам Ензі, щоб особисто контролювати виконання розпоряджень. На базарах інспектори контролювали міри й ваги та правдивості гроша, щоб торгівля проходила без тертя. Тоді тріюмфуючо розвинулися необхідні міри, як "гин", по нашому згин руки-лікоть, 45 см. і ярд, мірка сила в значінні чогось багато, 4.2 літрів, або кг, 60 сил одна гура — гора, чогось дуже багато, гроші як шекель, міна й талант, якими домінує, як вже про це була згадка, число 60 з його різними комбінаціями аж по сьогоднішній день. День, тиждень, місяць і рік мали свої назви, хоч неоднакові у всіх провінціях, або числа. День повний праці, як також день бажаного відпочинку й свята, проходили після устійнених форм. Коли бог сонця Уту, на час свого короткого затемнення передавав панування державою "чорноголових" богині плодючості людського роду, Інанні в сходячому світлі Венери і богові місяця Нанні (поетичний зворот сумерійців на захід ночі, коли після довгого дня настає коротка ніч), сумерійський громадянин, усякого стану, міг глядіти спокійно на свій пройдений, багатий день праці, але також благословенний день, бо знав, що труди дня запевняли йому унормоване життя.

Життя формується в стислий порядок і звичай і з тими незмінними основами суспільного життя, з розподілом праці, зі сцентралізованою господаркою й торгівлею, з нормами релігійного заняття і т.п. — творить широку базу цивілізації, яка вправді в бігу сотень і тисячоліть зазнає певних змін, але ніколи не зміняє своїх основних форм. Товарообмін і обіг гроша, торговельні шляхи й будівля каналів, рільництво, ремесло зі здібностями до нього сумерійців в їхній державі міст.

Коли вибухла війна, приходили до голосу військові закони, які були докладно опрацьовані. Їх воєнна техніка була також високо розвинена. Головною й рішальною зброєю були у них колісниці, їх скількість і якість. Легкими колісницями вривувались вони в ряди противника, за ними слідували тяжкі колісниці на чотирьох колесах з насадженими на них воїнами зі сітями до ловлення полонених, а за ними йшли фаланги тяжко, а даліше легко озброєних воїнів, які в рукопашних боях рішали вислід бою. Тисячі літ пізніше й римляни застосували подібну тактику.

22. УЛЮБЛЕНІ ТЕМИ ДИСКУСІЙ СУМЕРІЙСЬКИХ ФІЛОСОФІВ

Сумерійські писарі, учителі й філософи були бистрими обсерваторами природи й безпосереднього світу над ними. Очевидним явищем природи є збивання парами певних явищ в природі. В сумерійським рільничім суспільстві такими парами являються літо — зима, скот — збіжжя, птиця — риба, вівчар — рільник і т.п. Кожне в парі було до певного ступеня протилежне другому. Їх спільний вид мав би вказувати ту важну й корисну роль, яку вони відігравали в житті людини. Заходило питання котре з них є для людини більше корисним. Ця проблема в розв'язці того питання стала приємною темою дискусій сумерійських філософів. Між обома суперниками йшов завзятий словний двобій. Про те написано багато в поетичній формі, бо сумерійський писар, як прямий спадкоємець і наслідник неграмотних співомовців в давніших часах, природньо краще сприймав поезію як прозу. Вислід такої дискусії залежав від рішення одного з провідних богів сумерійського Пантеону.

*Думці з биками людської подоби.
Сумерійський мотив, романський мотив.*

Для прикладу наводжу зміст одної з таких дискусій, яка в цьому випадку являється радше інсценізацією, ніж дискусією. Цю сценку можна б назвати "Сватання богині любови Інанни". В цій поетичній сцені беруть участь чотири дієві особи: богиня Інанна, бог сонця Уту,

бог вівчарів Думуці і бог рільників Енкіду. По короткім вступі, бог сонця Уту звертається до своєї тети Інанни, щоб вона вийшла заміж за вівчаря Думуці, при чому вихваляє бога вівчарів і вичисляє які то користі буде вона мати з того подружжя. "Вівчар має молоко й добру сметану, продовжував він, вона буде жити в добробуті й матиме різного роду ювелірні прикраси. Та богиня Інанна рішуче відкидає цю пропозицію, кажучи, що вона вийде заміж тільки за рільника Енкіду. Тоді Думуці в довгім монологу вичисляє свої багатства в порівнанні до рільника Енкіду, зі запитом, чого більше має рільник, чим він, вівчар. В цьому місці через знищення частини поеми розповідь уривається. В дальшому тягу знаходимо вівчаря на березі ріки вдоволеного мабуть, що переконав Інанну й вона згодилася вийти за нього. Він стрічає тут свого риваля і зачинає з ним спір. Та Енкіду не хоче з ним спору, ні сварки й дозволяє вівчареві випасати своє стадо на його території. Вдоволений тим вівчар, запрошує рільника на своє весілля, на яке рільник приносить молодій продукти своєї ріллі. Поет закінчує свою композицію заміткою: "В дискусії між вівчарем і рільником, о дівчино Інанно, твоє рішення є добре". То є "бальбаля", по нашому байка.

23. ПЕРШІ КАЗКИ ПРО ЗВІРЯТ

Старинні греки й римляни приписували Езопові, який жив в 6-му столітті до Хр., створення байкової літератури про звірят. Сьогодні є вже знаним, що деякі казки, приписувані Езопові, існували вже бодай 3 тисячі літ до народження Езопа й що їх створили перші в історії людства сумерійці. Др. Едмунд Гордон переклав 295 приповідок і 64 різного роду казок про звірят, ссавців, птахів аж до інсектів включно. Пес був на першому місці між 83-ома приповідками й казками, далше була домашня худоба, свиня, опісля осел, малпа, лев, монгус і т.д. Ненаситність собаки ілюструють дві коротенькі казки: Осел плив рікою, пес тісно при ньому кажучи: "Коли він вилізе на беріг і буде з'їджений"? Пес виліз на беріг ріки й глянув на ті кости зі з'їдженого осла, відійшов кажучи: "Куди мені йти тепер, бо я маю з'їсти більше як це". Про лиса, який звичайно любить пописуватися своїми вичинами з тенденцією вивищування своєї ролі в світі, а насправді часами великий боягуз, як от приміром: "Лис наступив на ратицю буйвола, питаючи, чи то не боліло"? Знайшли також казки Езопового стилю, яка казка про лиса і квасний виноград, як також з круком і вороною. Подібна до Езопової, байка про лева і козу: "Лев зловив безборонну козу. Пустити мене, я дам тобі одну козу з моєї череди, сказала вона. Заки пущу тебе, скажи мені своє ім'я, сказав лев. Ти не знаєш могого імені? Моя ім'я є, ти є розумна". Коли лев прийшов до стада, загарчав: тепер я вже прийшов до стада й пускаю тебе. Коза з другої сторони огорожі каже: так ти пустив мене, а чи ти є розумний? Замість дати тобі козу, яку я тобі обіцяла, я не повинна більше тут стояти".

24. ЗОЛОТИЙ ВІК

В класичній мітології Золотий вік представляється як вік безконечного щастя, коли людина жила без ніяких турбот, гризот і спорів. В сумерійській мітології, в епічній поемі Енмеркар і країна Аратта знаходимо їх погляд на цей вік. І так починається та епічна поема: "Було колись, коли не було ні гадюки, ні скорпіона, не було гієни, не було дикого пса ні вовка, не існував тоді ні страх ні терор, людина не мала противника. Цілий світ, усі люди унісоном хвалили бога Енліля в одній мові. Це викликало заздрість в інших богів, через що постали суперечки між богами". А що, як знаємо, богів репрезентували, а також в їх імені рядили люди, отже тим самим свари богів перейшли на людей, які спричинили упадок Золотого віку, бо запанували конфлікти й війни в світі. Значить упадок Золотого віку, спричинила заздрість; у сумерійців заздрість їх богів, а в біблійній версії, заздрість амбітної людини, яку жидівські талмудисти звать Ельогім,) в українському перекладі книги Буття не згадується того імені), бажання людини стати рівною Богові розумом.

25. РАЙ, ПЕРШІ РЕЛІГІЙНІ ПАРАЛЕЛІ

Археологічні розкопалини в Єгипті і на Близькому Сході в XX-ому столітті відкрили нам очі на духову спадщину раніших генерацій. По відкопанні цивілізацій, відшифрованні мов, мертвих через цілі тисячоліття, віднайденні пропалої й забутої літератури, наш історичний горизонт поширився на кілька тисяч літ. Завдяки тим успішним викопалинам ми пізнали, що Старий Завіт не з'явився вже в добрій літературній мові з нічого, але його коріння сягають глибоко в далеку минувшину, в якій знайдено початки й розвиток високої культури сумерійців, яка стала фундаментом для розвитку всіх інших пізніших культур і вірувань. Таж бо вони, сумерійці розвинули мову від самих пеленок, до гарної вже літературної мови. Очевидно, сумерійці, яких белетристика заторкує проблеми схожі й паралельні до мотивів біблійної літератури, не могла мати безпосередньо ніякого впливу на жидів, бо сумерійці, на думку проф. Н. Крамера, перестали існувати около тисячу літ раніше, ніж жиди стали появлятися на світ. Але нема найменшого сумніву, що вони мали глибокий вплив на східних семітів, про що була вже мова, а дальше на народи індо-європейської раси ханаанців, гетидів, халдейців, гурів, асирійців, самарян і галилейців-арамейців, від яких жиди довідалися про цю високу культуру, але тільки з переказів, бо всі надбання сумерійців спали тисячолітним сном під пустинними пісками. Сьогодні науковий світ вже знає, що вавилонці, яких південна частина країни включено зі столицею Вавилон, була під пануванням сумерійців до 2060 р. до Хр. не тільки виховалися на сумерійській культурі, а після упадку сумерійської держави 1955 р. до Хр. запанували її територіями, присвоїли собі сумерійську історію, всі культурні надбання (подібно як москвичі присвоюють собі культуру і історію українського народу княжих часів), та, делікатно кажучи, запозичили собі також по-важну частину їхньої літератури, в тому велику епопею сумерійців про їх великого, божеського, мітичного героя Гільгамеша.

Міт "Енкі і Нінхурзаг", поема, яка складається з 278 стрічок, записана в 6-ох колюмнах на глиняній табличці, містить в собі схожості й паралелі з біблійними. Йдеться тут про сумерійський міт "Дільмун" — рай. Цей рай відноситься радше до богів, чим людей. "Дільмун" є

країною незабрудженою, чистою й ясною, "країна вічно живучих", які не знають ні хвороб ні смерти. Бракує в ній тільки свіжої води, яка є конечно потрібна для рослин і звірят. Енкі, сумерійський бог свіжої води, каже богові сонця Уту наповнити "країну живучих" водою принесеною зі землі. Завдяти тому "Дільмун" перемінюється в божий огород з зеленими полями, лугами й садами повних овочів. В тім раю, сумерійська богиня мати-земля Нінхурзаг засаджує вісім рослин інтригуючим процесом трьох генерацій богинь, сотворених богом води Енкі, які були роджені без найменшого болю. Енкі хотів скоштувати ті рослини й тому він посилає свого післанця дволицього бога Ізімуд, щоб він їх приніс йому. Цей зриває одну по другій і дає їх своєму панові, богові Енкі. Цей з'їдає їх також одну по одній. Коли про це довідується богиня Нінхурзаг, проголошує кару смерти на Енкі, після чого цепає, мабуть тому, щоб опісля не змилосердитися над ним й не змінити свого вироку, бо тільки вона одна могла це зробити й вилічити його. Здоров'я Енкі чахне з дня на день, великі боги сидять в "поросі" (або піску, про що була згадка, що воно мало б означати пошану з жалобою). Енліль, король Пантеону сумерійських богів, стає безрадним в тій ситуації. Тоді лис офірує йому свою поміч. Він каже до Енліля, що, якщо він його добре винагородить, він знайде й приведе назад богиню Нінхурзаг. Коли Енліль обіцяє лисові гарну винагороду, цей додержує свого слова й якимсь робом приводить богиню матір-землю до богів. Богиня Нінхурзаг кладе бога Енкі поруч й питає, котрі то вісім його органів болять. Відповідно до кожного органу, вона творить вісім богинь як лікарства і Енкі приходить до здоров'я.

Як це все можна порівняти з біблійною історією про рай? В першу чергу тут існує певна рація вірити, що ідея про божий рай, огород богів є сумерійського походження. Згідно з тою темою, сумерійський рай лежав в країні Дільмун, яка лежала правдоподібно в південно-західнім сьгоднішнім Ірані. Це є той самий Дільмун, в якому пізніше вавилонці ульюкували свій "край життя", дім їх "Безсмертних". Тут є добрий натяк на те, що біблійний рай, який є описаний як огород засаджений на сході Іден, звідки випливають чотири ріки світу, включно з Евфратом і Тигром, міг бути оригінально ідентичний з Дільмуном, сумерійським краєм, раєм. Зворот про наводнення богом сонця чистою водою, принесеною зі землі, нагадує біблійний зворот: "А там піднеслася хмара зі землі й наводнила цілий простір". (Книга буття" 2-6). Підчеркнення народин богинь без болю, пояснює причини прокляття Еви, що вона буде родити діти в болях. З'їдження богом Енкі вісім рослин і його кара за це, нагадує біблійний міт

про з'їдження Евою і Адамом овочу знання і засуд їх обоїх за поповнення того тяжкого гріха, бажанням бути рівним знанням Богові, на вигнання з раю.

В біблійнім міті про сотворення Еви, матері живучих, сказано, що вона постала з Адамового ребра. Чому жидівський автор вибрав якраз ребро, а не іншу частину тіла? Причину того можна пояснити тільки здогадом, що має своє походження зі сумерійської літератури. В сумерійській поемі "Дільмун" є згадка, що один хворий орган бога Енкі було ребро, яке по сумерійськи називається "ті". Богиня Нінхурзаг зробила лікарство на ребро, яке називається "Нін-ті", пані, або богиня ребра. Сумерійське слово "ті" означає також творити життя (вже попередньо була згадка, що в сумерійців одно слово мало три, а часом чотири значіння), а вслід за тим "Нін-ті", це пані, або богиня, що творить життя. Це є певного роду гра слів, з якої легко випливає повне речення: Бог сотворив з "ребра" паню Еву, що має творити життя. (Пояснення проф. Н. Крамера).

В сумерійській мітології я знайшов дві версії, які можна б взяти як приклад для постання біблійного міту про прогнання Еви й Адама з раю. В одному міті про демон-красуню Ліліт пише сумерійський писар, що її чарам краси не міг опертися ніякий мужчина. Одна сумерійська княгиня запримітила на одному принятті, що ця красуня Ліліт полонила своєю небуденною красою її чоловіка. Звернулася вона отже про поміч до свого родича, який був начальним генералом війська даної провінції. Цей дав наказ прогнати Ліліт в пустиню. В другій версії міту довідуємося, що Ліліт по своєму прогнанні втекла до святого огороду богині Інанни в Урук і сховалася в одному дереві. Під корінням того дерева загіздилася змія, а на верху того дерева зробила птиця-буревій Зу гніздо для своїх пташенят. Це було якесь спеціальне дерево вирощене для богині Інанни, з якого вона задумувала зробити устаткування для своєї спальні. Перестрашена богиня просила зі слезами в очах героя Гільгамеша, який по смерті її чоловіка Думуці (про що була вже згадка, що вона сама загнала його на зиму до гробу), став її любовником, про поміч. Перед ним втекла демон-красуня Ліліт в пустиню і більше не вернулася, змію вбив він своєю тяжкою сокирою, а птиця-буревій Зу відплетіла зі своїми пташенятами в гори.

В тім міті маємо ясні паралелі з біблійним мітом, а саме: "Під деревом знання жила змія, яка намовила Еву зірвати овоч знання й з'їсти його з Адамом. По поповненні того гріха, Ева з Адамом мусіла покинути рай і в поті чола працювати на хліб насушний. Подібно Ліліт мусіла втекти в пустиню перед сильно озброєним Гільгамешом

і вже більше не вернутися до святого огороду. Гільгамеш персоніфікує отже біблійного ангела, що став на сторожі раю.

Таких біблійних паралель є багато більше, про що була вже згадка раніше, як от богиня Інанна тому, що не могла знайти винуватця Шукалітуди, який знеславив її, насилає на сумерійців три язви-кари, з яких одною є переміна води в керницях на кров. Подібно Мойсей насилає на Єгипет аж сім кар, одною з яких є переміна води в кров за те, що фараон не хотів звільнити з неволі жидів. (Перебільшення страхіть як в потопі, так і кар вказує, що жиди писали про це на основі усних переказів). Сумерійці назвали себе зовсім слушно вибранцями свого бога творця Енліля, бо вони створили колыску культури людства, а жиди тисячі літ пізніше назвали себе також вибраним народом їх бога "Ягве". Сумерійці мали також свого ангела хоронителя, якого вони тоді називали богом, який мав заступатися за них перед головними богами, до яких вони, на їх думку, не мали доступу. Як приклад на це подає сумерійський писар міт про праведного багача, який звертається до свого бога заступника з молитвою привернути йому здоров'я, щоб міг дальше працювати й бути корисним: Подібну історію читаємо в християнській релігії в притчі про "Рослабленого". Сумерійці вірили глибоко у воскресення до тої міри, що бували випадки, що коли якийсь праведник, якого вони знали, вони давали себе похоронити з ним живцем, бо вірили, що він як праведник знайде ласку в богів і скорше воскресне, а вони з ним. В християнській релігії апостол поручає людям вірити в Христа та в його науку й запевняє, що ті, які живуть в Христі, коли помруть, разом з ним воскреснуть. Знайшов я міт про семітського короля акадів, Саргона Великого, який панував в країні Сумер в другій половині третього тисячоліття до Хр., якого життєпис, хоч він тисячі літ раніше написаний, ідентично такий самий як життєпис Мойсея. Докладніше про це при іншій нагоді. І хтож може заперечити, що жиди не взорувалися на сумерійцях навіть з переказів!

Коли я вже при міті про рай, хочу поділитися з читачем найновішими даними учених, де мав би знаходитися той рай фактично. Як знаємо, учені не вірять в міти й тому заєдно шукають за фактами, завдяки чому багато мітів, як на приклад, війна греків з троянцями, стало історичними подіями, то чому міт про рай не міг би бути правдивим. В "Книзі Буття" є згадка, що рай знаходиться на сході в місці, де випливають чотири ріки, а в сумерійців в гирлі двох рік, по стороні божого огороду й широкого моря. Зараз побачимо, що вони були далеко bliще правди як жиди. Загально учені припускають, що тими ріками мали б бути Ніль, Евфрат і Тигр, але четвертої ріки не могли

на суходолі знайти. На телевізійному каналі була програма "Ін сирч оф". (в пошукуванні за...), яку вів фільмовий артист Леонард Німой, на якій він два рази порушував справу пошукування за Дільмуном, або біблійним раєм, а головню за тою четвертою рікою, якої тепер нема на суходолі. В Перському заливі на схід від Арабського півострова знаходиться невеликий острів Багрейн. Одна частина острова має буйну рістню, різні овочеві дерева, звіринний світ і багато джерельної води, яка розливається потоками по тій частині острова. Друга частина, це цілковита пустиня, на якій однак від віків росте якимсь робом дерево, яке місцеве населення зве "Деревом життя". Значить, коріння того старезного дерева мусить сягати до води. Учений геолог Корнвелл поставив теорію правдоподібности, що до того острова доходить вода з підземної ріки, бо інакше на острові серед солоної морської води не знайшлася б солодка, чистенька вода. Мешканці того острова Багрейн живуть тепер так, як жили сотки, чи тисячі літ тому. Не чули вони нічого про Дільмун, ні про рай, хоч може самі живуть як в раю, але того вони не знають. Продають вони на тому острові джерельну воду морякам дороще за нафту. Чи не щасливі вони? Вода є дійсним джерелом їхнього життя. Що за збіг обставин!

По описі того пошукування за Дільмуном, чи біблійним раєм, бачимо, що сумерійці були ближче правди, бо краще очеркнули де мав би знаходитися рай. На їхню думку, в гирлі двох рік, очевидно Евфрату й Тигру, по стороні божого огорода й широкого моря. Можна сміло припускати, що сумерійці, які мали вже в тих часах сильну торговельну флоту й вели морськими шляхами торгівлю з різними народами, об'їхали всі острови в Перській затоці, отже могли бути й на острові Багрейн, бо пишуть, що їх Дільмун находився по стороні божого огорода й широкого моря, бо тоді вони ще не знали географічних очеркнень. Та як би воно не було, оба міти про рай лишаються дальше тільки мітами.

26. ГІЛЬГАМЕШ І КРАЇНА ЖИВУЧИХ

Герой Гільгамеш виступає при різних нагодах ще в інших епопеях. Тепер стрічаємо його як великого героя, що вбив потвору Гуваву, сторожа "країни живучих", в якій ріс кедр. Мотиви вбивання потворів і різного роду зміюк були улюбленою темою майже усіх віків і всіх народів. Головно у греків казки про літаючих зміюк, в яких є замішані боги й велика кількість героїв, були дуже поширені й нема героя, який не вбив би зміюки. Геракль і Персей були найбільше знаними героями в Греції, які вбивали зміюк і потворів. З ростом християнства героїчні подвиги були перенесені й на святих, приміром св. Юрій і змії. Імена й деталі змінюються від місця до місця, від казки до казки, але оригінальним джерелом є сумерійська мітологія з третього тисячоліття до Хр.

Гільгамеш, здаючи собі справу з того, що він як усі смертні, раніше чи пізніше мусить вмерти, повинен себе чимсь відзначити, заки стріне його суджений йому кінець. Тому він рішає зробити довшу мандрівку до "країни живучих", правдоподібно тому, щоб зрізати там кедрові дерева й принести їх до своєї столиці Урук. Він ділиться своїм наміром зі сталим своїм компаньйоном, богом рільників, Енкіду. Цей радить йому звіритися своїм пляном богові сонця, Уту, який завідує кедровим лісом. Гільгамеш слухає тої поради й приносить жертву богові сонця та просить його про поміч. Уту дивиться зпочатку скептично на кваліфікації Гільгамеша, який дальше просить його переконливо про поміч. Уту милосердиться над ним і рішає допомогти йому в мандрівці. Отже він параліжує сім злосливих демонів, які персоніфікують деструктивні явища природи й могли загрожувати Гільгамешові у його мандрівці через сім гір, які лежали між Уруком і "країною живучих".

Гільгамеш рекрутує 50 добровольців, бурлак, які не мають ніяких родинних зобов'язань (дослівно: "не зв'язані ані домом, ані матір'ю), які були б згодні йти з ним, куди б він не йшов. Він приготував собі і своїм охотникам оружжя з бронзи й дерева і так вони перейшли за поміччю бога Уту тих сім гір. По цій тяжкій мандрівці Гільгамеш попадає в глибокий сон, з якого його з трудом збудили. Тоді він клянеться на свою матір Нінсун (Нін, жін. родівник богині, значить

його мати була богинею, а батько смертельником) і свого батька Лугальбанда. (Знаємо, що лугань значило король, а слово банда, не змінилося до сьогодні. Таких прізвищ як Лугальбанда стрічав я більше, як Лугальбанда, Лугальдалю і Лугальзагезі, які доказують, що сумерійці без найменших сумнівів походять з українських земель), що він таки увійде до "країни живучих" і не стерпить ніякого втручання ні богів, ні людей. Енкіду просить його, щоб повернув, бо сторожем кедрів є страшний потвір Гувава, якого атаці ніхто не всилі встоятися. Потвір Гувава, слідкуючи за ними зі свого кедрового дому, намагається прогнати Гільгамеша та його авантюричну банду, але без найменшого успіху. Гільгамеш стявши сім кедрів, добився до хати Гувави.

Досить дивно воно виглядає, що після першої і правдоподібної легкої атаки Гуваву проймає жах і він молиться до бога сонця Уту та закликає Гільгамеша, щоб він убив його. Гільгамеш радий грати ролю великодушного побідника, сугерує своєму товаришеві мандрівки Енкіду звільнити Гуваву. Але Енкіду боїться наслідків такого нерозважного потягнення, радить вбити Гуваву. Коли цей негідно скритикував таке неласкаве до нього становище Енкіду, оба наші герої відтинають Гуваві голову й принесли його тіло в подарку всемогутньому богові Енлілю і його жінці Нінлілі. Що далі сталося, не знати, бо кінець запису був знищений.

На самому початку була вже згадка про те, що англійський археолог Джордж Смит проголосив відкриття вавилонського міту про потоп в семітській мові. Але студіюючи далі клинописи, він знайшов ще інші таблички й фрагменти в бібліотеці Ашурбаніпаля, які вказували на існування великої поеми, яку самі вавилонці зачисляли до циклу Гільгамеша. Згідно зі записами старинного писаря, ця поема складалася із 12-ти пісень і заспівів, кожна з них на 300 стрічок довга. Міт про потоп займав більшу частину 12-ої таблички, але записаної чистою сумерійською мовою і письмом від ліва до права! Пізніше відкрито ще багато більше частин зі семітського циклу "Гільгамеш", або епопею про Гільгамеша в Іраку. Деякі з тих табличок були записані в старовавилонському періоді 18-17 століть до Хр. Нововавилонський період 625-539 до Хр. Частини поеми про Гільгамеша були переведені на мову гетидів і гурів, також виходців з українських земель, але пізніших часів як сумерійських, записані клинописом, якого вони навчилися від сумерійців, що напевно не приходило їм тяжко, бо правдоподібно говорили мовою, подібною до сумерійської. Загалом усі народи Близького Сходу, семітської і індо-європейської рас, писали сумерійським клино-

писом у своїй мові, бо власного письма ніхто з них ще не мав. Щойно як фінікійці (наші біблівці з Перемищини) доповнили сумерійську азбуку, яка складалася, як вже про це була згадка з 4-ох голосних голосівок і 15-ти приголосних шелестівок, яку сумерійці зложили в останній стадії свого блискучого розвитку, в часі панування III Династії Ур з кінцем 3-го тисячоліття до Хр. і самі фінікійці навчилися нею писати, усі народи Близького і Середнього Сходів зачали нею писати, а згодом перейшла вона до Європи.

Сумерійці писали про свого улюбленого героя Гільгамеша більше епопей, як "Гільгамеш і бик з неба", "Потоп", "Смерть Гільгамеша", "Гільгамеш і Агга з Кіш" і "Гільгамеш і підземний світ". (Сум. меш, наше муж, озброєний лицар, боярин). Дієві особи в обох епопеях сумерійській і старовавилонській ті самі, з малими тільки виїмками, а саме, сумерійський герой потопу називався Зіюсудра, вавилонський Утнапіштім, а тисячі літ пізніше біблійний, Ной, а впрочім зміст той самий. Богиню любови Інанну називали вавилонці Іштар, якої статуя з прекрасним сумерійським намистом знаходиться в музеї в Багдаді, фотокопії якої, я на жаль не міг роздобути.

Другу частину про Гільгамеша старовавилонської епопеї, перекладену в цілості зі сумерійського оригіналу й ту записану табличку яких тисячу літ сумерійцями раніше, додано як 12-ту табличку до старовавилонської епопеї, яку перекладено й опубліковано і світ читає її як чисто семітський твір. Але сумерійського оригіналу, який раніше був переведений і є без найменшого сумніву твором сумерійського поета, ще не опубліковано. Чому? Тяжко сказати, але можна тільки догадуватися, що хай світ читає ту опубліковану епопею, перекладену семітською мовою й даліше думає, що ту високу культуру принесли людству семіти, а не нарід індо-європейської раси, сумерійці!

Професор Н. Крамер, світової слави сумеролог, пише, що він вже давно підозрівав, що 12-та табличка — найважливіша, — була причіпкою до перших одинадцяти, що разом взяте, творить поему одноцілою, але на це не було доказів, аж доки текст сумерійської епопеї "Гільгамеш, Енкіду і підземний світ" не був склеєний разом і переведений. Щойно 1930 р. С. І. Годд своєю публікацією частини поеми з таблички з Ур, признав формально схожість семітської версії з оригінальною сумерійською. Проф. Н. Крамер називає цей плягіят делікатно як перший випадок літературного запозичення, однак східні семіти не признаються до запозичення тої епопеї, але опублікували її як *свій твір*, і так загалом світ її приймає, за виїмком учених. Очевидно, що в часі, коли сумерійців вже не було на світі, а вавилонці

переняли їх території, продовжуючи розвиток культури й цивілізації, а то й історії, вже без ніякого застереження подавали перекладені твори сумерійської літератури як свої. Продовження вавилонцями історії сумерійців могло виглядати на правдиву історію вавилонців від самого початку сумерійської історії. Це не дивно, бо учені відкрили спершу Вавилонію. Щойно коли відкопано й віднайдено засипаний пісками через майже чотири тисячоліття сумерійський нарід і його високу культуру, історики відмежували часи сумерійської історії як оригінальної, від вавилонської, якої початки припадають на приблизно 1950 роки до Хр. Кількадесят літ пізніше Вавилонія розпадається на дві частини, а саме в північно-східній частині твориться нова держава Асирія.

Гільгамеш не був самотнім сумерійським героєм. Перед ним були ще Енмеркар і Лугальбанда, також фаворити сумерійських поетів-писарів. Виходить, що сумерійці, судячи по їхній епічній літературі, фактично, перші розвинули т. зв. Вік Героїв. Очевидно, ці героїчні епопеї були доволі простої форми, бо співцями їх були часто неграмотні люди, отже їх не можна ставити нарівні з пізнішими грецькими, індійськими чи германськими епопеями. Важне те, що сумерійці перші в історії людства ввели у свою літературу епопеї з кінцем третього тисячоліття до Хр. Після них греки зачали (не згадуючи вже вавилонців і асирійців, бо вони присвоїли собі все від сумерійців), творили героїчні поеми з кінцем другого тисячоліття до Хр. Після них, кілька сот літ пізніше, зроблено це в Індії, а вкінці постав германський Вік Героїв в часі 4-6 століття нашого часу. Ці три останні з героїчних віків відзначаються подібністю в соціальній структурі, в державній формі, в релігійних концептах, а також естетикою вислову. Як у них Вік Героїв відносно не довго існував, так у сумерійців тривав понад тисячу літ, отже перейшов навіть індоєвропейський героїчний вік, найстарший з них грецький. Я коротко згадав це тільки тому, щоб зазначити, що епічну поему створили сумерійці перші. Ця велика тема героїчних віків вже докладно опрацьована в світовій літературі.

27. АРХІТЕКТУРА СУМЕРІЙЦІВ

Як я вже згадував, археологи не присвячували ніякої ваги знайденим листам мітичних королів сумерійців, але коли Сір Леонард Вуллі, який здобув собі славу й розголос в широкому світі за найбільші відкриття в ділянці сумерійської культури, відкопав старинне, передпотопове місто Шурупак над Евфратом, з якого останній з листи передпотопових королів, король Зіусудра, сумерійський Ной, зачав свою плавбу з річної пристані міста по затопленій країні, становище археологів дещо захиталося. Заохочений своїм успіхом проф. Л. Вуллі далі шукає і 1934 р. відкрив на розкопанинах на горбі близько міста Ур (воно не було затоплене потопом) святиню богині матері-землі Нінхурзаг з нечувано дорогою орнаментикою сходів, кімнат, дерев'яними колюмнами інкрустованими міддю, багаті мозаїки, скульптури, рельєфи левів, оленів і т. п. Це найстарша будівля старинного світу після потопа. В ній з'єднувалися величавість і краса з вишуканою орнаментикою. Поза всякими іншими, високої вартости об'єктами, Сір Л. Вуллі знайшов маленький золотий кульчик з перлою, на якому був ясний напис: "А-анні-падда". Пізніше знайшов він вапняну плитку, яка потвердила напис на кульчику. На плитці було вирите: "А-анні-падда, король Ур, син Мес-аанні-падда, король Ур". Ім'я Месаанніпадда було записане на королівській листі як основника III Династії після потопа, яка звалася Династія Ур. Коли ця дата зійшлася з досі мітичною датою, яка припадала на 3100-2900 роки потопових династій, вона набрала історичної вартости. Значить, роки 3100-2900 до Хр. являються першою історичною датою сумерійської історії. Таких святинь відкопано багато більше, різної величини й різної вартости.

Єгиптяни будували величезні піраміди, але вони, хоча викликають у глядача подив і захоплення їх способом будови, являються попросту безвартісними в порівнанні зі штучно навезеними сумерійськими горами, які вони звали зигурат. Ті гори, вони на верху вирівнювали й будували на них святині, обсерваторії для астрономів і астрологів, цілі оселі, школи і т. п., про що вже попередньо була згадка, які не тільки викликають подив і захоплення, але також відігравали важливу роль в історії розвитку не тільки сумерійської,

але й вселюдської культури. На зигурат вели високі й довгі сходи, часом закручені, або зигзакуваті й може від того назвали їх зигурат. Коротко кажучи, зигурат це гора зі сходами. Святині, побудовані на природному горбі, також називали зигуратами, бо до них вели високі сходи.

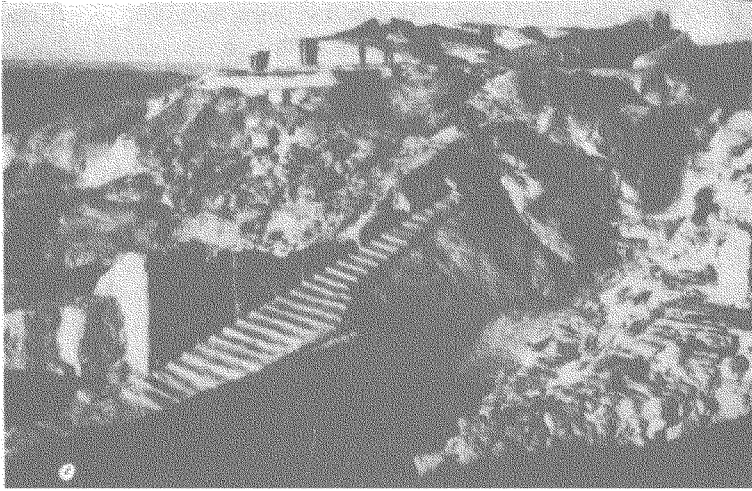
Оселі побудовані на зигуратах поза своїми вартостями в розвитку сумерійської культури, мали ще дуже практичну вартість для оборонних цілей. Вони були твердинями важкими до здобуття, бо поза нормальними запасами озброєння й харчів, мали вони сталий доплив харчів з урожайних піль оселі. Це вказує також на великий практичний змісл сумерійців.

Еанна Зигурат в Урук.

Заінтересовані архітекти й любителі мистецтва можуть знайти цілу низку різного роду архітектури сумерійців в музеях старини в ЗСА головню у Філядельфії і Чікаго. На кінці цієї книжки я хотів помістити різні зразки сумерійського мистецтва, але, що ті знимки зроблені офсетом не віддали б краси ювілерних прекрасних виробів сумерійців, а також виробів зі золота, чи навіть різних різьб і рельєфів, а зробити матриці для того всего дуже дорого коштувало б, отже я мусів занехати цей плян.

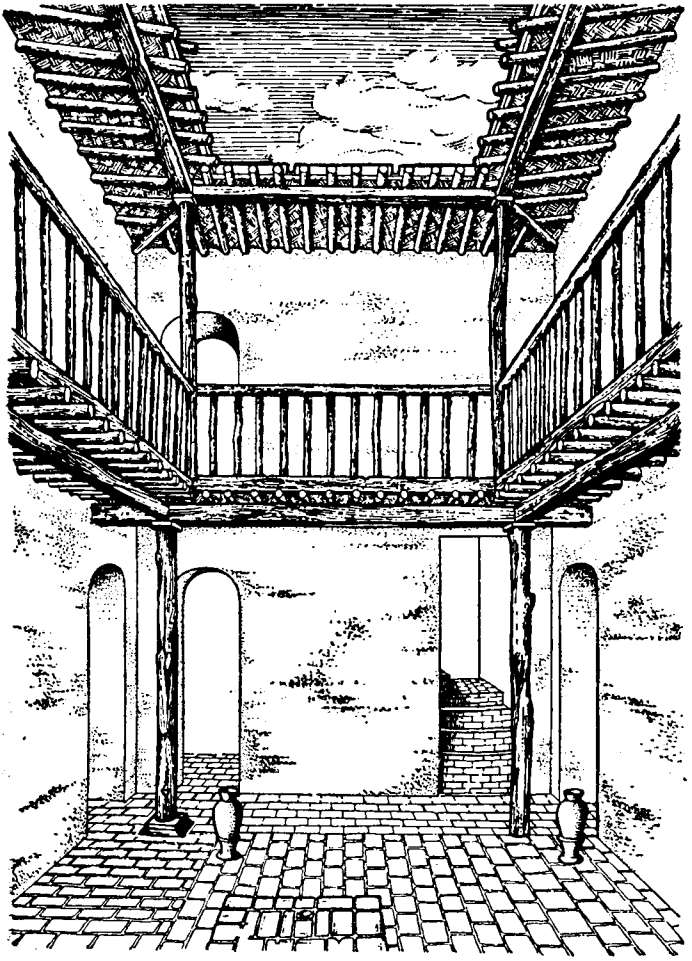
Але неймовірним, хоч правдивим, попросту фасцинуючим є факт, що сумерійські архітекти перші в історії людства знали вже

Ан Зигурат з білою святинею в Урук.

техніку лукової будови понад 5 тисяч літ тому. Про це довідалися вперше в Європі греки, коли Олександр Великий завоював Близький Схід. Грецькі архітекти попросту жадібно стали застосовувати цю техніку будови в Греції, з якої дісталася вона пізніше до Риму, а вкінці до західного світу. Техніку лукової будови широко уживали в Вавилонії, бо як знаємо вже, вавилонці не тільки виховалися на сумерійській культурі, але й присвоїли собі її. В 600 р. до Хр. вавилонський король Набуходонозор наказав відбудувати збурене місто Вавилон, в якому багато застосовувано техніку луків. В місті Ур є збережений лук святині Курі-Гальзу, яку наказав збудувати вавилонський король около 1400 р. до Хр. В приватних домах сумерійців техніка будови дверей з луком з цегли над ними була застосовувана з початком 3-го тисячоліття до Хр. Один гробівець лукової форми в Ніппур походить з часу щонайменше 3000 літ до Хр. Автентичні луки в королівських гробівцях в Ур вказують, що сумерійці знали вже ту техніку в половині 4-го тисячоліття до Хр. Таким способом можемо слідкувати за розвитком сумерійської культури аж до сьогоднішніх часів.

Англійський археолог і історик Сір Л. Вуллі оцінює здобутки наших сумерійців ось як: "Якщо судимо людей по їх тріумфальних осягах, мусимо признати сумерійцям почесне місце, але, коли маємо їх су-

Реконструкція приватного сумерійського дому.

дити за впливи в історичній еволюції культури, належаться їм *найвище почесне місце*. Їх культура просвічує світ дикого варварства, здобуваючи собі визначну роль перших імпульсивних факторів універсальної цивілізації. Ми виховалися в епосі, в якій уважалося, що Греція дала початок усіх родів штуки й науки, ми майже вірили, що сама Греція як Пеллада Алена вискочила з голови олімпійського Зевеса. Ми бачили як Греція перебирала культури від гетидів, лідів, фінікійців, Крети, Вавилону й Єгипту, але фактично дальше поза

тими народами крилися сумерійці”.

Проф. С. Н. Крамер, який 26 літ провів над перекладом сумерійської літератури, пише, що хто раз зачав інтересуватися наукою про сумерійців, напевно полюбить її. Причини на це він не подав, але я на основі власного досвіду можу потвердити, що він мав повну рацію. Студіюючи літами праці різних авторів, я пізнав добре цей подивугідний нарід. Відзначався він здоровою логікою, здібностями до науки, практичністю до ремесла, працевитістю, гуманністю й глибокою вірою. Але, коли я на основі різних даних, про які була вже згадка, але ще раз пригадаю, як схожість мови, подібність їх кераміки з трипільською, певні звичаї у них як в сивій давнині на наших землях, наприклад, вибір лугаля (короля) в часі Нового Року, який припадав в нас зрівнання дня з ніччю (21 березня), званого у нас Великим Днем, подібні міри й ваги як у нас, а вкінці подібні прізвища та наукові докази археологів, що сумерійці і багато інших племен після них вийшли з українських земель тисячі літ тому, створили колиску культури людства, не можна мати найменших сумнівів, що початки тої культури винесли вони з рідних земель Прарусі, докладніше з Трипільщини. Очевидно я не тільки став подивляти їх, але й став гордим за них. Вони назвали себе вибранцями їх Всемогучого Бога, бо тільки він міг наділити їх тими таланами, завдяки яким могли вони дати людству небувало високу культуру й цивілізацію. "Без Бога ані до порога" каже наша приповідка і хто може це заперечити!

Тисячі літ пізніше жиди також, наслідуючи сумерійців, назвали себе вибраним народом, а наші священики голосять це в наших церквах як святу правду. Не можна брати їм того за зле, бо те все що я тепер пишу, стало відоме науковому світові щойно в другій половині нашого століття. Хочу одначе вірити, що вони змінять на будуче свої погляди, бо наші предки вповні собі *заслужили бути дійсно вибраним народом Всевишнього Бога*. Дуже цінну й об'єктивну оцінку розвитку культури й цивілізації людства почавши від сумерійців по сьогодні, подав, що вже написано на попередній сторінці славний на весь світ сучасний археолог Сір Л. Вуллі.

На початку своєї мітичної історії творять не вони, а їх боги згідно з нормально здоровою логікою, не одну пару, а цілі сотки пар людей, бо в їх міті написано, що "боги наліпили багато людей з глини". Як на причуд розумно розв'язали вони проблему створення людини в порівнанні з іншими мітами, писаними тисячі літ пізніше. Слідкуючи дальше крок-в-крок за історичним розвитком їхньої держави, мусимо признати їм, що вони небувало практично розв'я-

зали тяжкі проблеми в розбудові держави в тому тропічному й сухому підсонні. Заводять вони дві системи господарки, соціалістичну й демократично-капіталістичну (щось подібного існує тепер в Ізраїлі). Для того їм потрібні більші скупчення людей, отже вони розбудовують міста й так постає держава міст. Завдяки тому можуть вони спільними силами (колективно) розбудувати каналізацію, регулювати ріки, будувати водні резервуари, постройити сухопутні й водні шляхи, потрібні для ведення торгівлі, як також побудови штучних гір, званими Зигурат, з оселями на них, які стають культурними центрами й твердинями, важкими до здобуття. Тими всіми спільними надбаннями можуть користуватися обі системи. Вкінці знаходять образково-рисунокове письмо й числа, без яких годі увявити собі ведення державної адміністрації й господарки країни. Завдяки тим двом системам добробут країни ріс поступово й досягнув, як на ті часи, дуже високий рівень не тільки добробуту, але й культури та цивілізації. Їх торговельні каравани були респектовані сусідніми народами, бо на сторожі їх стояла добре зорганізована армія. Винайшли вони й зробили всі потрібні знаряддя для рільництва, включно з дуже практичним плугом-сівалкою, якому не було пари на протязі багатьох тисячоліть. Знайшли вони спосіб як вирощувати ярину в тому сухому й гарячому підсонні. Хоча про те все писали вони у формі мітів, але воно було так насправді, бо археологи знайшли на розкопалинах докази на правдивість сумерійських нотаток. Про високий рівень науки свідчить відкриття п'яťох планет, високо розвинена математика й медицина, бо деякі лікарі (перші в історії людства) вже тоді не застусовували при лікуванні ніяких чарів, чи заклинань, подібно як це роблять їхні сучасні контрапартнери. Наука права була вже тоді у них високо розвинена, бо мали вони в судах щось в роді наших суддів присяглих і оборонців з уряду. Мали, очевидно, також писані закони, які написав юрист і перший законодавець в історії людства, імператор Ур-Намму 2065-2046 до Хр. Хоча їх закони були суворі, але як на ті часи, гуманні, бо не примінювали вони неписаного жорстокого закону "око за око, зуб за зуб".

Нам усім відомо, що жорстокі закони існували тисячі літ пізніше не тільки в Малій Азії, але й в Європі приблизно до середньовічних часів і ми ніколи не вірили б, ні не припускали б, що в сивій давнині існували гуманні закони, якщо б археологи не відкрили подивугідних сумерійців, а з ними й інші, не менше гуманні племена, які вийшли в різних часах з праукраїнських земель. Сумерійці вже в сивій давнині не допускали до міжусобиць між своїми королями, чи князями, але, коли вже прийшло до них, вони старалися розв'язати

полюбовно такі спори при допомозі вирочні, чи авторитетного короля сусіда, щоб тим робом уникнути пролиття братньої крові, бо знали, що це може привести до упадку держави. Що за велетні духа! Тяжко не подивляти їх і ще тепер наслідувати! Подумаймо, їх невільники (про що вже була згадка) мали свої права, а ми знаємо з історії, що невільники в Єгипті, чи пізніше в римській імперії були трактовані гірше собаки й властителям можна було вбити невільника як собаку, а ми сприймали це як нормальне явище, бо світ не знав ще нічого про нарід аристократів духа, сумерійців. Приватна власність була у них дуже шанована, на яку простягнути своєї руки не мав права ні король, ні представник якогось бога, чи його святині. Їхнім богам, які, мовляв, завели такий порядок, не вільно було порушити домени свого бога сусіда. Боги також мусіли придержуватися моральних і етичних законів, яких берегло сім призначених до того богів і вони мали право карати й богів за їх неморальні вчинки. Їхні теологи створили *доктрину божої творчості світу*, яка стала основою для розвитку різних вірувань на Близькому Сході, в Греції, Римі, а далі в західній Європі. Починаючи від сумерійців по сьогодні, напевно тяжко знайти в історії людства другий, подібний йому нарід. Отже немає найменшого сумніву, що, за словами Сір Л. Вуллі, йому належить *найвище почесне місце в історії людства*. Це стверджують, про що була вже згадка, чужинці велетні науки без огляду на те, чи вони знають, чи не знають звідки вийшли сумерійці.

Але, що ми й далі при архітектурі, треба згадати про великого сумерійського архітекта, князя церкви в Лягаш, Гудею, якого влада простягалася також на Ур, який підлягав своєму протекторові Ур-Намму, імператорові Сумерії 2070-2000 до Хр. Князь Гудея гарячково відбудував знищення, заподіяні дикими акадами, а опісля частинно гутами (а не готами), яких призвав на поміч скинути ярмо акадів котрийсь з князів церкви (прізвища не подано правдоподібно тому, що це був заговор, але можна припускати, що це був король Лягаш). Будівлі й святині з його часів з гарними різьбами та його написами вказують на великий розквіт держави після двістілітнього поневолення. Сумерійські королі III Династії Ур немов відчували близький кінець своєї держави. Вони докладали усіх зусиль, щоб вдержати при житті світ, який вже старівся. І в тому часі заблисла ще раз сумерійська культура. Великий архітект, князь Гудея, під охороною імператора Ур-Намму, спроваджував з усіх усюдів будівельні матеріали як кедр, мармур, вапняк, срібло й дорогоцінне каміння та відбудовував старі збудовані святині й будівлі, будував нові і прикрашував їх гарними різьбами. Знали вони вже тоді асфальт, який

творився природньо. (Нафта просякала на поверхню землі і так творився асфальт). При тому вони самі навчилися як його продукувати і він був їм дуже помічним як цемент при буловах сильних фундаментів для будівель. Уживали його також для різьб, які опісля малювали відповідно до красок будівель, чи природнього оточення.

В тому часі знайшли вони й азбуку, аро що була вже згадка. Країна вертала до попереднього добробуту й ще раз заблисла своєю минулою славою. Але населення чистокровних сумерійців корчилося, по небувалих втратах в людях не росло так скоро й тому поступенно й неминуче ставало меншістю на власній землі до тої міри, що при помочі власних жерців не були встані вибрати своїх королів — сумерійців і мусіли поступитися більшості семітських голосів (вибори у них відбувалися демократичним способом і це стало їхньою трагедією) так, що три останні кролі III-ої Династії Ур, були вже чистокровні семіти.

28. ВІК КИЄВА І ДОІСТОРИЧНОЇ КНЯЖОЇ ДЕРЖАВИ РУСИЧІВ

Дальшими такими племенами, які здобули собі славу й розголос в сивій давнині, були фінікійці й гетиди, які, як вже знаємо, поселилися в Анатолії, сьгоднішній Туреччині. Під назвою гетидів (хатів) було з'єднаних за даними різних археологів, між ними англ. археолога Л. Вуллі, 20 подібномовних слов'янських племен. Одно з них звалося "сірі". Вони пішли далше на захід і поселилися, частина з них на південь від Палестини й назва їх країни поселення Сирія пішла від назви Сірих і так називається вона по сьгодні. Друга частина з них поселилася на побережжі Середземного моря, яке є віддалене від Сирії горами Ливану. Тому, що вони знали кораблебудівництво, що по єгипетськи означає "фенеху", прозвано від того слова країну їх поселення Фінікія, а їх фінікійцями. Обі країни Фінікія (сьгодні Ливан) і Сирія мали догідне географічне положення, бо через них переходили торговельні шляхи на всі сторони Малої Азії, Єгипет, всі середноморські острови й країни обабіч Середземного моря аж до Атлантийського океану. З історії знаємо, що фінікійці чеканили свою монету, мали ткальні пурпур і будівництво кораблів в місті Библос. З нашої історії знаємо, що в Перемищині місто Библос (так воно назначене на стариній мапі) було в ранньокняжих часах осередком боярів, які служили дружинниками наших перших князів Олега, княгині Ольги і Святослава Завойовника. На прикладі поселень різних етнічних груп в ЗСА бачимо, що нові поселенці загально називали осередки свого нового поселення назвою місцевости, чи міста, з яких вони вийшли. Не можемо мати ніяких сумнівів, що так само поступили наші біблівці і назвали місто свого нового поселення Библос. А було їх тільки два, одно на батьківщині, а друге в Фінікії. Знання продукування пурпур винесли вони також зі своєї батьківщини. Та заки приступлю до опису способу продукції пурпур, який я відписав з ботаніки, наводжу нічим незбитий доказ, що фінікійці це наші русичі, в чому помогла мені праця нашого незрівняного аматора-лінгвіста Івана Стойка "Леттерс ту Год'с Ай" — Листи до божого ока. Він переклав виритий напис на бразилійському

камені фінікійською мовою, який мали б написати фінікійські моряки 2000 років тому, врятовані з розбитого корабля. (Оригінал того напису і його транскрипція нашою абеткою на 2-ох слід. ст. Маю ще інші написи фінікійською мовою, що потверджує ідентичність старинної абетки фінікійців, яку створили наші сумерійці з кінцем 3-го тисячоліття до Хр., а пізніше доповнили її фінікійці. Маю також на руках копію наукової статті, написану російською мовою, в якій москвичі також зголосили свої претенсії до наших фінікійців. Чи не глум? Цього напису не могли відчитати американські лінгвісти, бо не могли відтворити тої абетки на модерну. Тим занявся наш феноменальний лінгвіст Іван Стойко. Спершу по довгих трудах він відтворив старинну фінікійську абетку на модерну, а опісля переписав все нашою абеткою і показалося, що фінікійська мова, це староукраїнська мова, яка для нас без перекладу зрозуміла. Того оригіналу він не опублікував, а тільки переклав на англійську мову. Оригінал він дав мені й дозволив його опублікувати для українського читача, щоб він сам переконався і пізнав мову своїх предків. Осяг І. Стойка це небуденний успіх у користь української науки й українського народу. Крім того він переклав 9-ть різних сторінок з манускрипту знайденого в Італії 1662 р. в приватній бібліотеці княжого роду Парма, якого ніхто не міг перекласти. Повних 300 років ходив він з рук до рук світової слави лінгвістів, але ніхто не міг його відчитати. В 1962 р. дістався той манускрипт через торговця різних рідкісних праць до ЗСА, але й тут ніхто не міг його відчитати. Вкінці опинився він в бібліотеці Єйлського університету в стейті Конектікат, ЗСА. Той рідкісний манускрипт названо іменем продавця "Манускрипт Войнича" Понад всякі сподівання американських лінгвістів, І. Стойковідчитав його, чим викликав серед американського наукового світу велике здивування і сензацію бо скромний аматор-лінгвіст відчитав манускрипт, якого не могли відчитати світової слави лінгвісти. — Показалося, що він був писаний не тільки абеткою наших предків, але й староруською народньою мовою (напевно не болгарською) в часах, коли меди були на наших землях в 5-ому столітті до Хр., що докажу науково на іншому місці, отже цей манускрипт напевно з доісторичних часів українського народу. Англomовному світові він доказав, що манускрипт писаний тільки староукраїнською мовою а не ніякою іншою слов'янською мовою, бо в ньому часто уживається "се, те і це", яких і досі уживається тільки в українській мові. А, що в манускрипті є згадка, що осідком представника бога русичів Ора, є місто Київ, отже Київ вже тоді існував. Осяги І. Стойка мають

By further examination I came to the conclusion
that the writing is upside down and the
proper reading should be from left to right
as is marked below:

STARTS A NEW LIGHT
ON AN OLD MYSTERY
THE BRAZIL STONE

Phonetic characters (above) on a Brazilian stone tablet are the core of a new language.

- 1) Ƃ
- 2 Ƃ
- 3 Ƃ
- 4 Ƃ
- 5 Ƃ
- 6 Ƃ
- 7 Ƃ
- 8 Ƃ

Science Digest from April 1973
pg 57
Jan. 10, 1974 by J. Liptonko stajko

The alphabet:

Ƃ, Ƃ - B, K	Ƃ - L	Ƃ - S, sh	V, H-tz, Tch
Ƃ - D, R	Ƃ - M	Ƃ - T	Ƃ - H, SHCH
Ƃ - H	Ƃ - N	Ƃ - W	Ƃ - Ya
Ƃ - K, Kh	Ƃ - O	Ƃ - z, zh	

Оригінал переписаний українською азбукою.

Не потребує перекладу.

1. Доба лиха засіялаж і силу насіялаж, а сила каже даль лови.
2. Неха носе шаліша коли у небі ваші думки визивали і сужені кає на муки вік ма.
3. Не зиму бояли а силі вологи вихра бо мало вас любе голе населення пока.
4. Сила гожа гукаж не задуми се шука населеня пока а коли вам ціль дана сі ляки малі.
5. Силу голосну цю силу чекам бож не помислили по її навалі закаєш муки.
6. Се я лежа слуха, Боже ляка кату яку сієш муку люду і мене не ліс лове в обійми.
7. Але вивели уважно і ми рать ховам (не приймаєм бою). Це гука не силаж, хиба думи і лаї лежа сильні.
8. Але у даль ви коли сила є. Луна чимало ніг тамка гоне лиш пада і руга ліси.

небуденну вартість для українського народу і його науки, а це деяким, навіть і нашим дослідникам, які шукають за минулим українського народу всюди, де не потрібно, пишуть дивовижну історію українського народу, але не там де слід шукати за ним, як на здобутках чужинецьких археологів, істориків, лінгвістів і антропологів на розкопалинах в Малій Азії, які тривали майже повне століття, відкрили справжню колицку людства, яку створили наші предки вже 6 тисяч років тому — це не всмак.

Але вертаймо до розповіді як продуковано в Галичині пурпуру, продукцію якої продовжували наші фінікійці в місті Библос.

В Галичині, Волині й Поділлі росте низький кущ, званий в нас черчик зелений (ботанічна назва червець багаторічний). Рослина сіророзово-зелена, цвіте від червня до вересня, росте кущиком до 20 см. високим. Лише на той кущик сідав в половині травня і складав свої яечка метелик, який в мові тих часів звався "черець, черлен, череть", а на Русі червець, або *червень*. Латинська назва "Порфірофорв рутеніка-георгіка", а з часом ще дочіплено "польоніка". В початках червня вилазили з яечок гусениці і живилися листками черчика, який в листках має червоний барвник. Гусениці скоро росли і з кінцем червня їх збирали. Ті гусениці були повні густої, темно-червоної рідини, яку наші предки уживали на природне трівке красило, яке не линяло від прання і сонця, до крашення дуже тонких льняних і вовняних тканин. Тому в Галичині були місцевості, звані Черче, де наші предки мали цілі плянтації черчика й червня. Як вони переховували кокони з червня, не знати. Від того названо Галичину "Червенськими Городами" й від того походить назва шостого місяця

в році — червень, яка задержалася тільки в слов'ян. Тканини на пурпур, яку королі уживали на плащі, були ткані з дуже тонких вовняних ниток з білої вовни, були вигладжували (полішовані), щоб мали полиск, а опісля фарбовані. Цінилися вони на вагу золота й тому наші предки дуже берегли теємниці продукції пурпур, яку винесли фінікійці (сірі) з рідної землі, продукували її на чужині в місті Библос, і продавали її єгиптянам дійсно на вагу золота й берегли таємниці як їх предки в Перемищині. Село Библо є й до нині в Перемиському районі.

А, що кущик черчик, на який сідав метелик червень, ріс як же було сказано в певних тільки околицях, фінікійці мусли бути в контакті з батьківщиною, щоб дістати ту рідину потрібну до крашення пурпур. Як це вони робили, немає про це згадки.

А тепер продовжаймо історію гетидів. Поселилися вони, як знаємо, в Анатолії. Їх армія начислювала понад 35 тисяч люда і приблизно 3500 бойових колісниць, якими воювали тільки бояри й самі їх удержували. Маючи таку сильну й велику, на ті часи, армію, диктували вони мир на Близькому Сході. Їх суспільно-державний устрій близнючо подібний до устрою Княжої Русі на три тисячі літ раніше. Значить винесли вони його зі своєї батьківщини Київщини. Племінні князі, бо як знаємо гетиди складалися з багатьох племен, вибирали на вічу головного Великого князя, який після вибору діставав титул царя, якому мали повинуватися всі племінні князі. Він також ставав головним жерцем, якому базоглядно мусли повинуватися всі жерці. Сам він відправляв богослуження в державні й урочисті торжества. Жерці не мали права жити при святинях, а тільки в приватних домах зі своїми родинами. Мусли вони дбати про вірцеву чистоту святинь, які, як і самі були удержували коштом держави, подібно як воно було пізніше в Княжій Русі перед і по прийнятті християнства. За порушення деяких приписів (не згадано яких) була навіть кара смерті. Таким чином впливи жерців на внутрішню господарку й політику були сильно обмежені, завдяки чому гетидська держава протривала до часів Христа.

Гетиди перші в світі знали вже сповідь, змістом таку саму як тепер в християнській Церкві, а тільки формою інша. Вони розумували, що, коли робітник заподіє своєму господареві нехотячи якусь більшу, чи меншу шкоду й сам зголосить цей своєму господареві й проситиме прощення, він звичайно йому простить. Грішник не сповідався жерцеві зі своїх гріхів, а клякав на коліна і визнавав безпосередньо самому богові свої гріхи й просив його про прощення, якого він був певний, бо вірив, що Бог безмірно розумніший і ласка-

віший від людини, простить йому. Вони також перші в світі знали безкровну жертву богам, яка складалася з хліба й вина, або пива. Порція тої жертви богові була докладно означена, а решту хліба й вина мусіли жерці роздати вірним, якщо вони собі цього бажали. Те, що осталося, жерці могли забрати собі до дому. (Сір Л. Вуллі: початки цивілізації людства", ст. 479. Вона має докладний індекс, на основі якого читач може легко знайти все, що йому потрібно).

Та сповідь у віруванні гетидів не обмежувалася до гріхів самого грішника, з яких він сповідався і просив Бога о прощення, але він мав молитися й просити Бога о прощення гріхів його предкам. Щось подібно маємо в християнській вірі. На всіх поколіннях людства тяжів т. зв. первородний гріх прародичів, від якого спас людство Христос своєю смертю на хресті.

Наші, чи чужі племена хліборобів, які жили на наших землях, вірили, за виїмком кочовиків, вправді в багатьох богів, але в їх понятті тільки 3 боги могли рядити світом і тільки вони були безсмертні, бо вразі смерті одного з них постав би в світі хаос. Віру у всіх інших богів можна б найкраще віддзеркалити співомовкою Ст. Руданського: "Пішла в церкву стара баба, свічок накупила, де була яка ікона всюди наліпила"... Коли люди звернули їй увагу, пощо вона й чортів одну свічку приліпила, вона відповіла : "Ци у небі, ци у пеклі прийдеш вікувати, тому треба всюди свого приятеля мати". В цьому місці треба нам пригадати, що в сивій давнині населення української землі вірило в бога Трояна, якого статую знайдено в селі Хотимирі (місцеве населення звало його Хоцемир), товмацького повіту, станиславівської, чи Іванофранківської області. В того самого Трояна вірило пізніше населення Індії, а також Друїди в Англії. Коли поведемо скісну лінію через Київ до Англії, на північному заході й до Індії на полудневому сході, побачимо, що віддаль від Києва до обох цих країн майже однакова. Київ, центр української землі, значить, що віра в Трояна вийшла з української землі, на якій жили колись різні індо-європейські племена. Дальше з того виходить, що й плем'я гіндусів жило також на нашій землі. Воно, за даними археологів, як це видно на мапі мандрівки народів проф. Л. Вуллі, виемігрувало приблизно 1800 р. до Хр. до Індії. А. що індійці написали вже 1200 р. до Хр. свою велику епопею "Ріг-веда", історики припускають, що цивілізація Індії протягом 600 років була вже завершена й індійці могли вже написати санскритом свою епопею, в якій вони пишуть про розвиток культури й цивілізації в їх країні. Що означає санскрит не тяжко розв'язати: "Сан" по англ. сонце, "соль" по латинськи також сонце і "скрит"-скритий, означає за сонцем скритий Бог, бо його не

бачимо. "Rig"-рек — сказав, веда — відати, знати, з чого випливає повне речення: Бог дав людям знання. Тому й можна б назвати санскрит божою мовою. "Rig-веда" складається з 4-ох книг "веда"-знання. В них описане життя-буття, звичаї і пантеїстична віра, яку вони винесли з української землі. Дальший висновок з того такий, що й санскрит був первісною мовою народів індо-європейської раси. Він найбільше зближений до староукраїнської мови. Найбільш улюбленим богом всіх арійських племен був бог місяця, а не сонця. Тому, що місяць має роги, бога місяця зображувано як сильного бика. Він називався по різному в різних племен. В наших сумерійців звався він 5 тисяч років тому Нанна, здрібноло, як у нас тепер ньеньо — батько. Від найдавніших часів співає український нарід пісню: "Ой місяцю, місяченьку, не світи нікому...". В індійців звався він "Вішну" — Вишній і не дивно, що, як це читаємо в індійській мітології, Вішну, побачивши людську красуню "Крішну" — Красну, він перемінив її в корову, яка стала у них святою. Наші предки також святкували корову, але тільки як кормительку родини.

Порядкові числа в мовах народів індо-європейської раси дуже подібні до себе, головню одночисельні, як один, два три, у нас, подібні у всіх слов'ян і індійців, айнс, цвай, драй, у німців, уно, дуо, трес в латині, уно, дос трес в греків і еспанців і т. д. Це очевидно незбитий доказ на те, що мови індо-європейських народів розвинулися з санскриту. Санскрит був літературною мовою індійців до Другої світової війни, отже майже 4 тисячі років і нараз счез, подібно як латинська мова, без знання якої менше як сто літ тому не можна було студіювати на університетах.

Число 3 уважали наші предки за святе й таким залишилося воно у нас досі, як Свята Тройця, трираменний свічник, трьома пальцями хрестимося і це вказує нам з вище наведеними вже даними віруваннями наших гетидів, що вірування наших предків мало великий вплив на християнську віру.

Забув я ще згадати, що в гетидському законодавстві знайшов я фасцинуючий, не практикований досі в ніякому народі кримінальний закон. За вбивство була в гетидів кара смерти. Але коли якийсь син вбив сина ближого, чи дальшого сусіда, не було кари смерти. Вбивника суд віддавав як невільника батькові вбитого сина. Таким робом він був винагороджений за втрату сина як робочої сили, а батько вбивника був покараний матеріально і морально. Що за велетні духа!

В гетидській державі шкільництво було вже краще розвинене, як в їх старших братів сумерійців. Ученики вищих клас (дівчатам в одних

і других не можна було ходити до школи) помагали учителям в навчанні вищих клас. Проф. Л. Вуллі згадує, що в гетидській державній адміністрації працювали також високо освічені жінки. Можна отже припускати, що в гетидів можна було формувати дівчат приватним навчанням вдома й з того часу, то є 4-ри тисячі років тому почалася еманципація жінки, зокрема наших гетитянок, посестр наших трипіллянок.

В грудні 1981 р. появилася друком великого формату наукова праця американського Наукового Географічного Товариства "Сплендіт оф ді Пест" з прекрасними кольоровими світлинами, в якій автори захоплюються небувало високою культурою сумерійців, яку звать коліскою культури людства не мають попросту слів похвали для наших гетидів, яких уважають за прекрасних політиків, дипломатів і знавців вірцевого писання державних договорів, але, хоча покликаються на археологів і істориків, які писали об'єктивно про їх походження, самі ні словечком не згадують хто вони й відки вони прийшли на Близький Схід. Можна отже сміло твердити, що автори, які редагували цю велику працю, зумисно писали так, щоб здеінформувати і здеорієнтувати читача, хай він думає, що вони були семітами.

Українська багата земля від найдавніших часів була житницею полудневих і північних народів. За шляхи до нашої житниці велися безнастанні війни між народами Близького Сходу. В другому тисячолітті до Хр. асирійці змішані вже тоді з арабами, яких вони переросли в лихварстві, мали вже в своїх руках сухопутній шлях до нашої житниці, завдяки чому вони економічно змогутніли. На початку асирійці були плем'ям індо-європейської раси, бо навіть мали дещо спільного зі слов'янами, бо дощ, який дає життя, був найвищим їх богом і звався Даш. Говорили вони, коли дощ зближався, "А Даш іде", а, коли вже падав "а Даш паде". В них були задовжені всі їхні сусідні держави, які мусіли платити їм лихварські відсотки. Знані вони вже в тих часах як перші банкирі в світі. Але, коли гетиди вже зорієнтувалися в політичних місцевих відносинах, вони віддібрали від асирійців сухопутній шлях до нашої житниці, а фінікійці напевно вже володіли тоді морським шляхом до неї. Про це не пишуть докладно чужинецькі історики, але з ходу політичних тоді подій можна так припускати. Асирійці, по страті шляху до нашої житниці, на якій вони збагатіли, напевно приготовлялися до війни з гетидами. Самі вони не мали сильної армії, але за своє золото вони могли найняти чужі армії. Про це мусіли знати наші гетиди, і, хоча самі не боялися асирійців і їх неємних військ, як добрі політики брали під

увагу всякі можливості. В тому часі Єгипет також вже могутнішав. Якщо б Єгипет у змові з асирійцями заатакував фінікійців і західню частину гетидської держави, їм тяжко було б воювати на два фронти. Отже договорюються з фінікійцями, щоб візвати на поміч гиксосів з Київщини, які мали тоді дуже сильну армію кінноти, яких завданням було б напасти на Єгипет. Про це не пишуть історики, бо скриби гетидські які не знали нічого про цей договір, нічого не писали, отже історики також про цей договір не могли нічого писати. Але з ходу подій в тому часі можна відтворити собі докладний образ. Археолог В. Вуллі, який звичайно дуже докладно пише, в тому випадку згадує тільки, що не знає, чому гетиди пропустили через свою територію гиксосів, а могли це зробити, а дальше згадує він, що гиксосоі напали 1720 р. до Хр. на Єгипет і опанували його. В Британіці є також занотовано, що гиксосоі панували в Єгипті XIV-тьма династіями (приблизно 200 років) В іншому місці згадує проф.Л. Вуллі, що на розкопаних ведених в Палестині 1961 р. устійнено, що гиксосоі збудували 1800 р. до Хр. старий Єрусалим, а в старинному фінікійському місті Кносос знайдено алябастровий нагробний камінь, на якому було вирите ім'я короля гиксосів "Кгиан". Це може служити нам доказом, що гиксосоі вийшли з Київщини не без причини, що Київ мусів тоді вже існувати, на що вказує ім'я — "Кгиан" — Киянин, чи Київець.

А тепер постараємося відтворити правдоподібний образ тої події. Гиксоська кіннота дісталася перше сухопутнім шляхом до гетидів, там правдоподібно відпочала й рушила дальше на Єгипет. Перед самим Єгиптом задержалася вона в Палестині, в якій не було ще тоді жидів, а жили в ній різні арійські племена. Найсильніше з них наші самаряни, які заснували в центрі Палестини свою державу Самарію зі столицею Самарою. Самі вони вийшли правдоподібно 4500 років тому з околиць ріки Самари, лівобережного допливу полудневого Дніпра, отже недалекі земляки гиксосів. Ту задержалися якийсь час гиксосоі, можливо очікували вони перевозу решти армії на чолі з королем "Кгиан", фінікійськими кораблями і в тому часі збудували вони 1800 р. до Хр. місто, яке вони назвали "Руса-пель", Русів-мати. Чи не синонім до Києва, матері руских городів?. Пізніше жиди перезвали його на Єрусалим, але назва ця нічого нам не каже.

В часі панування гиксосів Єгиптом, з'єдналося 30 фінікійських і сирійських князівств в одну сильну державу. Про них і їх небувалі осяги не пишу, бо їх прославили в історії семіти, уважаючи їх за семітів, але тепер правда вийшла на денне світло й ми довідалися, що вони вийшли чотири тисячі літ тому з нашої Перемищини. А це

завдячуємо чужинецьким археологам і історикам. Вправді їм не йшлося про усталення віку Києва і староруської держави, але писали про все, на що наткнулися і відчитали на різних розкопаних різних часів. Я використав ці дані, порівняв оба державні устрої Княжої Русі й гетидської держави й показалося, що вони близнючо подібні. А коли я довідався від д-ра Я. Падоха, правника, голови ньюйоркського НТШ-у, що проф. празького університету Сергій Шелухин доказав 1920 р., що й закони гетидської держави були три тисячі літ раньше такі самі як в Княжій Русі, стало ясним, що гетиди винесли їх чотири тисячі літ тому зі своєї батьківщини, Київщини. Отже чотири тисячі літ тому існувала вже держава русичів зі столицею Києвом, хоча може не мала тоді точно означеної, або незнаної нам тепер назви.

Наші предки гетиди й гиксози з Київщини вславилися на весь світ. Гетиди домінували на Близькому Сході, а їх брати гиксози панували XIV-тма Династіями великим Єгиптом. Про це довідалися ми в часі наших приготувань до святкування 1000-ліття хрещення Русі-України. Чи не вказаним було б при тій нагоді святкувати 4000-ліття існування Києва й Староруської держави. Цим дали б ми належну відповідь москвичам на їх зазіхання на наш і тільки наш Київ, який постав, коли не було сліду москвичів, а жив на своїй рідній землі від непам'ятних часів український нарід. На мою скромну думку, староруська держава є найстаршою державою на європейському континенті й сумніваюся дуже, чи науковий світ міг би це опрокинути.

Та вертаймося до мапи мандрівки наших племен, яку зладив проф. Л. Вулли. Цікаве з тих племен є плем'я каситів, яких так назвали асирійці, але по нашому звалися вони каші, бо вірили в бога Каші. Саме слово "каша", значить зерно, яке дає людині життя, отже бог Каші, це бог життя. Навчилися вони також, чи не перші, варити кашу. Спершу варили зерно на воді, або на воді розведеної молоком. Згодом навчилися опихати зерно й варити таку саму кашу, як ми варимо сьогодні. Приїхали вони на Близький Схід на конях перші з початком другого тисячоліття до Хр., якийсь час раньше від гиксосів, і поселилися в горах Загрос, точніше в сьогоднішньому Курдистані, можна отже припускати, що це було гірське плем'я, але відки вони прийшли, не знати. Від того часу навчилися малоазійські народи уживали коней для всяких потреб. Частина наших кашів-каситів поселилася в північно-західній провінції Індії і за даними археологів і істориків з роком 1800 до Хр. зачинається цивілізація Індії аріями у українських земель. В тій частині Індії касити оснували свою

державу зі столицею Буй (буй, буйний, сміливий). В "Слові о полку Ігоревім" стрічаємо прізвище героя Всеволода Буйтур (сміливий і сильний як тур). Це не припадково! Індійці навчилися від наших каситів варити кашу, яка й по сьогодні зветься у них "качча". Більша частина каситів, які жили в горах Заґрос, а були вони одчайдушними бойовиками, опанували при помочі наших гурів 1560 р. до Хр. Вавилонію й володіли нею до 1200 р. до Хр. В той час урядовою мовою у Вавилонії була арамейська мова, яку мусіли наші касити й гури розуміти, бо не змінили її на свою мову. Де мали б вони навчитися й розуміти арамейську мову, яка була мовою галів, галів, чи галлліців. За даними істориків, галилейці — галлієці 4500 літ тому жили у розсіянні від Дніпра на захід аж по Атлантик. Знаємо також, що з ними вели безнастанні війни римляни, а головню Юлій Цезар. З тих часів залишилися тільки три назви: Галичина, Галилея в Палестині і Галісія в півн. Іспанії. В Палестині, ще далеко до приходу туди жидів, поселилася вітка галів-арамейців, від яких жиди прийняли пантеїстичну релігію і навчилися їх мови. З часом, коли жиди вже мали свою юдейську віру, не тяжко було їм з'юдейшити арамейців, які жили все морально й по божому, але юдеї, які ще тоді, як це знаємо зі Старого Завіту, жили на низькому поземі, уважали культурніших за них араменців за нижчу клясу. Нехтували ними, погорджували, яскравим доказом на це — подія народження Христа у Вифліємі, коли юдеї не хотіли прийняти Йосифа і Марії в ніякому заїзному домі й говорили: "Що ж доброго може походити з Назарету". Сама назва містечка в Галилеї Назарет, вказує, що його не збудували юдеї, але одне плем'я наших аріїв, бо воно походить від : "назирати". Юдеї стягали з арамейців останню сорочинку, щоб удержати римську залогоу та юдейський Синедріон. Христос, який походив з чисто арамейської родини й проповідував тільки арамейською мовою, бо її розуміли також всі юдеї, та від дитинства бачив, як юдеї погорджували галилейцями, боронив їх у своїх проповідях: "Блаженні, голодні нині, бо ви насититесь; горе вам, що ситі нині, бо будете голодувати; Блаженні убогі духом, терплячі й плачучі, бо такі побачуть Бога". А вкінці грозить їм: Горе вам, що смієтеся нині, бо будете плакати й сумувати". Цим ясно натякує Христос, що багаті юдеї, які гидилися убогими й терплячими галилейцями, ніколи не побачуть Бога. Христос ніколи не потвердив, що жиди є вибранцями Бога, не називав себе сином Ізраїля, але сином чоловічим, який прийшов до заблудивших синів Ізраїля, щоб навести їх на праведну путь, а вкінці, мабуть, з пересердя, називає їх побіленими гробами. Іван Хреститель, вуйко Христа, називав фарисеїв і садукеїв кублом

їдовитих гадюк.

В Новому Завіті читаємо, що батьками Марії були Йоахим і Анна, якої сестра Єлисавета і її чоловік Захарій були батьками Івана Хрестителя. Обі родини чисто арамейські і посвячені. Значить Іван Хреститель це тіточний брат Марії, яка з дитинства знала Йосифа, також арамейця. Коли Марія, як це читаємо зайшла в чудесний спосіб в тяжку, звірилася своїй мамі, як це сталося, а та своїй сестрі Єлисаветі. Обі здавали собі справу, в якій небезпеці знайшлася Марія. Якщо б юдеї довідалися про це, вони напевно укаменували б Марію за богохульство. Тому вони переконують Йосифа, що Марія говорить святу правду. Він вірить їм, жениться з Марією, чим розв'язує ту дуже складну й небезпечну ситуацію.

В тому місці треба пояснити, що в часі Христа галлійців — галів, від яких пішла назва провінції, в якій вони жили, Галилеєю і говорили своєю матірною мовою, арамейською мовою, названо арамейцями. Приблизно 2500 літ до Хр. поселилися в центрі Палестини, про що була вже згадка наші самари, на північ від них гали — галлійці (місто Назарет), а на південь від галилейців моавіти (тепер Йорданія). Отже вони являються первісними мешканцями Палестини. За найновішими даними археологів і істориків, а також світової слави жида-науковця, проф. різних американських університетів С. Н. Крамера, жиди появилися в Палестині щойно тисячу літ до Хр. Вони прийняли від аріїв їх віру й мову, а згодом і письмо й жили як добрі сусіди перших мешканців тих обшарів. Коли Мойсей завів серед юдеїв монотейстичну, то є віру в одного Бога, не тяжко було юдеям з'юдейшити самарян, галилейців і моавітів, від яких вони переняли на початках їх віри і бога Явега, якого вони презвали на Ягве, бо позірно не було великої різниці в обох вірах. Але, коли з часом юдеї стали нетолерантні до т. зв. поганських релігій, прийшло до зудару між юдеями й арійськими племенами. Юдеї змушували їх ходити до юдейських святинь, обрізуватися і т. п., чого не хотіли робити з'юдейщені племена й на тому тлі зродилася між ними велика ненависть. На доказ того наводжу дві події. Про першу подію, війну між юдеями а моавітами немає згадки в Старому Завіті, але правда з часом все вийде на верх. На місцевих розкопанинах 1868 р. знайдено плиту з десятого століття до Хр., на якій є описана війна між юдеями а моавітами: "Одного разу, коли моавіти були заняті в іншій частині своєї країни, юдеї заняли їх гору "Небо", де була святиня їхнього бога Чемоша. (На цій горі мав померти Мойсей). Розгніваний цим бог Чемош, приказав цареві Меші (сумерійське "мес" наше мужчина, озброєний боярин) відібрати від юдеїв все страчене. Отже одної

пригожої ночі, цар Меш несподівано напав на юдеїв, бився з ними до півдня, аж зовсім розбив їх, а решту 7000 населення взяв в полон, щоб їх принести в жертву Аштар-Чемошу. (Аштар кельтське слово, значить далекий). Можна отже припускати, що моавіти це кельтське плем'я. "І взяв я (Меш) Скинію Явега і притяг її перед Чемоша". Столицею моавітів було місто Дібон. На тій плиті є також нотатка, що Чемош був богом моавітів. Жиди в тих часах самі нічого не творили, але училися й перебирали все від високо-культурних вже аріїв і їх наслідували. Наші предки дали людству сильні основи для дальшого розвитку культури й цивілізації, їхні теологи створили доктрину — догму божої творчости світу, яка лягла в основу всіх вірувань, а що ж дали людству жиди? Найкращу відповідь на це знаходимо в Старому Завіті, який жиди писали з кінцем 6-го століття до Хр., коли жили у вавилонській неволі, з якої звільнив їх перський король Дарій I 539 р. до Хр.

Жиди створили собі таку релігію зі своїм Богом Ягве, яка заповнила б їм царство на землі, а не на небі. Тих Десять заповідей дав Бог через Мойсея на горі Хорив, мовляв тільки для жидів, але ніяк для не жидів. На доказ того наводжу кілька місць з і Старого Завіту. В одному місці Бог устами Мойсея говорить так до народу Ізраїля: "Коли прийдеш до якогось міста, щоб його здобути, запропонуеш йому мир. Якщо місто піддасться, тоді весь нарід, який живе в місті, буде твоїм рабом і буде служити тобі. Якщо місто не піддасться і пічне з тобою війну, ти обляжеш його. А, коли Господь Бог твій віддасть тобі місто в руки твої, тоді убеш мечем мвоїм всіх мужчин. Тільки жінки, дітей й худобу і все, що здобудеш в місті, обернеш собі на користь в раби і будеш їсти здобичу твоїх ворогів, яких дасть тобі Господь Бог твій". (Мойсей, V: 20, 10-18). "А міст тих народів, які Господь Бог твій дає тобі на вітчину, не лишиш живим нічого, що віддихає. Виріжеш до останку гетидів, арамейців, ханаанців, ферезійців, гевейців, ебузейців, як приказав тобі Господь Бог твій (Мойсей V. 20, 15-18) — Чи не найкращий доказ на те, що жиди не уважали тих народів за семітів і, що вони перші в світі завели расизм, який бумерангом вернув до них по 2-ох тисячах років. — "І дасть тобі Господь Бог твій ті народи, яких ти побореш і тоді винищиш їх до ноги, не будеш робити з ними миру, ані не змилосердишся над ними. Також не споріднишся з ними, своєї дочки не даш його синові і дочки його не візьмеш для свого сина". (Мойсей, V. 7, 1-3). "Бо ти є нарід святий (що за богохульство) Богові твоєму, тебе вибра Господь Бог твій, щоб ти був вибраним народом у поміж усіх народів на землі". (Мойсей, V. 7. 6).

Таких цитат в Старому Завіті є багато більше. І тяжко повірити, щоб Господь Бог, найвища Мудрість і Справедливість, Творець всесвіту, Абсолют, знизився до рівня гітлерівського расизму і дав наказ вирізувати й обернути в рабів інші народи яких він також створив. Це вже не Бог, а сам Сатана — Антихрист! І як можна було прилучити такий Завіт до Святого Нового Завіту Христа. Завіту любови Бога й ближнього, на правду тяжко зрозуміти.

А тепер приходимо до другої історії юдеїв зі самарянами, з яких походив пророк Ярема. За заповіданнями Старого Завіту й енциклопедії Британіки Яремія був жидівським пророком. Але насправді був він по національності самарянином і звався по нашому Ярема, а не семітом. Що самаряни, це одно з наших племен, вказує сама назва їх самих і їхньої столиці в Палестині Самара, яку вони винесли зі своєї батьківщини в сивій давнині. В східній Україні існує ріка Самара, лівобережний доплив полудневого Дніпра. На правому березі Дніпра проти того місця, де Самара вливається в нього лежало колись м. Полониця, знане пізніше як Катеринослав, чи Січеслав в часах наших визвольних змагань 1917-1921 рр. Немає отже найменших сумнівів, що самари, чи знані в часах Христа самаряни (Йосиф з Аритатеї) це одно з найстарших українських племен. Зі самого змісту книги пророка Яремії, яка є найдовшою книгою з усіх книг інших жидівських пророків, ясно виходить, що він не був жидом, а прийняв тільки Мойсеєву віру.

Сам пророк Яремія, як це в Британіці написано мав бути дуже скромний і бажав жити з жидами, коли вони викажуть добру волю, в згоді. Але, коли він тої доброї волі в жидівських рабів не бачив і вони дальше держалися законів талмуда, законів подвійної моралі до не жидів, а не законів Мойсея і його 10 заповідей, він картав за це рабів і предсказав, що, якщо вони не поправляться, Єрусалим буде зруйнований. За це рабіни посадили його в тюрму. Ось як він сам пише цю подію: "Мов пташку зловити мене, напосілися на мене ті, що ворогують зі мною без причини, Книга Яремії, стих 53. Життя моє підтяли й в ямі прикидали мене камінням. 54. Води знялися понад голову в мене, і сказав: "Пропає я". Він молиться тоді Богові і просить його о поміч, яку дістав від свого народу й рабіни мусіли його звільнити. Ще за його життя сповнилося його пророцтво. Асирійці напали великою силою на Палестину, розгромили жидівське військо й облягли Єрусалим. Коли в нім постав, як пише сам Яремія, великий голод, жидівські жінки варили своїх діточок і їх їли. В дальших стихах 59-66 пише він: "О Господи, ти бачив мою кривду; розсуди ж мою справу. Ти чув о Господи наругу їхню, усі змісли на

мене. Уста противників моїх, витівки їхні цілоденно проти мене. Чи вони сплять, чи встають, глянь, я їхня глумлива пісня. Відплати ж, Господи, їм в нагороду за вчинками їх рук. Ти даси їм запекле серце; проклін на них Твій! Ти гонитимеш їх о Господи у гніві і винищиш їх з під неба". Коли асирійці збурили Єрусалим, забрали все населення Палестини в неволю, то є юдеїв, галилеївців і самарян повели у Вавилон, яким вони панували від 1100-562 р. до Хр. Попав до тої неволі і пророк Яремія, в якій він оплакував недолю свого самарського народу. На цю тему написав наш великий Іван Франко поему, якої частину я наводжу, бо вона й тепер на часі.

На рѣках вавилонскихъ.
тамо сѣдохомъ и плакахомъ.

На ріці вавилонській — і я там сидів,
На розбитий орган у розпуці глядів.

І ругався мені Вавилонців собор:
"Заспівай нам щобудь! Про Сіон! Про Табор!"

"Про Сіон? Про Табор! Їм вже чести нема.
На Таборі — пустель! На Сіоні — тюрма!

"Лиш одну хіба пісню я вмію стару:
Я рабом уродивсь та рабом і умру!

"Я на світ народився під свист батогів,
Із невольника батька, в землі ворогів.

"Я хилиться привик від дитинячих літ,
І всміхався до тих, що катують мій рід.

"Мій учитель був пес, що на лапки стає,
І що лиже ту руку, яка його б'є.

"І хоч зріс я мов кедр, що вінчає Ливан,
То душа в мні похила, повзка мов бур'ян.

"І хоч часом, мов грім, гримне слово моє,
То це бляшаний грім, що нікого не вб'є.

"І хоч душу манить часом волі приваб,
Але кров моя — раб! Але мозок мій — раб.

"Хоч я пут не ношу на руках, на ногах,
Але в нервах ношу все невольницький страх.

Пророк Яремія мав проповідувати віру в правдивого Бога (Декальог) а не жидівського з кінцем 6-го століття до Хр. Ця дата правильна, бо і в історії записано, що нововавилонський період, в якому панував Набуходонозор, припадає на 604 — 562 рр. до Хр.

Сьогодні має жити в Ізраїлі тільки кількасот родин самарян, які дальше ворогують з жидами, як тисячі літ тому. Що сталося з рештою самарян довідуємося з дальшого ходу подій. Перси опанували Вавилонію 559 р. до Хр., а перський король Дарій I звільнив жидів з неволі 539 р. до Хр. Тільки мала частина жидів вернула до своєї батьківщини, а решта, між ними напевно і наші самаряни, галилейці-арамайці й інші народи арійського походження лишилися жити в багатій і вільній країні. З писань римських істориків Тацита, Плінія і Люція довідуємося, що, коли римляни опанували Палестину, вони пізнали, що самаряни ворогували з жидами, отже переселили їх на Крим і Приозів'я. Про їх життя на Криму нема ніяких історичних даних. В пізніших часах, докладно коли — не знати, появились на Криму караїми, які визнавали П'ятикнижжя Мойсея. З пізнішої історії довідуємося, що країми, які мають слов'янські прізвища як і самаряни, навернули одну орду хозарів, які стаціонували на Криму, на Мойсееву віру, отже караїми це нащадки наших самарян, яких автохтонне населення прозвало чомусь караїмами. Як знаємо з нашої історії, хозари панували нашою батьківщиною від IV до X століття. Кримські хозари прийняли Мойсееву віру від наших караїмів, а ці присвоїли собі хозарські титули.

Караїми звать свої святині з хозарська "конаса", а священика "коган" — цар. В конасі стояли жінки і чоловіки так само як в наших церквах. Коган, звичайно тенор, заспівував молитву, а вірні з крилоса, так само як в наших церквах відповідали співом. Їх напиви дуже гарні, хоча тисячолітні як і самі самари — караїми. При Великім Вході коган обкаджує престіл кадилом, а потім і вірних і дає їм цілувати "тору", а в православних церквах, а часами в наших католицьких, дають цілувати Євангеліє. Це також може служити доказом, що жиди навчилися від наших предків не тільки читати й писати, але також відправляти свої богослуження. В жидівській синагозі кантор, також гарний тенор, заспівує молитву, але жидівські жінки стоять в синагозі не з чоловіками, але на хорах.

На провесні 1943 р. мав я змогу бути в Києві в караїмській конасі. Тоді я довідався багато про життя караїмів від давних часів до сьогоднішніх. Того самого року був я на Великдень в Андріївському Соборі, в якому відправляв великодні Богослуження теперішній православний митрополит Мстислав Скрипник. Величаво святку-

вали тоді киевляни Великдень, деякі може в останнє на рідній землі.

Всі перші апостоли, за виїмком Юди, були галилейцями й рибалками. Більшість чуд доконав Христос в Галилеї, на самих галиляйцях, між якими він жив і проповідував і чувся між ними безпечний. А зрадив його, як знаємо, жид, Юда. На судилищі Христа юдеї кричали: "Разпни, разпни його", а галилейці, по крові й мові брати Христа, помагали йому нести хрест на Голгофу, обтирали кривавий піт з чола, натирали олійками його тіло і покрили плащеницею, на якій залишилася чудом відбитка його тіла з маркантними ранами. А з'юдейщиний самарянин Йосиф з Ариматеї, тайний ученик Христа, самотній член юдейського Синедріону, боронив Христа і віддав свій гробівець на похоронення свого учителя. Вмираючи на хресті, Христос молився не гебрійською, але своєю рідною, арамейською мовою: "Елі, елі, лема савахтані", що по нашому означає: "Боже, Боже, чому ти мене опустив", а жида кпили собі з нього, що Він кличе на поміч Ілію. — Також апостол, пізніше євангеліст, Матей написав перше євангеліє арамейською мовою, а не гебрійською, якої тогочасне жидівське простолюддя і населення Палестини не розуміли, а розсіяні пізніше по світі також не говорили й по сьогодні не говорять, а тільки, як вже про це була згадка, говорять діалектом "їддіш". Це євангеліє написане арамейською мовою було перекладене пізніше на грецьку мову. Оригінал "якось" затратився, а грецький переклад залишився і його прийняла Церква Христова як правдиве євангеліє.

На цій сторінці поміщую додатково два малі вірші, які пов'язані дещо з моєю темою. Один проф. Яр Славутича: "Сумерійська спадщина", а другий відписаний з новель Ліди Палій, "Світла й тіні на схід від Анкари", про Іштар.

Кілька літ тому писав проф. Яр Славутич, лавреат української літератури на 1982 р., про свою подорож по Близькому Сході. В часі тої подорожі в полудневій Месопотамії написав він 1968 р. цей свій сонет, інтуїтивно відчуваючи, що славні сумерійці — це брати наших трипільців. В музею старовини в Багдаді бачив він статую богині любови Іштар з прекрасним, як українським намистом.

Ліда Палій, подорожуючи по Туреччині, відвідала столицю наших гетидів (хатів) Гатусас (Хатушу), в руїнах якої знайдено уривок з "Пісні Уллікумміс" з 1300 р. до Хр. про Іштар. А, що ні Яр Славутич, ні Ліда Палій, може, не знали, чиєю богинею вона була, пояснюю ще раз, мимо того, що про неї було вже згадувано раніше. Сумерійська богиня любови, плідності людського роду й війни, звалася Анна, а жін. родівником "Ін", Іванна й так вона записана в сумерійській

мітології. Вавилонці, виховані на сумерійській культурі, назвали її Іштар, а в пізніших часах звалася вона у греків Афродита, а в римлян Венера.

Яр Славутич:

СУМЕРІЙСЬКА СПАДЩИНА.

Коли клинопису рвачкі рядки
На мене глянуть гострими очима,
Важкий вогонь сторожами заблима
Крізь довгі доби і лункі віки.

І наступають хмарами бики,
В копита взуті, з повними плечима,
Беруть на роги і поява зрима
Вістить розкрити віщі тайники.

Та не здаються зигурати Уру!
Кам'янобоку, предківську натуру
Назовні ставлять як велів Ваал.

Чувай, прибульче! Пишно мов Пальміра,
Дзвенить, пройнявши Межиріччя шквал,
Дніпровим дзвоном сумерійська ліра.

Ліда Палій:

Іштар взяла ліру й почала співати.
Одяг поклала у стіп на землі
Вона співала.....

Іштар
Притулилась до скелі, що над морем,
А з моря вийшла велика хвиля.
Велика хвиля заговорила до Іштар:
"Кому ти співаєш?
Він глухий, він тебе не чує,
Він сліпий, він тебе не бачить".

Як нам відомо, наші гетиди були глибоко віруючими, гуманними й добрими політиками. Коли 1200 р. до Хр. асирійці виперли наших каситів (кашів) і гурів з Вавилонії, каші подалися на своє первісне поселення в Курдистан, а гурів разом з їхнім Пантеоном богів, прийняли гетиди до себе. Мали вони такі самі права як гетиди й

займали високі становища в гетидській державі. У зривку пісні про богиню Іштар сумерійську Іннану, бачимо, що вони респектували також чужих богів та не нищили їх статуй. Звичайно прилучували їх до Пантеону своїх богів. Як розумно: це ж бути ті самі боги в усіх наших племен і сповняли ті самі функції, а тільки кожне плем'я звало їх по своєму!

29. УПАДОК СУМЕРІЙСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Як нам уже відомо, сумерійці були оточені з усіх сторін сусідами мішаної раси й семітами, які хоча цивілізувалися на сумерійській культурі, але як пастухи не зуміли побудувати як слід власних держав, тому шукали легкої, чужої добичі. Казковий добробут країни Сумер мав авантюристів різних племен на заході, півночі й сході. Згідно з мітичними оповіданнями, зібралося тоді багато різних племен з різними мовами й діалектами так, що тяжко було між ними розібратися. Не дивно отже, що пізніше вавилонські архітекти не могли збудувати Вавилонської Вежі. (Жиди дуже просто розв'язали причину того явища, мовляв, Бог помішав людям язика. Вони в кожній справі, щоб виглядало авторитетно, покликувалися на Бога. Зрештою, всі народи в сивій давнині так робили, отже немає чому дивуватися).

З великою заздрістю дивилися ті сусіди на багатство сумерійської держави й чекали доброї нагоди, щоб напасти на неї і бодай, як не заволодіти нею, то нагарбати різного добра. Найбільше цивілізоване на сумерійській культурі було північне семітське плем'я акадів. Воно начисляло 150-200 тисяч населення, а сумерійці вдесятеро більше. В нормальних часах акади не важилися б навіть зайти на територію сумерійців, бо вони сейчас схопили б їх і прикріпили б до невольників. Отже акади довгі літа обсервували події у своїх південних сусідів, щоб у відповідний момент напасти на них і опанувати їхню країну. Така дуже сприяюча нагода прийшла в часі панування Лугальзагезі, короля Урук. Він задумав відновити сумерійську імперію давних часів і силою підбивав собі сумерійські королівства та деякі території сусідів. У висліді — країна сумерійців сплила кров'ю, зuboжила й втратила свою мілітарну силу. Це використав спритний Великий Саргон I, король Акаду й легко здобув панування над країною сумерійців. Про Саргона Великого існує міф, який знаємо у зміненій формі про Персея, Ромуля і Рема, Крішну, Кира, а ідентичний до Мойсея. Його, Саргона, породила діва й лишила в ущільненому кошику на відосібненому місці ріки. Акті, яка брала воду з ріки, знайшла його, виховала й зробила огорожником. Пізніше королева зробила його королем. Довгі часи існувало переко-

нання, що "шарукін", по нашому, правого ложа Саргон ніколи не існував. Одначе, як тепер бачимо, він є історичною особою і опанував країну Сумер. Він розгромив 2350 р. до Хр. сумерійського короля Лугальзагезі, взяв його в полон, замкнув в клітку і казав кинути перед брамою святині Енліля в Ніппур, на посміховище колишніх ворогів і на ганьбу цілої Сумерії. Очевидно, жорстоки акади здесяткували сумерійське населення, головно бояр і чільних військовиків, а ошаддили тільки сумерійську духову аристократію, без якої Великий Саргон не міг би правити державою. Він злучив обі країни в одну акадо-сумерійську державу. Завів диктатуру й правив державою при помочі війська й державних урядників. Він вславився своїми походами аж до Середземного моря, підкорюючи собі різні племена. Та його сини й внуки, деспоти, з яких ні один не помер природною смертю, не вміли правити країною й тоді знову взяла верх стара, насичена релігією, законами й добрими звичаями культура сумерійців. Вони вже вповні перебрали в свої руки керму держави. І так скінчилося двістілітнє, жорстоке панування семітських акадів 2150 р. до Хр.

З ходу політичних подій виходило б, що сумерійці поважно приготувалися до революції, бо як вже про це була згадка, котрийсь з південних князів церкви (набільше правдоподібно з Лягаш) домовилися з князями гутів про мілітарну поміч, яка прийшла в слушний час. Але сумерійські писарі, які не знали нічого про цей договір, описують ті події по своєму. Сумерійці, які знову зробили центральним пунктом країни прастаре, передпотопове місто Ур, так писали писарі, стали жертвою варварського племені гутів, які напали на країну з високих гір Загрос, приблизно нинішнього Люристану й нанесли попросту апокаліптичне знищення вже сильно скривавленій країні. Про них пишуть вони як про "літаючих зміїв гір, які не мали ніякої пощади ні для богів, ні для їх святинь, ні жінок, дітей і немовлят", столицю Акад зрівняли зі землею до тої міри, що акади раз на все перестали існувати. Це виглядало як кара божа за те, що акади здесяткували жорстоко релігійний і гуманний сумерійський нарід. Це був перший, знаний в історії, по теперішньому кажучи, "голокошт".

Подібні історії пізніших вже часів читаємо в Старому Завіті. Як знаємо, Мойсей вивів жидівський нарід з єгипетської неволі і сорок літ водив його по пустині, щоб перевиховати його та виховати здорове молоде покоління. В часі тої мандрівки зустрілися вони з різними племенами арійської раси. Як вони поступали з побідженими, про це вони самі написали в Старому Завіті. Раджу отже

читати про ті історії виходу з єгипетської неволі в Старому Завіті. А поступали вони жорстоко так, як їм наказав їх бог "Ягве" через Мойсея. (Про прикази й обіцянки була вже докладно мова раніше).

Вів їх Мойсей, мовляв, до обіцяної їм Богом Землі, Ханаану, в якому первісні жителі були рільниками. Управляли вони рільництво, садівництво й виноградники. Завдяки тому країна була знана як молоком і медом текуча. В тих часах не були ще знані ніякі раси, люди пізнавали себе по зовнішньому вигляді, мові й способі життя. Кочовики жили в шатрах, чи наметах, а рільники в мурованих з каменя, або збудованих з дерева хатах, чи простих ліп'янках. Тому можна сміло твердити, що ханаанці були арійської раси, а не семітської, бо інших рас там в тому часі не було. Самому Мойсеєві, як це написано в Старому Завіті, не було суджене ввійти до обіцяної землі, але виховане молоде, здорове покоління під проводом Єгошуї мало цього доконати. Однак показалося, що не легко було їм це здійснити, бо ханаанці завзято боронили свою країну перед наїзниками. Коли в боях ніяка сторона не могла перемогти, Єгошуа запропонував ханаанцям мир, на який вони згодилися, але пізніше дорого за це заплатили, бо їх насильно юдейшили і тому ханаанці ввійшли в історію як семіти. Подібне явище бачили ми на українських землях. В IV-ому столітті нашої ери напали на українську землю хозари, які склалися з трьох тюркменських орд, опанували Русь і володіли нею до десятого століття. Одна з тих орд осіла в Криму й прийняла від наших караїмів Мойсеєве П'ятикнижжя, але не талмуду й обрізування, яких не признавали й по сьогодні не признають караїми. В X-ому столітті, докладніше 967 р. Святослав Завойовник розгромив хозарів, знищив їх столицю Ітіль, твердині Семендер і Саркел і тоді хозари попросту як би під землю завалилися, щезли. Тої загадки ще досі як слід не розв'язано, але можна догадуватися, що, коли з часом устало переслідування хозарів і їхньої релігії, вони дальше стали заховувати Мойсеєву віру. В середньовічних часах занялися ними жидівські рабіни, які приїхали на Україну з Німеччини і стали учити хозарів Старий Завіт у своїх "хайдерах" жаргоном "їддіш" (діалект німецької мови змішаний зі слов'янською мовою) і так з хозарів тюркменів постали слов'янські жиди. Подібно 2500 років тому жидівські рабіни учили з'юдейщиних аріїв Мойсеєвої віри діалектом "таргум" (мішанина арамейської мови з гебрійською). Як тоді вони нехтували тими всіми перевертнями, так і тепер нехтували вони т. зв. слов'янськими жидами, які й до нині говорять тільки діалектом "їддіш" і не розуміють абсолютно гебрійської мови. Тих т. зв. жидів лишили вони в часі Другої світової війни на поталу гітлеризму, щоб

пізніше зробити в світі розголос своїм "голокостом" і так з'єднати собі опінію світу для своїх цілей.

Коли сумерійці скинули при допомозі гутів акадське ярмо, сумерійські писарі не могли зрозуміти як то сталося, що гуті вирізали все акадське населення, а пощадили південну, автохтонну частину країни сумерійців. Але, коли сумерійці, хоча самі правили державою, мусіли платити данину гутійським князям, вони додумалися, що котрийсь з їхніх князів церкви мусів зробити з гутами відповідну умову за їх поміч. По літах гуті і їх князі стали цивілізуватися, бо розуміли сумерійську мову, полюбили сумерійський нарід за його гуманність, прекрасну державну адміністрацію, велику пошану до законів і т. п., засимілювалися й стали помагати сумерійцям у відбудові держави, знищених будівель і святинь, шпихлірів і маґазинів. Очевидно, населення, підкріплене також арійською кров'ю, росло, завдяки чому сумерійці зуміли знову відновити державу на свій давний лад і порядок. Вповні самостійно стали вони панувати країною, коли король Утухенгаль з Урук прогнав 2070 р. до Хр. гутів з країни. Про гутів не знайдено нічого більше в сумерійській історії, можливо тому, що це не переказано багато сумерійських клинописів.

Прогнання гутів було мильним кроком сумерійських політиків, бо недовго після того прогнання, Вавилонія відлучується від Сумерії, якою зачала панувати III Династія Ур. Два перші представники тої династії — імператор Ур-Намму і король Шульга (чисто українське прізвище) 2065-2000 до Хр. це ще чистокровні сумерійці, але дальші три, Шусін, Бурсін і Іббісін, це вже чистокровні семіти в 2000-1955 рр. до Хр.

Подібну історію як прогнання гутів зі Сумерії, що відбулося негативно на дальший хід історії сумерійців, стрічаємо в ранньокняжих часах на українських землях. Князь Святослав Завойовник 967 р. розгромив хозарську державу, через брак якої послабла й оборона Європи перед наступом азійських степовиків. Печеніги були першими, які скористали з вільного переходу в Європу, за ними в різних проміжках часу перекочували турки, половці й татари.

Як вже про це була згадка, в часі панування двох останніх сумерійських королів Ур-Намму й Шульги, Великий Архітект князь Гудея відбудував і розбудував сумерійську державу до давнього блиску. Сам імператор Ур-Намму видав закони й він являється першим законодавцем в історії людства. Також була вже згадка, що південно-західна частина Еляму була опанована сумерійцями, які як добрі політики не надуживали своєї влади, але дали змогу самим елямітам адмініструвати занятими провінціями, тільки мусіли

платити так само як сумерійці данину сумерійським королям. А що сумерійці були гуманні і споріднені з елямітами мовно й кровно, вив'язалися між ними добросусідські відносини, які перетривали майже дві тисячі літ. Але коли в Сумерії взяли верх семіти (араби) і їх королі почали гнобити свободолюбних елямітів, вони зареагували на це сильно. Вони пам'ятали ще добре жорстоку диктатуру акадських кородлі, яку приноровили три нові семітські королі. Коли третій з черги тих королів Іббісін казав себе коронувати 1955 р. до Хр. на короля, як бога, й ту подію святковано в країні музикою, танцями й п'ятикою, еляміти нападають на Сумерію. Бурять столицю Ур і впень вирізують все населення. А що всі тоді були п'яні, ніхто не ставив їм найменшого опору. Це була вже не війна, а жорстока різня безборонного населення. Самого короля Іббісіна з недобитками беруть в полон і ведуть до Елям. Сам король Іббісін правдоподобно помер в неволі, бо не знайдено його гробівця в королівських похороненнях в місті Ур. Ціла країна Елям була поділена на чотири провінції: Анван, Аншан, Сімаш і Суза (по нашому Суша). Розгромивши останнього сумерійського короля семіта, еляміти разом з аморитами панували ще якийсь час в країні Сумер, доки вавилонці прогнали їх і самі заволоділи автохтонною частиною країни сумерійців. Еляміти зуміли вдержати свою самостійність аж до часу, коли перси опанували цілу Вавилонію і Елям. Тому, що в персів був подібний державний устрій і зрозуміла елямітам мова, вони скоро засимілювалися

А тепер згадаю коротко дещо про персів і медів. Німецькі археологи Е. Е. Герцфельд і Р. Гіршман пишуть, що перси й меди вийшли з українських земель, але звідки саме, з якої причини й дати їхнього ісходу вони не подають. З ходу дальшої історії знаємо, що перси опанували під проводом свого короля Кира 559 р. до Хр. Вавилонію. А, що їх державним гербом був зоготий лев на синій основі, який також був гербом Галицького Князівства можемо твердити, що вони вийшли з нашої Галичини приблизно з початком 6 століття до Хр. Не довго після них вийшло також з Галичини плем'я наших медів. Воно перше стало займатися пасічництвом на нашій батьківщині й то найбільш правдоподобно на Підкарпатті, яке є догідне для ведення пасічництва, бо гори Карпати здержують сильні вітри. Назва, знаних нам родів Медвецьких (люди, які відають, знають мед) ясно потверджує, що меди займалися пасічництвом. Мусіли меди також бути очайдушними бойовиками, бо коли в 5-ому столітті напали на Персію скити, меди, які в той час були в Персії при владі, розгромили скитів і гналися за ними аж на скитські території,

то є полуднево-східні українські землі, де даліше переслідування скитів переняли сармати. І це був початок кінця скитської держави.

Перський король Дарій I був гордий на своє арійське походження, бо сам себе звав "персом, сином перса Аріяця, арійської раси". Хоча перси почерез свою багату історію, на очеркнення своєї батьківщини уживали Іран (по нашому країна аріїв) радше чим Персія, мимо того назва Персія проіснувала аж до наших часів. Щойно 21 березня 1935 р., у них Новий Рік, як це було колись на наших землях і у всіх наших племен, уряд Ірану зажадав, щоб всі держави уживали назви Іран, а не Персія.

Та хоч сумерійці, як нація, перестали існувати, їх духовна істота не могла проминути, бо вона попросту безсмертна. Сумерійство залишилося до кінця старо-орієнтального світу в релігії й мові, яка служила не тільки як середник культу, але й в судівництві, як професійна мова правників. Створена сумерійцями цивілізація й культура, життєва форма й обичаєвість витиснули своє п'ятно через народи Близького Сходу на Грецію й народи західного світу.

А тепер з відкриттям сумерійського народу, індо-європейської раси, його небувало високої культури й цивілізації, яку поширювали по їх упадку різні інші наші племена, про яких була вже мова, щез раз на все міт про походження культури людства від семітів. Ми довідалися, понад наші сподівання, що Українська Земля видала зі себе перших творців культури людства!

Професор університету в Гайдельбергу (Німеччина), А. Фалькенштайн, лінгвіст, знайшов дуже гарну поему невідомого автора з 1950 р. до Хр., написану сумерійською мовою, в якій автор змальовує образ ще недавно квітучої країни п'ять літ пізніше по упадку сумерійської держави й нації. Проф. Фалькенштайн переклав її на мову німецьку, а я вже з німецької на українську мову.

Злий буревій став шаліти орканом,
Щоб змінити час та знищити закони.
Він збурих старий сумерійський правопорядок,
Часи добрих володарів минули.
В руїнах лежать тепер міста країни,
Опустіли загороди й огорожі.
Деж стада в загородах?
Та де вівці родять ягнят?
Вода в каналах стала гіркою,
Безшелесна трава вкриває збіжєві поля,
Степ родить ще тільки "бур'ян горя".

Мати не кормить вже більше дітей,
А батько не кличе вже ніжно своєї дружини
Та й не впивається вже щастям люба на грудях друга,
Мати не колише вже більше дітей на колінах,
Замовкли вже нянені колискові пісні.
На чужому місці королівський трон,
Де ж можна знайти справедливий закон?
Слово богів знесло закони,
Бог Ан глянув на свій край сердитим зором,
А зір Енліля спочив ласкаво над ворогом.
Так постановили Ан і Енліль, могуті боги!
Прогнано людей із батьківщини
І заведено у ворожі країни.
Під вечір висміває їх субариєць,
Елям на сході криє їх ганьбою.
О, горе, сумерійський король покинув палату,
В країну елямів пішов Іббісін,
Далеко ген в простори, на границі Аншан
І став подібний птиці, якій знищено гніздо,
Чужинцем, якому вже не бачити батьківщини.
Голі береги Тигру і Евфрату
Родять ще тільки злий бурян,
Ніхто не важиться ходити по вулицям,
Перелякано ступає по руїнах міста,
Де тільки нужда й смерть панує.
Мотика ржавіє на полі,
Вівчар не водить вже овець пасти,
Опорожніли загороди для худоби
Й не виноситься з них масла ні молока,
Цілком забула кидати ягнят вівця.
Дичина, що стрибала степами — мертва,
Бо не знайшла місця на спочинок.
Ограблений став щелестить ще очеретом...

Затьмарилась чудо-краса садів і огорodів,
Так рішили боги Ан і Енліль
І хто ж посміє це змінити!
О, Сумер, країно смирної пошани,
Король пішов, а діти заливаються сльозами.

Як бачимо, поема хоча проста формою, але дуже глибока змістом. А тепер деякі пояснення до цієї поеми. Бистрі сумерійські

обсерватори, філософи — теологи, тодішні політики, на основі ходу подій в країні з хвилиною, коли почалися міжусобиці між королями й князями святинь, а країна стала поволи, але поступово й без стриму підупадати, бачили надходячий кінець свого народу. Вони остерігали карою богів за пролиття братньої крові. Цей невідомий поет мусів про це знати, бо він підчеркує "хто ж посміє змінити рішення богів"!

Прочитавши цю коротку історію виходців зі західних і центральних українських земель, ми очевидно стаємо горді за них. Ми пізнали, чого ми досі не знали, що вони створили колыску культури людства і, що їх материком була Київщина, з якої вони винесли правдоподібно вже гарно розвинену Трипільську культуру й розвинули її у своїй другій бутківщині, як на ті часи, до неймовірної висоти. Але й рівночасно наша "радість з журбою обнялись", бо ми довідалися, що їх історія рязучо подібна до історії, пізніших вже часів, їх братів на рідній землі, Україні. (Це також, на жаль, ще один доказ їхнього споріднення!). Цей поет плаче попросту над сумною долею своєї квітучої країни, спричиненою міжусобицями сумерійських королів і князів, подібно як плакала княжна Ярославна у Путивлі, коли половці розгромили княжі війська під проводом її чоловіка, князя Ігоря. Причиною того нещастя були свари й міжусобиці, як приблизно 4000 літ тому раніше у їх, по крові братів сумерійців. Україна за княжих часів, починаючи від князя Олега, княгині Ольги, Святослава Завойовника, Володимира Великого і Ярослава Мудрого, досягла небуденного розквіту й з нею числилися всі королі й князі європейських держав. Але коли прийшло до міжусобиць між синами й внуками тих великих будівничих української держави, сили її стали поступово, але й невблаганно підупадати до тої міри, що "встоятись не було сили" і український нарід став невільником на своїй рідній землі. Були після того короткотривалі успіхи, були й блискучі перемоги над ворогами, яких, на жаль, тодішні провідники не вміли використати. І не диво, що наш геніальний поет Тарас Шевченко попадає з того приводу у відчай, кляне Богдана й хоче полинути до самого Бога зі скаргою, але й рівночасно сумнівається, чи той Бог існує, коли дозволяє на такі нещастя. А український нарід як співав, так і далі співає "згинуть наші воріженьки як роса на сонці...". Роса на сонці щезає, але наші воріженьки (які ми делікатні) далі над нами панують і ділять нас по римській засаді "діли й пануй" на різні світські і церковні партії. Тому всему помічна ще й велика гуманність українського народу. Клясичним приміром на це може послужити наступна подія, яку я пережив в

часі Другої світової війни. Після заборони Гітлера не звільняти вже більше українських полонених з теренів окупованих німецькими арміями, німецька Армійна Команда на власну руку стала творити відокремлені табори для полонених українців і москвичів. Для українців мали вони певні засекречені пляни на будуче. Про ці пляни немає сенсу тепер писати, бо вони, після невдалого атентату на Гітлера, стали безвартісними.

Ранньою весною 1943 р. мав я нагоду бути в Уманщині в околиці, де були такі два табори в дні, коли було дозволено українським жінкам, які зібралися тоді у великій кількості, дати полоненим, принесені харчі, а також при тій нагоді могли вони розвідати, чи в тих таборах немає їх рідних, або односельчан. Перекладчик виголосив до них коротку промову й показав рукою в котрому таборі є полонені українці, а котрому росіяни. Дальше вказуючи рукою на табір з українськими полоненими, він сказав: "Туди вам йти, бо це ваші рідні". Товпа жінок заметушилася; більшість з них пішла в напрямі табору з українськими полоненими, але й багато пішло в напрямі другого табору. За тими підбіг я і просив не йти туди, бо там їх відвічні вороги, москвичі. У відповідь почув я, "а вони також люди".

На основі вище наведених даних про розвиток культури сумерійців, треба зайняти також становище про безпереривний розвиток культури країни, з якої вийшли ті творці кописки культури людства, а саме Праруси. Тому про безпереривний розвиток українського народу від прастаринних часів слід зачинати б від еміграції великого сумерійського племені з українських західних і центральних земель, на яких виявлено вже гарно розвинену культуру, яку названо Трипільською, а їх автохтонів трипільцями, яка сягає сім і більше тисяч літ в минуле. Завдяки виявленню і насвітленню небувало високої культури сумерійців з приблизно шість тисяч літ тому, а дальше історії виходців, десятків різних племен пізніших часів, про що була вже докладно мова, які завдяки своїй вищій культурі, за словами проф. Сір Л. Вуллі, ставали панівною клясою на нових поселеннях в Індії, в Малій Азії і де воно не було б. Це є незаперечним фактом, що виходці напевно винесли цю культуру з материка, центру трипільських племен. Не всі археологи й історики, за виїмком проф. Л. Вуллі, пишуть звідки ці племена вийшли, але всі без виїмку признають, що вони арійської, чи індо-європейської раси. Коли отже наші виходці в різних часах сивої давнини створили культури різних народів далеких країн, то немає найменшого сумніву, що ця культура промінювала також з материка Прарусі на розвиток культур наших європейських близьких і дальших сусідів. Йдучи

послідовно за даними цілого ряду археологів і істориків, на яких я покликуюся й вони твердять, що нововиявлена культура сумерійського народу являється коліскою культури людства, то нею являється також їх батьківщина Праукраїна! Цього не дасться тепер вже більше заперечити.

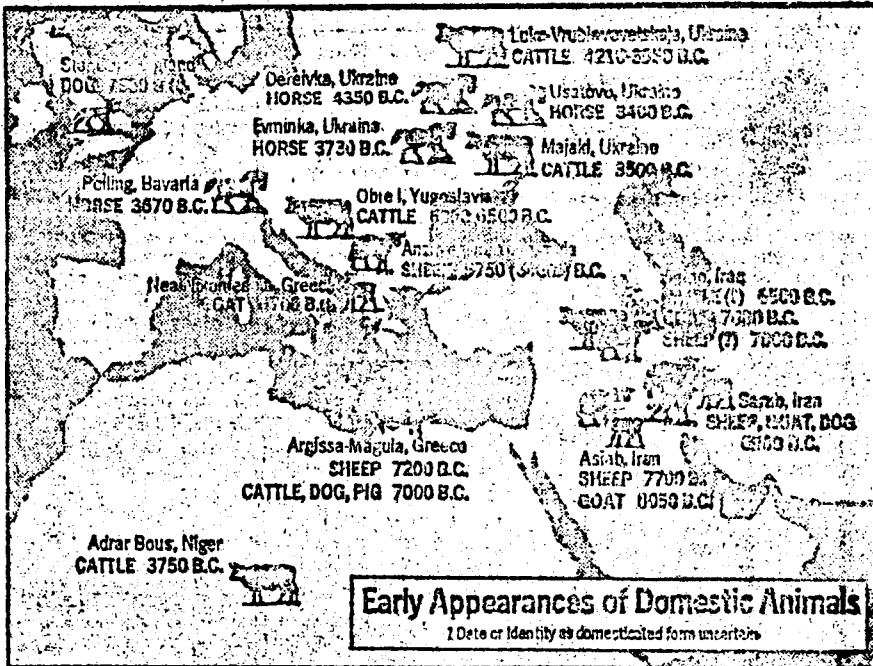
Професор Вадим Щербаківський (1916-1957), визначний український археолог, етнограф і знавець мистецтва, керував довші роки катедрою археології УВУ. Він між іншим повалив думку давніших дослідників про скитське походження південно-українських ювелірних виробів у тваринному стилі і доказав його понтійське походження. В тому він дещо помилився, бо він не знав ще тоді, що такі ювелірні вироби в тваринному стилі продукували вже наші пращурі сумерійці понад п'ять тисяч літ тому. На думку мистецтвознавців ці вироби з тих давних часів зовсім не уступаються перед наймодернішими виробами наших часів. Від сумерійців навчилися того мистецтва всі народи Близького Сходу й єгиптяни, значить воно з поконвіку наше. Скити, які були засліплені золотом, могли навчитися того мистецтва на Близькому Сході, чи в Понті, або також — тамже награтити його. Але вони як кочовики не створили ніякої культури, були тільки прокляттям наших хліборобів.

В своїй праці "Формація української нації", проф. В. Щербаківський на основі археологічних матеріалів доказав безперервний розвиток українського народу від праісторичних трипільських племен, через ранньо-історичних антів аж до історичних княжих часів. А тепер на основі вище наведених мною доказів, немає найменших сумнівів, що він мав повну рацію.

30. ОСВОЄННЯ ДОМАШНИХ ЗВІРЯТ

FRIDAY, JANUARY 19, 1973

THE NEW YORK TIMES

The New York Times/Jan. 19, 1973

New, more precise age determinations of old animal bones indicate that cattle were first domesticated in Greece, but goats and sheep were first used by man in Near East.

З повищої наукової статті Нью Йорк Таймс-у читач довідається чимало про освоєння різних домашніх звірят в різних народів. Зокрема цікаво нам довідатися, що наші предки освоїли вже коня 4350 літ до Хр. Та був я дуже здивований, коли знайшов дані, що двогорбого верблюда також освоєно перше в Київщині 2000 літ до Хр. Іменно англійський світової слави археолог і історик Сір Л. Вулли в своїй праці "Початки цивілізації людства", в розділі, в якому він пише про освоєння звірят, згадує він також про походження і освоєння

Theory of Domestic Animals Revised

By WALTER SULLIVAN

Using a new method for the precise dating of old bones, California scientists have concluded that man first domesticated the cow and pig in Europe some 9,000 years ago.

The traditional view has been that agriculture and the domestication of animals began in the vicinity of the Zagros Mountains of Iran and Iraq.

It appears that the oldest remains of any domesticated animal—goats and possibly sheep—may be those from Asia in west-central Iran. The goats lived about 10,000 years ago in 8050 B.C.

The horse was apparently first tamed on the steppes of the Ukraine, but the date, about 4350 B.C., is surprisingly recent, according to the analysis, reported in today's issue of the *Journal of Science*. The authors are Dr. Rainer Berger, associate professor of anthropology, geophysics and geography at the University of California, Los Angeles, and Reiner Protsch, a graduate student there.

The Oldest Dog

The oldest evidence of a domesticated dog was from Star Carr—near Scarborough in Yorkshire, England. It was dated at 7300 B.C. As with the earlier pig remains, this was done not by direct age determination of the bone, but by archeological associations. The sheep, cattle and goat remains were dated by direct analysis.

Sheep bones from 7200 B.C. were uncovered in Thessaly, Greece, at the site where the oldest cattle and pig remains were found. However, it is suspected that sheep were first domesticated in the Middle East. Fragments of sheep bone from Asia have been dated at 7700 B.C.

The work involved the analysis of carbon in 35 bone samples from 19 sites in six geographical areas. Each specimen was thought to be of particularly great antiquity. The method was a refinement of the carbon analysis devised by Dr. Williard F. Libby of U.C.L.A. for which he won a Nobel Prize in physics.

Decay of Carbon 14

The method, basically, depends on the radioactive decay of carbon 14—a form of carbon generated by cosmic rays entering the atmosphere. Once an animal dies, the carbon in his bones is no longer replaced and the amount of carbon 14, relative to other forms of carbon, declines at a known rate.

This can be used to estimate the ages of bone specimens and other materials back 40,000 years or more. From parallel age determinations obtained by counting tree rings in extremely ancient trees, systematic errors were found in the carbon 14 ages. Even for specimens only a few thousand years old, these errors amounted to as much as 1,000 years, but they can now be corrected.

Another source of error has been the penetration of bone and other specimens by fresh carbon, carried by infiltrating water. The new method extracts the collagen of the bone and analyzes only the carbon tied up in collagen molecules—carbon presumably isolated from such infiltration. Collagen is the organic matrix of the bone that is left when the mineral content (chiefly calcium) is removed.

As noted by the authors of the report, the errors introduced by such contamination can be very great. Specimens obtained from the same level of excavations at Jarmo in northern Iran produced carbon

dates that differed by as much as 3,000 years.

From the geographic distribution of the earliest domestic animals of each species a pattern of development and dissemination is beginning to emerge.

The authors believe cattle were first domesticated in Greece in about 7000 B.C. By 3750 B.C. they had reached the Saharan part of N. Ger. They apparently did not arrive in the Ukraine much before that.

The domestication of horses may have occurred in the Ukraine earlier than 4350 B.C. since the remains of horses from a few hundred years later (3570 B.C.) have been found in Bavaria, implying the rather rapid spread of a horse-based culture.

Cave for Near East

It had been assumed that most animals were first domesticated in the Near East because the lowest levels of excavations there show them running wild: sheep, goats, wolves, pigs and cattle.

The domestication of the dog in Europe, the authors suggested, may have occurred while a hunting-gathering culture still existed there. By the end of the Ice Ages the wild sheep of Europe had become extinct and so, the scientists conclude, the domestication must first have occurred in the Near East, where they continued to survive.

Their findings, they say, are preliminary. A more complete picture will emerge when more specimens from more sites have been subjected to the new method of direct age determination.

двогорбого верблюда, з латинська "камелюс бактріянус". Його батьківщиною є Центральна Азія від границь Ірану по пустиню Гобі. Рештки (рімейнс) двогорбого верблюда знайдено в доісторичному поселенні в околиці Києва 2000 літ до Хр. На основі того можна припускати, пише він, що його освоїли племена номадів степової полоси південної Росії (читай України) ще раніше. Виходило б, що цей рід верблюда відігравав важну роль в торговельних зв'язках наших предків з Близьким і Середнім Сходами та Центральною Азією. Це ще один доказ до вже наведених мною попередньо доказів, що староруська держава зі столицею Київ існувала вже 4000 літ тому.

31. ОГЛЯД ОСЯГІВ НАШИХ СУМЕРІЙЦІВ І ІНШИХ ПЛЕМЕН

Подаю коротко цей огляд, щоб пригадати читачеві про всі осяги наших племен, які дали людству сильні основи, на яких можна було вже даліше розвивати культуру й цивілізацію.

1. Сумерійці перші створили міт про постання людей з глини й назвали себе вибранцями їх Всемогучого Бога.

2. Сумерійці, а не жиди, пережили потоп, описали його й назвали 4-ри затоплені потопом міста, з яких два, Шурупак і Ерідуд, відкрили вже археологи й ствердили, що він одинок автентичний, але не гльобальний.

3. Перші в світі мали вже зорганізовані школи, але тільки для хлопців, писання й читання понад п'ять тисяч літ тому. Спершу писали пісаном-рильцем на глиняних табличках образково-рисунковим письмом, які випалювали на сонці при 60° Ц. (140° Ф.), що легко було відчитати на будь-якій мові. Опісля поступенно розвинули його в клинопис ("кунейформ"), а з кінцем 3-го тисячоліття винайшли вже азбуку, яка складалася з 4-ох голосних і 15-ти приголосних, яку пізніше доповнили наші фінікійці і так вона стала основою усіх азбук тодішнього світу.

4. Мали також при святинях школи співу для хлопців і дівчат. З вишколених співаків і -чок творили вони при святинях хори. Були вони платні і їх звали "ґала". Що воно означає сьогодні, всі знаємо, але ми не знали, що його створили наші пращурі й мали перші в світі школи професійного співу.

5. Перші в світі знайшли порядкові числа й дроби. Десяточно числа не знали. Математика складалася у них з аритметики й геометрії. Знали підносити до 2° і 3° , а також тягнути такі самі корені й обчислювати поверхні. Табличка множення сягала у них високих чисел, бо знали вони вже тоді 15-ть циферне число, а ми пізнали мільйон з кінцем 18-го, або початком 19-го століття. Колесо також очеркнули на 360° .

6. Мали зорганізовані всіх родів ремісничі школи, включно з цехами (юніями).

7. Перші в світі мали вищі школи, як філософії, теології, медицини, права, архітектури, астрономії і астрології та обсерваційні вежі для них. Деякі лікарі, як знаний в цілій країні лікар Лю-Лю в місті Ур приблизно 2700 літ до Хр., лічили вже тоді без ніяких заклинань, подібно як сьогодні. Перші законодавці в історії людства. Першим законодавцем був у них правник, основник III-ої Династії Ур, імператор всієї країни Ур-Намму 2065-2046 до Хр. Мали вони писані цивільні, карні й воєнні закони та не уживали жорстокого закону "око за око, зуб за зуб", бо були дуже гуманні, подібно як український нарід, бо з нього вони вийшли. В теології створили вони *доктрину Божої творчості світу*, яка лягла в основу майже всіх вірувань. Вели вони також дискусії на філософічні теми. Новий Рік, найбільше їх свято, святкували весною 21 березня, коли природа воскресає до нового життя, повних 3 дні. В той день святковано також в поганській Русі Новий Рік, який звався Великий День. Християнська Церква прийняла це свято Христового Воскресення, але у нас задержалася первісна його назва Великий День, або Великдень, який ми святкували на рідних землях також 3 дні.

8. В судівництві мали вони щось в роді нашого суду присяглих і оборонців з уряду.

9. Опікункою медицини в сумерійців була богиня Нінгізшіда. Її символом була змія, обмотана вздовж жезла і від 2700 р. до Хр. по сьогодні є символом медицини. А нас учили, що греки були творцями медицини.

10. В астрономії перші відкрили 5 планет: Венеру, Марса, Меркурія, Сатурна і Юпітера.

11. Перші розвинули мореплавство, будівництво кораблів і військові школи.

12. Перші створили календар. Очеркнули час: 1 год. — 60 минут, 1 мін. — 60 сек., день і ніч мали по 12 годин. Тиждень 7 днів і 7 ночей, місяць 4-ри тижні, рік 13 місяців, то є 364 днів. Число 60 і різні його комбінації домінує до нині не тільки нашим часом, але й різними мірами, як копа, полукіпок, тузін (досена) і стопа.

13. Перші написали рілньничий Альманах.

14. Перші в світі завели дві господарські системи, демократично-капіталістичну і соціалістичну, або кооперативну й завдяки конкуренції між ними в країні панував добробут. Подібні системи завели тепер також жиди в Ізраїлі, в якому є також в обігу "шекель", який винайшли також наші сумерійці понад 5 тисяч років тому. Це монета 1/60 міни.

15. Перші в світі завели демократично-монархістичний устрій

держави.

16. Перші завели двопалатний Конгрес, хоча не дослівно такий як сьогодні.

17. Перші творці епопеї, псалмів і Віку героїв.

18. Перші творці казок Езопового стилю 3 тисячі літ раніше до народження Езопа.

19. Перші творці каналізації, іригації і водних резервуарів.

20. Перші винайшли добрий плуг-сівалку в одному з бронзи, яку вони також винайшли.

21. Перші знали й практикували професійну солідарність.

22. Знали вже асфальт, який уживали в будівництві і різьбарстві.

23. Ювелірне мистецтво було у них 5 тисяч літ тому так високо розвивене, що воно, на думку мистецтвознавців, зовсім не уступає сьогоднішньому модерному.

24. Перші в світі завели двомовне навчання.

25. Сумерійську мову звали сусіди мовою аристократів, яку уживали вони як мову правників в судах і релігійних церемоніях майже до часів християнської ери.

26. Першими високообразованими жінками в світі були наші гетитянки, посестри трипіллянок, 3500 років тому.

27. Першу сповідь і безкровну жертву, яка складалася з хліба й вина, або пива, знали наші гетиди (хати) чотири тисячі літ тому.

Марк Твейн сказав раз, що часами тяжче повірити в правду, як якусь фантазію. І в тому випадку можна примінити його слова до неймовірних, але правдивих досягів наших предків.

32. ОРІЄНТАЦІЙНА СТОРІНКА ІСТОРИЧНИХ ДАТ КРАЇНИ СУМЕР

Дати до Хр.

3100 — 2800

2800 — 2600

2600 — 2500

Верстви Урук VI — IV.

Часи Дієм Наср.

Часи Мезелім.

В часах від 3100 — 2500 до Хр. панували різні королі й князі, яких не можна було охоти під стислі дати. Це часи розбудови держави й тому означається їх іменами визначніших королів та імператорів, які в тих часах очолювали провід держави. Дальше від 2500 до Хр. слідує вже докладні дати.

2500 — 2360

2360 — 2350

2350 — 2150

2350 — 2295

2295 — 2150

I Династія Ур, столиця Лягаш.

Король Лугальзагезі з Урук.

Сумерія під окупацією семітських акадів.

Саргон I Великий з Акад.

Гути за тайним договором з князем церкви південної Сумерії нападають на північну частину країни, розгромлюють і майже до ноги вирізують семітських акадів, рівняють зі землею їх столицю Акад і країною стають правити самі сумерійці. Цікавий період блискучого розвитку Сумерії.

2060

Князь Утухенгаль з Урук проганяє гутів з північних територій акадів і вавилонців.

2060 — 1955

III Династія Ур, яку очолює імператор і перший законодавець в історії людства Ур-Намму. Під його протекторатом Гудея, князь Лягаш, Великий архітект, розбудовує державу до давнього її блиску.

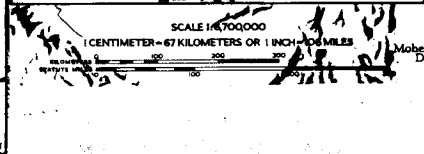
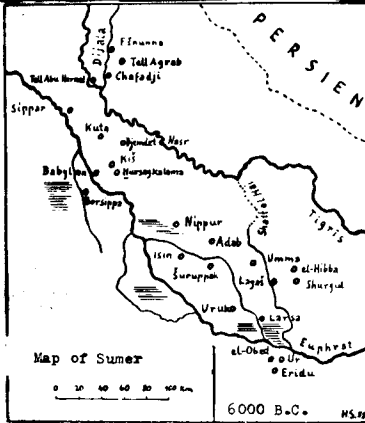
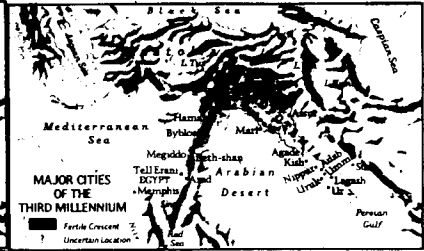
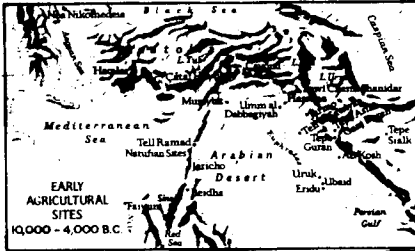
Історичні дати королів, про яких мова в нарисі.

- 2500 — 2450 І Династія Ур. Перший її представник Ур-Нанше, князь церкви, поробив численні написи на різних пам'ятниках і рельєфи зі своїми репродукціями як короля і його родини.
- 2450 — 2400 Еаннатум, внук Ур-Нанше опанував великі території Вавилонії та межуючих сусідів, усі мішаної раси.
- 2400 — 2370 Ентемен з Ляґаш, братанок Еаннатума, вів безнастанно війни з вавилонцями, а що завів високі податки, його скинули.
- 2370 — 2360 Урукаґіна, король Ляґаш, якого покликали на трон Збори старших. Він перевів широкі соціальні реформи. Його здетронував Лугальзаґезі.
- 2360 — 2350 Лугальзаґезі, це одинокий сумерійський імператор II-ої Династії Урук, основник великої імперії з південної Вавилонії і Сумерії. Робив походи аж до Середземного моря, чим ослабив державу економічно й мілітарно, через що країну здобув семітський король акадів Саргон I Великий.
- 2350 — 2295 Саргон I Великий, основник семітської Династії Акад, імператор-диктатор. Опанував цілу Вавилонію й частину Еляму. Перший раз заведено в цілій імперії деякі семітські написи.
- 2295 — 2150 Наслідники Саргона Великого, його сини не вміють правити імперією й тоді сумерійці за поміччю гутів перебирають керму своєї батьківщини.
- 2150 — 2070 Панування Гутів, але державою адмініструють свобідно сумерійці, а гути радо допомагають їм у відбудові знищеної війнами держави. (Аналогічно, українсько-литовська держава).
- 2070 Утухенгаль князь з Урук проганяє гутів з Вавилонії, яка кільканадцять літ пізніше стає самостійною державою.
- 2070 — 2000 Гудея, князь-жрець з Ляґаш, відбудовує під протекторатом імператора Ур-Намму знищену

Дати до Хр.

- війнами країну, ставить артистичні пам'ятники зі своїми написами. Знаний як Великий Архітект в сумерійській державі.
- 2065 — 1955 III Династія Ур.
- 2065 — 2046 Ур-Намму, основник тої династії і перший її імператор, знаний як *перший законодавець в історії людства*. За поміччю Великого Архітекта, князя Гудеї відбудовує державу до небувалого блиску.
- 2046 — 2000 Шульга (чисто українське прізвище), другий з черги тої династії і *останній король-сумерієць*.
- 2000 — 1955 Бурсін, Шусін і Іббісін, це вже чистокровні семіти. За часів панування Іббісіна 1955 р. до Хр. еляміти нападають на Сумерію, пльондрують країну, а короля Іббісіна беруть в полон до Еляму, де він мабуть і помер, бо його гробу не знайдено в королівських похованнях в м. Ур. Того року сумерійська держава перестала фактично існувати.

ДЖЕРЕЛА:

1. Dr. Hartmut Schmoekel: Das Land Sumer. Die Wiederentdeckung der ersten Hochkultur der Menschheit. 3 Auflage 1962 W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart.
2. S. N. Kramer: "History begins at Sumer". Published by Doubleday 1959. 1975. New York.
3. Sir Leonard Wooley: The beginnings of civilization. History of mankind. Cultural and scientific development. Volume one, Part II. First printing August 1965 Copyright by UNESCO. Publishers Harper & Row Inc. New York.
4. C. W. Ceram: "Dioses, Tumbas y Sabios". La novela de Arqueología. Traducción de alemán por Manuel Tamayo. Printed in Spain, Barcelona. Duodécima edición Julio 1969.
5. Prof. Willi Durant: History of civilization, our oriental heritage.
6. Prof. J. Pasternak: Archaeology of the Ukraine.
7. Westenholz A.: Literary and Lexical Texts, the Earliest Administrative Documents from Nippur.
8. Old and New Testaments.
9. Samuel N. Kramer: Sumerians, Their history, Culture and Character. Edited by University of Chicago.
10. C. J. Godd: Teachers and Students in the oldest Schools. London 1956.
11. Sir C. L. Wooley: Excavations at Ur. Record of Twelve Years Work. London 1954.
12. A. Falkenstein: Archaische Texte aus Uruk. Berlin 1936. Inannas Gang zur Unterwelt. Archiv fuer Orientforschung, 1943/44.
13. Falkenstein von Soden: Sumerische und Akkadische Hymnen und Gebete, Zuerich 1953.
14. H. Lenzen: Die Entwicklung der Zikkurat, Berlin 1941, Die Summerer. Berlin 1948.
15. John Stojko: "Letters to the God's Eye". Published by Vantage Press, Inc. New York 1978.
16. Encyclopedia Britannica.
17. Ukraine, a concise Encyclopedia.
18. A Moorgat: Tammuz, Der Unstreblichkeitsglaube in der altorientalischen Bilderkunst, Berlin 1949.
19. Zenon Kolidowski "Opowieści biblijne". Państwowe wydawnictwo "Iskry", Warszawa 1963.
20. Pritchard B. James: "Archeology and the Old Testament". Princeton University Press, Princeton, New Jersey, U.S.A. 1958.

ЗМІСТ

1. Вступ	9
2. Наукові дані про сумерійців	16
3. Історія сумерійців	17
4. Походження сумерійців	19
5. Потоп	27
6. Шкільництво в країні Сумер	33
7. Війна нервів	37
8. Двопалатний Конгрес	39
9. Перший історик	42
10. Соціальні реформи	46
11. Законодавство в Сумерії	48
12. Релігія в Сумерії	53
13. Етика й мораль	60
14. Культ померлих	62
15. Країна без вороття	64
16. Судівництво в країні сумерійців	69
17. Медицина в старинній Сумерії	70
18. Перший в історії людства Рільничий Альманах	71
19. Сумерійське огородництво	73
20. Сумерійська суспільність	75
21. День праці	79
22. Улюблені теми сумерійських філософів	81
23. Перші казки про звірят	83
24. Золотий вік	84
25. Перші релігійні паралелі	85
26. Гільгамеш і "Країна живучих"	90
27. Архітектура сумерійців	94
28. Вік Києва і доісторичної Княжої Держави русичів	102
29. Упадок сумерійської держави	121
30. Освоєння домашніх звірят	131
31. Огляд сумерійських і інших племен осягів	134
32. Орієнтаційна сторінка історичних дат Сумерії	137
33. Мапи	140
34. Список джерел	141

Геометрія

ГЕОМЕТРІЮ УЖИВАНО В УКРАЇНІ 40.000 р. ДО ХРИСТА.

Молодове, це село в Україні, Черновецького району, лежить на правому березі р. Дністер. Археологи відкрили в ньому спершу залишки важної групи палеоліту старої кам'яної доби в 1920-тих роках і назвали їх Молодове I і Молодове V. В 1955-60 відкрили залишки культури другого періоду кам'яної доби, культуру ранньої людини.

В 1959 р. археологи відкопали найраньшу культуру під поверхню землі 35 стіп (11 метрів) глибоко. В Молодові V відкопано і простудіювано 1951 і 1953-60 предмети, які зробила людина з клів і костей мамута, а також залишки вогню. Ця стаття відписана з "Нешонал Енквайєрер".

"Нерозумна" людина кам'яної доби уживала геометрію 40.000 р. до Хр. (Ту треба мені пояснити, що ту людину, залежно від назви тої місцевости де її знайшли її так називано. Приміром: "Нієндерталь, чи Гайдельберг і т.д. Не буду уживати тих назв, а тільки людина кам'яної доби, що кождий зрозуміє).

Показалося, що людина кам'яної доби, яку уважано за нерозумну, чи дурну, предтеча модерної людини, справді уживала геометрію 40.000 р. до Хр., твердить професор університету д-р. Ляйл Борст. "Зовсім не сумніваюся, пише він, що людина кам'яної доби уживала геометрію 40.000 р. до Хр., щоб збудувати ловецький табір в с. Молодовім в Україні". Він, як професор фізики і астрономії Стейтвого Ньюйоркського Університету в Боффало, описує цей табір, як "подивляючо-докладний, яйцеватої форми овал", який можна збудувати за правилами геометрії.

Це є неймовірним, але й недискусійним". Шанси, що такий ловецький табір міг бути збудований случайно, є дуже малі, як більйон до одного. Він був отже доцільно збудований. Д-р Борст пише, що він студіював діаграму 20 стіпшироку, а 27 стіп. довгу того овалю і прийшов до неймовірного висновку, що вже в тих часах ужито правил модерної геометрії, а саме, що дво-рівнораменний трикутник (трикутник, який має дві рівні сторони) був приноврлений в рисунок форми й величини стін. Він був геометрично перфектний.

Д-р Л. Борст пояснює, що людина кам'яної доби вимірила прецизний дво-рівнораменний трикутник, який потім уживано як

основу для вимірювання овалю табору. Цей табір був місцем празникування ловців. Вони кидали кости до стіни, які по ній зсувалися й маркували оваль табору.

"Ми не знаємо, чи табір мав дах, чи ні, бо й стіни зникли. Але, наймовірно, кости пролежали непорушено десятки тисяч років". (На сторінці написаній англ. мовою є нарисований оваль за математичним правилом Пітаґора, пристосованим до геометрії.) Коли д-р Борст приновив це математичне правило, він попросту був оголомшений, бо людина кам'яної доби вже знала цей математично-геометричний закон. Досі ми були переконані, що модерна людина "офіційно відкрила" цей закон, а показалося, що наші предки були вже тоді так високо образовані, бо знали цей закон 40.000 р. до Хр.

Ця наукова розвідка проф. Борста була опублікована у віснику університету ньюйоркського Стейту, а мені послужила вона, як ще один доказ до моїх попередніх доказів, що українська земля була незаперечно справжньою копискою культури людства!

GEOMETRY USED IN UKRAINE IN 40.000 B.C.

Molodove is a village in Ukraine in Chernivtsi region, located on the right bank of the Dniester River. Archeologists first discovered an important group of paleolithic (old stone) age remains in the 1920s, called Molodove I and Molodove V. In 1955-60 the remains of late paleolithic or mousterian cultures of early man were discovered.

In 1959 the earliest culture below the present surface about 35 feet (11 meters) down a dwelling was discovered. In Molodove V unearthed in 1948 and studied in 1951 and 1953-60 there were discovered objects made by early man from mammoth tusks and bones and the remains of fire. The following article is reprinted from the National Enquirer.

"Ignorant" Neanderthal Man Used Geometry in 40.000 B.C.

Neanderthal man — long dismissed as an ignorant, stupid forerunner of modern man — actually used geometry 40.000 years before the birth of Christ, reveals a university professor.

"There is no doubt in my mind that Neanderthal man used geometry in 40.000 B.C. to build a hunting camp at Molodove in Ukraine", declared Dr. Lyle Borst.

The professor of physics and astronomy at the State University of New York at Buffalo described the camp as "an astoundingly perfect egg-shaped oval that could have only been built with the use of geometry.

"It is unbelievable — but indisputable".

"The chance that such a hunting could have been built by accident is astronomically small, over a billion to one. It is a deliberate design", he said.

Dr. Borst said that he studied a diagram of the 20-foot wide, 27-foot long oval, and applied modern-day mathematics to it. His stunning conclusion: "The principle of modern geometry — the isosceles triangle (a triangle having two equal sides) was used to design the shape and size of the camp's wall. It was geometrically perfect".

Dr. Bors explained that the Neanderthal first measured a precise isosceles triangle, which they then used as the basis of measurements for the oval-shaped camp. The oval is outlined by the bones and tusks of mammoths, prehistoric elephants, Dr. Borst said.

It was a feasting place, and the Neanderthals would throw the bones against the wall encircling the camp.

"We don't know whether the camp had roof over it or not, and even the

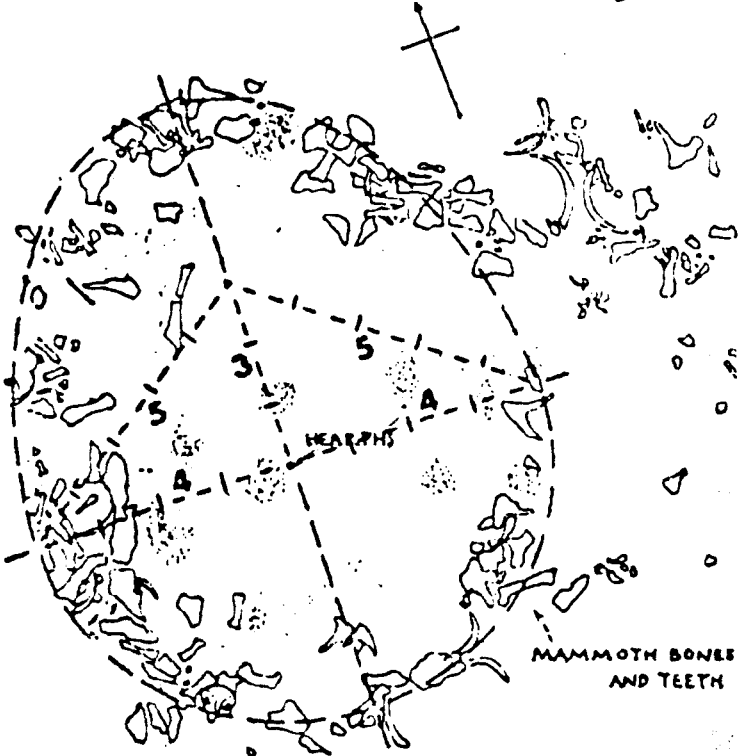
wall has disappeared. But, unbelievably, the bones have stayed undisturbed through eons of time." Dr. Borst said.

"But my shock was nothing compared to my reaction when I applied the oval. It was amazing!"

"The Neanderthals used isosceles triangle to lay out the camp".

Dr. Borst said his findings, which have been published in a State University of New York newsletter, counter the "condescending" beliefs of anthropologist about the Neanderthals. "It means Neanderthals were intelligent and used information which was officially "discovered" by modern man", he said.

221622

"Geometrically perfect," said Professor Borst, who found that the bones and tusks of mammoths made a perfect oval around the camp that Neanderthal man built in Molodove, Ukraine.